

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

MANİSA İLİNDE TARIMSAL YAYIM VE DANIŞMANLIĞIN
DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Hanife DURMUŞ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN 2018

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

MANİSA İLİNDE TARIMSAL YAYIM VE DANIŞMANLIĞIN
DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Hanife DURMUŞ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN 2018

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MANİSA İLİNDE TARIMSAL YAYIM VE DANIŞMANLIĞIN
DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**Hanife DURMUŞ
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Bu tez Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından FYL-2017-
250 nolu proje ile desteklenmiştir.**

HAZİRAN 2018

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MANİSA İLİNDE TARIMSAL YAYIM VE DANIŞMANLIĞIN
DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

HANİFE DURMUŞ
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 25.6./2018... tarihinde jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Orhan ÖZÇATALBAŞ (Danışman)

Prof. Dr. İsmet BOZ

Dr. Öğretim Üyesi İlkay KUTLAR

ÖZET

MANİSA İLİNDE TARIMAL YAYIM VE DANIŞMANLIĞIN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Hanife DURMUŞ

Yüksek Lisans Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Orhan ÖZÇATALBAŞ

Haziran 2018; 92 sayfa

Bu çalışmanın amacı; Manisa ilinde tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerindeki mevcut durumu saptayarak tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin etkinliğini artırmak için gerekli koşulları tartışmak ve bu yönde öneriler geliştirmektir. Araştırmanın ana materyalini, 2017 yılı döneminde tam sayım yöntemiyle Manisa ilindeki Ziraat Odaları'nda görevli tarım danışmanlarının tamamına ve Bakanlık İl Müdürlüğünde bulunan Tarımsal İşletme Danışmanlığı (TİD) kapsamında çalışan kamu yayımcılarının %18'ine anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Buna göre araştırmanın ana materyalini yapılan anketlerden elde edilen birinci veriler oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamındaki kamu yayımcılarının ortalama deneyim süreleri 7,6 yıl iken, tarım danışmanlarının ortalama deneyim süresi 3,9 yıl olarak belirlenmiştir. Kamu yayımcılarının çiftçiye sunduğu somut katkılar %6,5 ile %71 arasında iken, tarım danışmanlarının çiftçiye sunduğu katkılar %23,1 ile %80,8 arasındadır. Araştırmadan çıkarılan önemli bir sonuç da kamu yayımcılarının hizmet verdikleri ortalama üretici sayısı 361, tarım danışmanlarında ise 70 üretici olmasıdır. Kamu yayımcıları ve tarım danışmanları arasında hizmet verilen üretici sayısı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Tarım danışmanların %50'sinin iş değiştirme düşüncesine çeşitli nedenlerle olumlu baktığı tespit edilmiştir. Kamu yayımcılarının %7,4'ü, tarım danışmanları ise %36'sı zamanının tamamını yayıma ayırmaktadır. Özellikle kamu yayımında önemli aksamalara yol açan bu durumun düzeltilmesi gerekmektedir. Her iki grupta da oranın yükseltilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede tarım yayımcıları ve danışmanların asli görevlerini engellemeyecek kadar bürokratik ve idari işlerle meşgul olmaları üzerinde durulmalıdır.

ANAHTAR KELİMELER: Tarımsal Danışmanlık; Tarımsal Yayım; Manisa; Türkiye

JÜRİ: Prof. Dr. Orhan ÖZÇATALBAŞ

Prof. Dr. İsmet BOZ

Dr. Öğr. Üyesi İlkay KUTLAR

ABSTRACT

A STUDY ON DEVELOPING AGRICULTURAL EXTENSION AND ADVISORY SYSTEM IN MANİSA

Hanife DURMUŞ

MSc Thesis in Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. Orhan ÖZÇATALBAŞ

June 2018; 92 pages

The purpose of the study was; to determine the current situation of agricultural extension and advisory services in Manisa province and to discuss necessary conditions to increase the effectiveness of agricultural extension and advisory services. The main material of the study was the data collected from all agricultural advisors working in Manisa Chamber of Agriculture and 18% of the advisors working in provincial agricultural directorate of the ministry by a face-to-face interview method in 2017. In this way, this study is based on primary data collected by questionnaires.

The result of the study showed that the public extensions agents have 7.6 years of experience, while private extension agents have 3.9 years. According to public extensions agents they have contributed 6.5% to 71% in services to farmers, and the farmers' union extension agents think 23.1% to 80.8%. The important finding of the study is that public extension agents provide services to 361 farmers and private extension agents to 70 farmers. Numbers of farmer served by public and farmers' union extension agents were found to be significantly different. Furthermore, it was found that 50% of the farmers' union extension agents were looking to change their jobs. While 7.4% of agricultural extension officers allocate their entire time period to extension, only %36 of agricultural consultants allocates their entire time to extension. This situation, which has led to major disruptions in public extension in particular, needs to be corrected. The ratio should be increased in both groups. It should be stressed that in this framework, agricultural extension officers and consultants must be engaged in bureaucratic and administrative affairs that do not hinder their primary duties.

KEYWORDS: Agricultural Advisory; Agricultural Extension; Manisa; Turkey

COMMITTEE: Prof. Dr. Orhan ÖZÇATALBAŞ

Prof. Dr. İsmet BOZ

Asst. Prof. Dr. İlkey KUTLAR

ÖNSÖZ

Yüksek lisans öğrenimim boyunca bana her türlü konuda yardımcı olan, sabırlı bir şekilde değerli görüşleri ve bilimsel katkılarıyla tez çalışmama yön veren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Orhan ÖZÇATALBAŞ'a içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışma sırasında veri toplamama yardımcı olan, anket sorularımı sabırla cevaplayan Manisa İl ve İlçe Müdürlüğü bünyesinde çalışan tarım yayımcısı ve Ziraat Odası'nda çalışan tarım danışmanlarına teşekkür ederim. Veri girişi ve tez yazım sürecinde değerli katkılarını esirgemeyen Ziraat Yüksek Mühendisi Süleyman YAŞA'ya teşekkür ederim.

Bu çalışmayı tamamlamam için beni sürekli motive eden ve beni tüm hayatım boyunca her zaman destekleyen çok değerli annem Nabiye DAVRAN ve rahmetli babam Mehmet DAVRAN'a sonsuz teşekkürler.

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Manisa İlinde Tarımsal Yayım ve Danışmanlığın Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

25/06/2018

Hanife DURMUŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
AKADEMİK BEYAN	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
ŞEKİL DİZİNİ	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi	1
2.2. Çalışmanın Amacı.....	2
2. KAYNAK TARAMASI	3
2.1. Bölge İle İlgili Genel Bilgiler.....	3
2.1.1. Coğrafi konum.....	3
2.1.2. Yeryüzü şekilleri	3
2.1.3. İklim	4
2.1.4. Bitki örtüsü.....	4
2.1.5. Nüfus	5
2.1.6. Tarımsal yapı	6
2.2. Türkiye’de Yayım ve Tarım Danışmanlığı.....	8
2.3. Kaynak Tarama	15
3. MATERYAL VE METOT	20
3.1. Materyal.....	20
3.2. Metot	20
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	22
4.1. Tarım Danışmanı ve Kamu Yayımcılarının Kişisel Bilgilerine Yöneli Bulgular.....	22
4.1.1. Cinsiyet ve yaş durumu	22
4.1.2. Doğum yeri	23
4.1.3. Eğitim durumu.....	23
4.1.4. Meslek ve uzmanlık alanı	24

4.2. Tarım Danışmanı ve Kamu Yayınmcılarının Çalışma Etkinliklerine Yönelik Bulgular	25
4.2.1. Yayım faaliyetine ayrılan zaman.....	25
4.2.2. Sertifika alma durumu.....	28
4.2.3. Katılınan kurs ve eğitimler	29
4.2.4. Mesleki ve tarımsal üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi	33
4.2.5. Uzmanlık alanları	34
4.2.6. Mesleki deneyimleri	36
4.2.7. Hizmet verilen işletmelerdeki üretim faaliyeti	37
4.2.8. Hizmet verilen üretici sayısı.....	40
4.2.9. Mesleki memnuniyet durumu.....	42
4.2.10. İş değiştirme eğilimleri.....	44
4.2.11. Tarım danışmanlarının ücret durumu.....	45
4.2.12. Üreticilerin yayımcı ve danışmana yönelik değerlendirmeleri.....	46
4.2.13. Tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin üreticiye katkıları.....	47
4.2.14. Üreticinin karşılaştığı sorunlar ve bilgi kaynakları.....	48
4.2.15. Üreticiye sağlanan katkılar.....	49
4.2.16. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının görevlerine ilişkin görüşleri.....	52
4.3. Tarım Danışmanı ve Kamu Yayınmcılarının ve Eğitim İhtiyaçlarına Yönelik Bulgular.....	55
4.3.1. İhtiyaç duyulan eğitim konuları.....	55
4.3.2. Eğitim verecek kuruluş tercihi.....	57
4.3.3. Eğitim yeri tercihi.....	57
4.3.4. Eğitim yöntemi tercihi.....	58
4.4. Tarım Danışmanı ve Kamu Yayınmcılarının Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	59
4.4.1. Karşılaşılan sorunlar.....	59
4.4.2. Daha etkili çalışabilmek için gerekli koşullar.....	61
4.4.3. Mesleki itibarın artırılması için yapılması gerekenler	64
4.5. Tarım Danışmanı ve Kamu Yayınmcılarının Bilgi Kaynakları	67
5. SONUÇ.....	85

5.1. Kişisel Bilgilerine Yönelik Sonuçlar	85
5.2. Çalışma Etkinliklerine Yönelik Sonuçlar.....	85
5.3. Eğitim İhtiyaçlarına Yönelik Sonuçlar	88
5.4. Karşılan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Sonuçlar.....	88
5.5. Bilgi Kaynaklarına Yönelik Sonuçlar	88
6. KAYNAKLAR	91
ÖZGEÇMİŞ	

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

Da	: Dekar
Ha	: Hektar
Kg	: kilogram
M	: Metre
Km	: Kilometre
°C	: Santigrat Derece

Kisaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
ÇDS	: Çapraz Uyum Sistemi
GTHB	: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
IFAD	: Uluslar arası Tarımsal Kalkınma Fonu
KGTM	: Köy Grubu Tarım Merkezi
KÖYMER	: Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi
KPSS	: Kamu Personeli Seçme Sınavı
TARGEL	: Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi
TİD	: Tarımsal İşletme Danışmanlığı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TYD	: Tarımsal Yayım ve Danışmanlık
TYDY	: Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik
TYUAP	: Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 1.1. Manisa ili haritası	3
--------------------------------------	---

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1. Manisa ilinde ilçelere göre nüfusun cinsiyete göre dağılımı	5
Çizelge 2.2. Manisa ilinin arazi varlığı	6
Çizelge 2.3. Manisa ilinin Türkiye tarımsal üretimi içerisindeki payı	7
Çizelge 2.4. Manisa ilinde hayvan varlığı	8
Çizelge 3.1. Anket uygulanan teknik personelin çalıştığı ilçelere göre dağılımı	21
Çizelge 4.1a. Yaş dağılımı.....	22
Çizelge 4.1b. Yaş dağılımı	22
Çizelge 4.2. Cinsiyet dağılımı.....	23
Çizelge 4.3. Doğum yeri	23
Çizelge 4.4. Eğitim durumu	24
Çizelge 4.5. Meslek gruplarına göre dağılım.....	24
Çizelge 4.6. Ziraat mühendislerinin bölümlerine göre dağılımı	25
Çizelge 4.7. Çiftçi ile köyde yayım amaçlı çalışma sıklığı.....	26
Çizelge 4.8. Genel olarak TYD faaliyetine ayrılan zaman	27
Çizelge 4.9. Tarım danışmanlığı/kamu yayımcısı sertifikası alma durumu	28
Çizelge 4.10. Tarım danışmanlığı/kamu yayımcısı sertifikası alma zamanı	28
Çizelge 4.11. Tarım danışmanlığı/kamu yayımcısı sertifikası alma şekli	29
Çizelge 4.12. TYD ile ilgili katılmış etkinlikler	30
Çizelge 4.13. TYD ile ilgili katılmış etkinliklerin sayısı	31
Çizelge 4.14. TYD ile ilgili katılmış etkinliklerin yararlılık durumu	32
Çizelge 4.15. Çalışılan birime göre tarımsal üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi	33
Çizelge 4.16. Cinsiyete göre tarımsal üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi	33
Çizelge 4.17. Çalışılan birime göre mesleki bilgi düzeyi	33
Çizelge 4.18. Cinsiyete göre mesleki bilgi düzeyi.....	34
Çizelge 4.19. Tarım yayımcılığı ve danışmanlığı yapmaya yeterli görülen alanlar	35

Çizelge 4.20. Mesleki deneyim süreleri.....	36
Çizelge 4.21. Çalışılan birime göre ortalama mesleki deneyim süreleri	37
Çizelge 4.22. Cinsiyete göre ortalama mesleki deneyim süreleri	37
Çizelge 4.23. Hizmet verilen işletmelerdeki üretim faaliyeti	38
Çizelge 4.24. Hizmet verilen bağ-bahçe bitkileri ekim alanı.....	39
Çizelge 4.25. Bağ-bahçe bitkilerinde mesleki deneyim süresi	39
Çizelge 4.26. Hizmet verilen tarla bitkileri ekim alanı	39
Çizelge 4.27. Tarla bitkilerinde mesleki deneyim süresi	40
Çizelge 4.28. Hizmet verilen üretici sayısı	40
Çizelge 4.29. Cinsiyete göre hizmet verilen üretici sayısı.....	41
Çizelge 4.30. Etkin hizmet için ideal üretici sayısı.....	41
Çizelge 4.31. Cinsiyete göre hizmet verilebilecek ideal üretici sayısı	41
Çizelge 4.32. Mesleki memnuniyet durumu	42
Çizelge 4.33. İş değiştirme isteği	44
Çizelge 4.34. Tarım danışmanlarının iş değiştirme isteğine yönelik nedenler	44
Çizelge 4.35. Tarım danışmanlarının KPSS'ye girme düşüncesi	45
Çizelge 4.36. Tarım danışmanlarının ücret durumu	45
Çizelge 4.37. Kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarına göre üreticinin kendilerine bakışı	46
Çizelge 4.38. TYD sisteminin çiftçiye yararları	47
Çizelge 4.39. Son üretim sezonunda üreticinin karşılaştığı sorunlar	48
Çizelge 4.40. Üreticinin karşılaştığı sorunların çözümü için yararlanılan bilgi kaynakları	49
Çizelge 4.41. Üreticiye sağlanan katkılar	50
Çizelge 4.42. TYDY'nde yer alan görevlere dair görüşler	54
Çizelge 4.43. Eğitim ihtiyaçları	56
Çizelge 4.44. Eğitim verecek kuruluş tercihi	57

Çizelge 4.45. Eğitim yeri tercihi	58
Çizelge 4.46. Eğitim yöntemi tercihi	58
Çizelge 4.47. TYD ile ilgili karşılaşılan sorunlar	63
Çizelge 4.48. Daha etkili çalışabilmek için gerekli koşullar	64
Çizelge 4.49. Mesleki itibarının artırılması için yapılması gerekenler	67
Çizelge 4.50. Bilgi kaynağı olarak arkadaş/meslektaş başvurma sıklığı	68
Çizelge 4.51. Arkadaş/meslektaş bilgi kaynağının yararlılık durumu	68
Çizelge 4.52. Tarımsal Araştırma Enstitüsü bilgi kaynağına başvurma sıklığı	69
Çizelge 4.53. Tarımsal Araştırma Enstitüsü bilgi kaynağının yararlılık durumu	69
Çizelge 4.54. Tarım İl/İlçe Müdürlüğüne başvurma sıklığı	70
Çizelge 4.55. Tarım İl/İlçe Müdürlüğü bilgi kaynağının yararlılık durumu	70
Çizelge 4.56. Üniversite bilgi kaynağına başvurma sıklığı	71
Çizelge 4.57. Üniversite bilgi kaynağının yararlılık durumu	71
Çizelge 4.58. Kooperatif bilgi kaynağına başvurma sıklığı	72
Çizelge 4.59. Kooperatif bilgi kaynağının yararlılık durumu	72
Çizelge 4.60. Türkiye Ziraat Odaları bilgi kaynağına başvurma sıklığı	72
Çizelge 4.61. Türkiye Ziraat Odaları bilgi kaynağının yararlılık durumu	73
Çizelge 4.62. Üretici Birlikleri bilgi kaynağına başvurma sıklığı	73
Çizelge 4.63. Üretici Birlikleri bilgi kaynağının yararlılık durumu	74
Çizelge 4.64. Bilgi kaynağı olarak basılı yayınlara başvurma sıklığı	74
Çizelge 4.65. Basılı yayınlar (kitap-broşür-dergi) bilgi kaynağının yararlılık durumu ..	74
Çizelge 4.66. İnternet bilgi kaynağına başvurma sıklığı	75
Çizelge 4.67. İnternet bilgi kaynağının yararlılık durumu	75
Çizelge 4.68. Gazete bilgi kaynağına başvurma sıklığı	76
Çizelge 4.69. Gazete bilgi kaynağının yararlılık durumu	76
Çizelge 4.70. Televizyon/radyo programı bilgi kaynağına başvurma sıklığı	76

Çizelge 4.71. Televizyon/radyo programı bilgi kaynağının yararlılık durumu	77
Çizelge 4.72. Kurs ve eğitimlere başvurma sıklığı	77
Çizelge 4.73. Kurs ve eğitimlerin yararlılık durumu	78
Çizelge 4.74. Toplantı, konferans, seminer bilgi kaynağına başvurma sıklığı	78
Çizelge 4.75. Toplantı, konferans, seminer bilgi kaynağının yararlılık durumu	78
Çizelge 4.76. Kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynaklarından son bir yılda yararlanma sıklığı.....	79
Çizelge 4.77a. Kamu yayımcılarına göre bilgi kaynaklarının yararlılık durumu	81
Çizelge 4.77b. Kamu yayımcıları için bilgi kaynaklarının yararlılık düzeyi.....	82
Çizelge 4.78a. Tarım danışmanlarına göre bilgi kaynaklarının yararlılık durumu	83
Çizelge 4.78b. Tarım danışmanları için bilgi kaynaklarının yararlılık düzeyi	84

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

Tarım sektörü Türkiye için sosyo-ekonomik bakımdan hala önemini koruyan ve gelecekte daha fazla rol üstlenecek olma potansiyeline sahip üretim koludur. Manisa ili tarımsal potansiyel açısından Türkiye'nin önemli üretim merkezlerinden biri durumundadır. Geleneksel tarım ürünleri üretimi yanında bilgi ve teknoloji gerektiren üretim kolları da gelişmiştir. Üreticilerin sahip oldukları bilgi ve eğitim düzeyi Türkiye genelinde olduğu gibi Manisa ilinde de geliştirilmeye ihtiyaç göstermektedir. Bu kapsamda 2006 yılında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) tarafından çıkarılan Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik (TYDY) ile üreticilerin kamu yayımı dışında özel girişim ve üretici örgütleri tarafından yayım ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanmalarının resmi yolu açılmıştır. Ancak tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin etkinliğine yönelik önemli gelişmeler olmakla birlikte sorunlar da bulunmaktadır.

Tarımda gelişme, bilimsel araştırma bulgularıyla elde edilen teknolojik yeniliklerin üreticiler tarafından kullanılmaya başlanmasıyla ve yaygınlaştırılmasıyla mümkün olabilir (Özçatalbaş vd. 2010a). Bu kapsamda Manisa İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü önemli çalışmalar yürütmektedir. Bu doğrultuda Tarımsal Yenilik ve Bilgi Sistemi ile yayım personelinin tarımsal yeniliklerden haberdar olmasını sağlayacak çalışmalar yapılmakta, çiftçi eğitim ve yayım faaliyetlerinde görev alan personelin eğitimine yönelik olarak hizmet içi eğitim kursları ve çiftçi eğitim kursları gibi faaliyetler de yapılmaktadır.

Manisa 2016 Yılı İl Yayım Programı kapsamında 63 problem tespit edilmiştir. Koordinasyon ve Tarımsal Veriler Şube Müdürlüğü'nün ildeki diğer şube müdürlükleri ve ilgili diğer paydaşlarla işbirliği yapması ile söz konusu problemler tespit edilmekte ve yapılacak faaliyetler buna göre planlanmaktadır. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak birimin amaçları doğrultusunda yapılan çalışmalar aşağıda verilmiştir (Anonim 3).

- Zeytin budama konusunda 177 kişiye 3 kurs,
- Zeytin yetiştiriciliği konusunda 835 kişiye 27 kurs,
- Arıcılık konusunda 74 kişiye 4 kurs,
- Meyve yetiştiriciliğiyle ilgili 63 kişiye 2 kurs,
- Organik tarım hakkında 108 kişiye 2 kurs,
- Örtüaltı hıyar yetiştiriciliği ile ilgili 25 kişiye 1 kurs,
- Küçükbaş hayvanlarda sürü yönetimi hakkında 11 kişiye 1 kurs,
- Sürü yöneticiliği konusunda 107 kişiye 2 kurs düzenlenmesi,
- 7 konuda 191 personele bilgilendirme toplantısı,
- 1 adet Organik Tarım Paneli ile 3 adet fuar ziyareti gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca yıl içerisinde 4 dönemi kapsayacak şekilde;

- 127 adet demonstrasyon çalışması,
- 26 kadın çiftçiye 1 adet tarla günü,
- 26.514 çiftçiye 1463 adet çiftçi toplantısı,

- 14.369 çiftçi mektubu, 903 broşür ve 2.403 liftet gönderimi,
- 382 personele 15 personel bilgilendirme toplantısı,
- 1.395 kadın çiftçiye 60 eğitim çalışması gerçekleştirilmiştir.

Manisa ilinde tarımsal danışmanlık

Manisa ilinde 11 adet bireysel (çalışan) tarım danışmanı ve 25 (anket uygulandığında 26) adet Ziraat Odasında çalışan tarım danışmanı aktif olarak görev yapmaktadır. 1.512 işletmeye hizmet verilmekte olup destekleme hak ediş miktarı 750.000 TL'dir. İlgili mevzuatlar çerçevesinde faaliyetlerini sürdüren tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi kurumlar, Manisa İl ve İlçe komisyonlarınca denetlenmektedir. Yıl içerisinde cezai işlem gerektiren herhangi bir olumsuzluk tespit edilmemiştir. 2016 yılında tarımsal danışmanlık destekleme tebliği ve bakanlar kurulu tarımsal destekleme kararları doğrultusunda sadece üretici örgütleri ile sınırlandırılan tarımsal danışmanlık uygulamasında danışman sayıları azaltılarak kısıtlama getirilmiştir. Bu nedenle destek kapsamında 2016 yılında çalıştırılan danışman sayısında azalma meydana gelmiştir. 2016 yılı Manisa İli destekleme icmali 750.000TL olarak GTHB (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) iletilmiştir (Anonim 3).

Manisa ilinde TİD uygulamaları

GTHB tarafından İl ve İlçe Müdürlüklerinde daha verimli ve etkin çalışma yürütülebilmesi amacıyla Tarımsal İşletme Danışmanı (TİD) olarak ifade edilen, işletme bazlı çalışma modeline Mart 2016 tarihi itibarıyla geçilmiştir. Bu kapsamda Manisa ili genelinde 17 ilçe Müdürlüğünde toplam 345 teknik personel görev almaktadır. Tüm ilçelerde 133.000 adet işletmeye tarımsal işletme danışmanı personeller tarafından düzenli ziyaretler yapılarak, hizmet verilmektedir (Anonim 3).

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma ile Manisa ilinde tarımsal yayım ve tarım danışmanlığının mevcut durumunu ortaya koymak, olası sorunları saptamak ve daha etkin bir hizmet sunumu için uygun koşulları saptamak amaçlanmıştır. Bu kapsamda;

- GTHB Manisa İl ve İlçe Müdürlüklerinde çalışan kamu yayımcıları
- Ziraat odaları gibi üretici örgütlerinde çalışan tarım danışmanları üzerinde durulmuştur.

Çalışmada kamu yayımcısı yani GTHB Manisa İl Müdürlüğü'nde Tarımsal İşletme Danışmanlığı (TİD) sisteminde çalışan yayımcılar, Manisa Ziraat Odası'nda görev yapanlar ise tarım danışmanları olarak ifade edilmektedir.

2. KAYNAK TARAMASI

2.1. Bölgeyle İlgili Genel Bilgiler

2.1.1. Coğrafi konum

Manisa, Batı Anadolu'nun denize kıyısı bulunmayan fakat kıyıya en yakın ilidir. 27 08' ve 29 05' doğu boylamları ile 38 04' ve 39 58' kuzey enlemleri arasında yer alır. Doğudan Uşak ve Kütahya, Batıdan İzmir, kuzeyden Balıkesir, güneyden Aydın, güneydoğudan Denizli illeri ile çevrilidir. Merkez İlçe Yunussemre ve Şehzadeler ile birlikte 17 ilçe ve 1.088 mahalleye sahip ilin yüzölçümü 13.228,50 km²'dir (Anonim 2). Yükselti ise 50 metre ile 850 metre arasında değişmektedir. İl merkezinden doğuya gidildikçe artmaktadır (Anonim 4).

Şekil 1.1. Manisa il haritası

2.1.2. Yeryüzü şekilleri

Manisa'da arazinin ana çizgilerini, doğu-batı doğrultusunda uzanan ve kuzey-güney ve güneydoğu-kuzeybatı doğrultularına çatallanan oluk şekilli çukurlar oluşturmaktadır. Bunlardan Gediz ovası Manisa ilinin Ege Bölümünü boydan boya yarmakta, Akhisar ve Alaşehir kollarıyla da İç Batı Anadolu'nun il sınırları içindeki kenarı boyunca uzanmaktadır. Bu kenarın doğusunda il toraklarının önemli bir kısmını oluşturan Kula-Gördes platosu yer almaktadır. Ege denizine dikey olarak uzanan dağ sıraları arasındaki il topraklarında, birbirinden kesin çizgilerle ayrılabilen üç değişik yeryüzü şekli vardır. Bunlardan ilki dağlık ve sarp alanlar, ikincisi tepelik ve dalgalı kesimler, üçüncüsü de taban topraklar ve düzlüklerdir.

Dağlık ve sarp alanlar ilin doğu, güney ve kuzeyinde bulunmaktadır: batıya gidildikçe yükseltisi azalan dağlar, dere ve çaylarla kesilmektedir. Manisa ilinin doğu kısımları, daha doğusunda yer alan İç Anadolu geniş çanağı ile Ege bölümünde yer alan Gediz ve Kumçayı ovaları arasında güneydoğu-kuzeybatı eksenli bir eşikte yer

almaktadır. İlin güneyindeki Bozdağlar kuzeye doğru, yani Gediz vadisi üzerine oldukça dik inmektedir. Manisa'da yeryüzü şekillerinin bütün biçimlerine rastlanabilmektedir. Fakat ağırlık il alanının %54,3'ünü kaplayan dağlarıdır. İkinci sırada %27,8 ile platolar ve üçüncü sırada %17,9 ile ovalar yer almaktadır (Anonim 4).

2.1.3. İklimi

Manisa'da Akdeniz iklimi ile beraber İç Anadolu'nun karasal iklim özellikleri hakimdir. Ovalar ve ovaları çevreleyen vadilerde karasal nitelikli Akdeniz iklimi görülürken, yüksek dağlık bölgeler ve platolar ile kuzey ve kuzeydoğusundaki dağlar ve platolarda İç Anadolu'nun karasal nitelikli ikliminin etkileri görülür.

Manisa ovalarına hâkim olan iklim, Akdeniz kara iklim tipi olarak da adlandırılır. Yaz aylarında sıcaklık yükselirken yağışlar kış aylarında yoğunlaşır. Ovaların çevresindeki dağlar deniz etkisini kesecek kadar yüksek olmadığından ve denize dik konumlarından dolayı denizin etkisi batıdan doğuya doğru azalan ölçüde hissedilir. Ovalık kesimlerin ikliminde denize yakınlık nedeniyle yumuşama söz konusudur. Ancak Manisa şehri Manisa dağının etkisi altındadır. Dağın şehre bakan çıplak ve sarp yüzü yazın yanıcı, kışın dondurucu bir etki yapmaktadır.

Yaz ayları oldukça sıcak geçer. Manisa merkezde yılda ortalama olarak 162 gün yaz günü olarak tespit edilmiştir. Sıcaklığın sıfırın altına düştüğü yıllık ortalama gün sayısı 26'dır. Yıllık ortalama sıcaklık 17.5°C'dir.

Batı Anadolu bölgesi, Akdeniz iklim tipinin yağış özelliklerini taşır. Yağışlar genellikle kış aylarında görülürken, yazlar kurak geçer. Yıllık ortalama 82 günü yağışlı geçmektedir. Ortalama yağış miktarı 713.6 kg'dır. İl topraklarında yükselti ve yeryüzü şekillerine bağlı olarak iklim şartları değişiklik gösterdiğinden ovalar vadilerde ender görülen kar yağışı dağlık ve yüksek kesimlerde daha fazla gerçekleşmektedir (Anonim 4).

2.1.4. Bitki örtüsü

Manisa'nın toprak, iklim ve çevre şartlarındaki farklılık bitki örtüsüne de yansır. Dağ kütlelerinin deniz etkisini kesmesi, Akdeniz iklimi ve karasal iklim bitki türlerinin iç içe bulunmasına neden olmaktadır.

Manisa il topraklarının %46'sı orman ve makilerle kaplıdır. Geniş bir alanı kaplayan makiler dağların kuzey ve batı yamaçlarında yer alır. Ormanlar meşe, dişbudak, karaağaç, karaçam, kızılçam, ardıç, ahlât ve çınardan ibarettir. Ormanlar genelde 1000 metre üzerindeki yükseltilerde bulunur. (Bağlar ve zeytinliklerde geniş yer kaplar) İl topraklarının %39,1'i ekili ve dikili arazi, %6,6'sı çayır ve meralardan, %8'i tarıma elverişsiz alanlardan oluşur. Son yıllarda yüksek kesimlerdeki doğal bitki örtüsünü olumlu anlamda etkilemek ve ekonomik fayda sağlamak amacıyla delice zeytin aşılması, menengiçe Antep fıstığı aşılması, ceviz, kestane, fıstık çamu yetiştiriciliği yaygınlaşmaktadır. Manisa'da bitki örtüsü bakımından farklılık gösteren bölgelerin başında Spil Dağı gelmektedir. Dağ üzerindeki Milli parkta 600 civarında bitki çeşidi belirlenmiştir. Manisa il sınırları içinde 4.3 milyon civarında zeytin ağacı ile 56 bin hektara yakın bağlık alan mevcuttur (Anonim 4).

2.1.5. Nüfus

Manisa ilinin nüfusu 2017 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları göre 1.413.041'tir. Türkiye toplam nüfusunun %1,77'si Manisa'da yaşamaktadır. Toplam İl nüfusunun %67'si il ve ilçe merkez mahallelerinde, %33'ü ise kırsal mahallelerde ikamet etmektedir. Çizelge 1'de görüldüğü gibi en kalabalık ilçe Yunussemre (229.733 kişi), nüfusu en az olan ise Köprübaşı ilçesidir (13.586 kişi). Nüfusun %50,3'ü erkek, %49,7'si kadındır (Anonim 3; Anonim 4).

Çizelge 2.1 Manisa ilinde ilçelere göre nüfusun cinsiyete göre dağılımı (TÜİK 2017)

İlçe Adı	Toplam Nüfus	Kadın Nüfusu	Erkek Nüfusu
Ahmetli	16.150	8.109	8.041
Akhisar	167.883	84.094	83.789
Alaşehir	102.731	50.306	52.425
Demirci	41.129	22.032	19.097
Gölmarmara	15.243	7.595	7.648
Gördes	28.368	14.494	13.874
Kırkağaç	44.403	19.484	23.232
Köprübaşı	13.586	6.774	6.511
Kula	44.403	22.464	21.939
Salihli	160.810	81.135	79.675
Sarıgöl	36.023	18.152	17.871
Saruhanlı	54.259	27.072	27.187
Selendi	20.334	10.207	10.127
Soma	108.838	54.131	54.707
Şehzadeler	170.953	83.481	87.472
Turgutlu	160.183	79.515	80.668
Yunussemre	229.733	113.618	116.115
Toplam	1.413.041	702.663	710.378

Manisa ilinin yıllık nüfus artışı %2,4'tür. İşgücüne katılan nüfusun payı %55,5 olup, bu oran Türkiye ve Denizli dışındaki çevre illerinin üzerindedir. İstihdam edilen nüfusun büyük bir kısmı tarım sektöründe çalışmaktadır.

2.1.6. Tarımsal yapı

İl genelinde Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı 73.266 tarım işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmeler genel olarak Türkiye genelinde olduğu gibi parçalı arazi yapısına sahiptir. Her tarım işletmesinin 4 kişilik aileden oluştuğu varsayıldığında, İlde yaklaşık 300 bin kişinin geçimini tarımdan sağladığı söylenebilir. İlde Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı 3.308.018 dekar tarım arazisi bulunmakta olup kayıtlı tarım işletmelerinin kullandıkları arazilerin ortalama büyüklüğü 45 dekadır (Anonim 3).

Arazi varlığı

Çizelge 2.2’de Manisa ilinin arazi varlığı ayrıntılı olarak ortaya konmuştur. Manisa ilinde toplam arazi varlığı 13.201.000 dekar olup, bu alan içerisinde toplam tarım arazisi 5.140.328 dekadır. Arazi varlığının %38,9’u tarım alanı, % 2,5’i çayır mera alanı, %40,5’i orman alanı ve %18,1’i tarıma elverişsiz alan olarak kullanılmaktadır.

Çizelge 2.2. Manisa ilinin arazi varlığı (Manisa İl Müdürlüğü İstatistikleri 2016)

Arazi Şekli	Miktarı (Da.)	Toplam Alana Oranı (%)
Tarım alanı	5.140.328	38,94
Çayır-mera alanı	325.290	2,46
Orman	5.345.200	40,50
Tarıma elverişsiz alan	2.390.182	18,10
İlin yüzölçümü	13.201.000	100,00

Toplam tarım alanı içerisindeki 2.765.612 dekar alanda sulama yapılırken 2.374.716 dekar alanda sulama yapılmamaktadır. Özellikle Şehzadeler, Gölarmara, Turgutlu, Ahmetli, Alaşehir, Salihli, Kırkağaç, Saruhanlı, Sarıgöl ve Yunusemre ilçelerinin tarım alanları %50’nin üzerinde bir oranda sulanmaktadır. Sulu tarım yapılan tarla alanı 741.952 da (%28,4), sebze alanı 305.943 (%92,2) dekadır.

Bitkisel üretim

Manisa’da, 79.305 ha. bağ, 99.181 ha. zeytin, 26.307 ha. meyve, 33.185 ha. sebze üretim alanı mevcuttur. Manisa ilinin en önemli bitkisel ürünleri kuru ve yaş üzüm, zeytin, kiraz, tütün, kurutmalık ve yaş domates, mısır, kavun ve karpuzdur. Manisa’nın Türkiye tarımsal üretimi içerisinde ağırlığı olan tarımsal ürünleri ve ülke üretimindeki yeri Çizelge 2.3’te belirtilmiştir. Manisa ülke tarımı içerisinde; çekirdeksiz kuru üzüm üretiminin % 84,7’sini, sofralık üzümün %19,6’sını, tütünün % 23,2’sini, zeytinin % 10,6’sını, beyaz etin %19,2’sini, yumurtanın %12,3’ünü üretmektedir (Çizelge 2.4).

Çizelge 2.3. Manisa ilinin Türkiye tarımsal üretimi içerisindeki payı (Manisa İl Müdürlüğü İstatistikleri 2016)

Ürün Türü	Türkiye Üretimi 2016 (ton)	Manisa Üretimi 2016 (ton)	Manisa İlinin Payı (%)
Üzüm (Toplam)	4.000.000	1.366.904	34,2
Kurutmalık Çekirdeksiz	1.141.130	966.450	84,7
Sofralık Üzüm	1.990.604	390.280	19,6
Tütün	70.000	16.212	23,2
Yumurta (adet)	18.097.605.000	2.218.562.228	12,3
Tavuk Eti	1.879.019	360.627	19,2
Zeytin	1.730.000	183.610	10,6
Mısır (Dane)	6.400.000	353.449	5,5
Kiraz	599.650	46.648	7,8
Domates	12.600.000	974.878	7,7
Kavun	1.854.356	108.031	5,8
Süt (İnek)	16.786.263	236.814	1,4
Karpuz	3.928.892	107.076	2,7
Buğday	20.600.000	269.411	1,3
Arpa	6.700.000	68.652	1,0

Manisa ilinde 258.704 hektar alanda tarla ürünleri üretimi yapılmaktadır. Bu alandan toplam 1.071.932.068 ton ürün elde edilmiştir. Manisa'da en fazla ekilişi yapılan tarla ürünü hububattır. Ekim alanı en fazla olan hububat ürünleri buğday (1.017.239 da), dane mısır (326.360 da) ve arpadır. (322.557 da) ve tütündür.

Ekiliş alanı açısından ikinci sırada yer tarla ürünü yem bitkileridir. En fazla ekimi yapılan yem bitkileri fiğ (177.314 da) ve silajlık mısırdır (107.437 da).

Endüstri bitkilerinden en fazla üretime sahip ürünler tütün (247.893 da) ve pamuktur (28.217 da).

Baklagillerden ekim alanı en fazla olan baklagil ürünleri nohut (71.179 da), kırmızı mercimektir (24.350 da) ve börülcedir (7.892 da).

Manisa tarım topraklarının 331.850 dekarlık kısmında sebze üretimi yapılmaktadır. Bu alanda en fazla ekilişi yapılan ürünler sırasıyla domates (133.751 da), biber (52.696 da), kavun (41.606 da), ve karpuzdur (33.420 da).

Toplam 263.068 dekarlık alanda üretimi yapılan başlıca meyve ürünleri; kuru ve yaş üzüm ile yağlık ve sofralık zeytindir (Anonim 3).

Hayvansal üretim

İl genelinde Hayvancılık Bilgi Sistemine kayıtlı 42.565 hayvancılık işletmesi bulunmakta olup; Büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde işletme başına ortalama 9,3 adet büyükbaş hayvan, küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde ise işletme başına ortalama 21 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. İşletmelerin %60'ı karma, % 29,7'si büyükbaş, % 5,5'i küçükbaş % 1,4'ü ise kanatlı işletmesidir. İlde bulunan hayvan varlığı ayrıntılı olarak Çizelge 2.4'te gösterilmiştir. Manisa'da toplam 207.070 adet sığır, 907551 adet küçükbaş ve 38.782.447 adet tavuk mevcudu bulunmaktadır.

Çizelge 2.4. Manisa ilinde hayvan varlığı (Manisa İl Müdürlüğü İstatistikleri 2016)

Hayvan Adı	Miktarı (adet)
Sığır (kültür)	95.661
Sığır (yerli)	18.827
Sığır (melez)	92.582
Koyun	694.183
Keçi	213.368
Tavuk (etçi)	27.320.280
Tavuk (yumurtacı)	11.462.167
Hindi	706.754
Kovan	72.212
Toplam	5.140.328

Tarım alet ve makine varlığı

Manisa ili, ülkemizde en fazla traktöre sahip ildir. Ülkemizde mevcut traktörlerin % 5,48'i Manisa'da bulunmaktadır. Tarımsal üretimde kullanılan diğer alet ve makine sayısında ise ülkemiz genelinde Konya ilinden sonra 2. sırada gelmektedir (Anonim 3).

2.2. Türkiye'de Yayım Ve Tarım Danışmanlığı

Yönetmelik öncesi durum

Ülkemizde 1970 başlarında uygulanmaya başlanan etkili yayım çalışmalarına rağmen, özellikle 1970'lerin sonlarında yayım faaliyetlerinde önemli sorunlar ortaya çıkması ile sınırlı bir alanda hizmet vermek durumunda kalınmıştır. Zaman içinde

yapılan birçok müdahale ile olumsuzluklar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu müdahalelerin en önemlilerinden biri 1984 yılında uygulamaya giren Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (TYUAP) ile yapılmıştır ve Türkiye’de tarımsal yayım çalışmalarını büyük ölçüde etkilemiştir (Özçatalbaş ve Gürgen 1998).

Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi

Ziraat İşleri Genel Müdürlüğünce, 1984 yılında, Dünya Bankası ve Uluslar arası Tarımsal Kalkınma Fonunun (IFAD) desteği ile Daniel Benor’un ortaya koyduğu Eğitim ve Ziyaret Sistemini yerleştirmek üzere pilot bazda Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (TYUAP) başlatıldı (Özçatalbaş ve Gürgen; Şişman 2010).

TYUAP(Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi) iki dilim olarak uygulamaya alınmıştır. Birinci dilim TYUAP 5 Eylül 1984 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu proje ile, kaliteli insan gücü, ulaşım aracı, ekipman desteği sağlamak, yayımcıyı mobilize etmek suretiyle çiftçiye yaklaştırmak, araştırma / yayım / çiftçi bağlantısını güçlendirmek hedeflenmiştir (Şişman 2010). 2007 yılında Çukur’un “Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Yayım Politikaları ve AB’ye Uyum Açısından Öneriler Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmada TYUAP’ın bu konuda istenilen başarıyı sağlayamadığı belirtilmiştir.

Uygulama süresi 6 yıl olarak belirlenen birinci dilim TYUAP’ın gelecekte kapsamının genişletilerek ülke genelinde uygulanmasının sağlanması kararlaştırılmıştır. Başlangıçta kapsam 16 il (1989 yılında 16 ilden ikisi ikiye bölünerek, proje alanında değişme olmaksızın toplam il sayısı 18 olmuştur) olarak belirlenmiştir. Proje süresinin uzatılması nedeniyle Temmuz 1993 tarihinde birinci dilim çalışmaları sona ermiştir.

İkinci dilim TYUAP uygulamaları ise 1990-1997 yılları arasında devam edecek şekilde 21 ilde başlatılmıştır. Böylece ülke genelinde toplam illerimizin yaklaşık yarısına yayım hizmetleri TYUAP kapsamında ulaştırılmaktadır (Özçatalbaş ve Gürgen 1998). Diğer yarısına ise büyük oranda 1940’lardan beri sürdürülen Genel Tarımsal Yayım Yaklaşımı ile yayım hizmeti verilmeye devam edilmiştir. Ayrıca belirli oranda Ürün Bazında Yayım Yaklaşımı ve Entegre Proje Yaklaşımı da Bakanlık tarafından uygulanmıştır. Ancak arz yönlendirici ve teknoloji transferini esas alan bu yaklaşımların katılımcılığı dikkate alınmaması nedenleriyle üreticilerin etkin olarak sürece katılması mümkün olmamıştır (Özçatalbaş vd. 2010a).

TYUAP sürecinde Merkez düzeyde Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuş olan Yayım Dairesi ve Kırsal Kalkınmada Kadın Dairesi Başkanlıkları yayım hizmetlerinden sorumlu olup, illerde İl Müdürlükleri içerisindeki Çiftçi Eğitimi ve Yayım Şube Müdürlükleri, ilçelerde İlçe Müdürlükleri ve bazı köylerde de Köy Grubu Tarım Merkezleri (KGTM) çiftçi eğitimi ve tarımsal yayım hizmetlerini yürütmüşlerdir (Ceylan 2012).

Bazı başarılı sonuçlarla birlikte bu yaklaşım ile de geleneksel yaklaşımın olumsuz yanları giderilememiş, söz konusu yaklaşımın öngördüğü uygulamalardan birisi olan köy ziraat teknisyenliği yürütülemediği ya da birkaç örnek ile sınırlı kalmıştır. Yayım-araştırma bağı, ferdi temas yerine grup teması ve düzenli hizmet içi

eğitimi gibi farklılıklarına rağmen geleneksel yaklaşım ile Eğitim ve Ziyaret yaklaşımının her ikisi de genellikle kitle iletişim vasıtalarını göz ardı etmiş, çiftçi katılımı yerine yukarıdan aşağı teknoloji transferine yoğunlaşmıştır (Kızılaslan ve Çakmak 2012).

KÖY-MER Projesi

2000’li yıllara dek, ülkenin bir kısmında “Eğitim ve Ziyaret Yaklaşımı kapsamında TYUAP faaliyetleri etkin olurken, bir kısım bölgelerde hala 1940’lardan beri süregelen şekilde kamu kuruluşları tarafından sunulan yayım faaliyetleri sürdürölmektedir. TYUAP sisteminde sistemin en önemli unsuru olan Köy Grubu Tarım Merkezlerinin son dönemlerinde etkinliğini kaybetmesi ile birlikte, birçok köyde görev yapan personel il/ilçe merkezlerine çekilmiş, binalar amaç dışı kullanılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda gelişen ihtiyaca yönelik olarak, 2004 yılında, “Köy Merkezli Tarımsal Üretim Destek Projesi” (KÖYMER) başlatılmıştır. Böylelikle kamu kuruluşları yanında kamu dışı kuruluşların da hizmet sunumunda görev aldığı “Çoğulcu Yayım Yaklaşımı” doğrultusunda ilk adım atılmıştır (Gölkok 2015).

Kısaca KÖY-MER olarak adlandırılan proje çiftçilerin ihtiyaç duyduğu bilginin zamanında ve yerinde verilmesini sağlayarak, kırsal alanda yeni tarım teknikleri ve teknolojilerinin etkin kullanımını yaygınlaştırmak, tarımsal girdilerin doğru kullanımını sağlamak, bitkisel ve hayvansal üretimi artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmak ve kırsal kesimde yaşayanların gelir seviyelerini arttırmak amacıyla; ziraat mühendisi, veteriner hekim, su ürünleri mühendisi ve gıda mühendislerinden danışmanlık hizmetinin satın alınmasını sağlamak üzere 1 Ocak 2004 tarihinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından uygulamaya konulmuştur. Proje, gelişmiş ölkelerde çok yaygın olarak kullanılan “özel (serbest) tarımsal danışmanlık” sisteminin, Türkiye’de de daha sonraki yıllarda uygulanabilirliği açısından önemli bir adım olarak görölmüştür (Ceylan 2012).

Projede görevli 1023 kişinin %36’sının finansmanı çeşitli şirket ve kuruluşlar tarafından karşılanmıştır. Toplam proje tutarının yaklaşık 1/4’ünü Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), %10’unu T.C. Ziraat Bankası, %1’ini Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve yine yaklaşık %1’ini ise İzmir Ticaret Borsası, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası, Antalya Ticaret Borsası, Ege Bölgesi Sanayi Odası ve Antalya ilinden 4 özel tarım firması karşılamıştır. 3 yıllık KÖY-MER projesine 31.12.2006 tarihinde son verilmiştir (Özçatalbaş vd. 2010a).

KÖY-MER projesi şimdiye kadar yapılmış olan çalışmalardan 3 ayırıcı özellik göstermiştir (Kara vd. 2009). Birincisi, danışmaların üreticiler ile birlikte yaşayıp, görevlerini orada yerine getirmesidir. Ayrıca kadın danışmanların köy ortamında yaşayıp, çalışması tarımsal yayım alanında bir ilk olmuştur. İkincisi, yayım hizmeti alan üreticilerin görelide olsa danışman ücretine bir katkısının öngörölmesi ve yayım hizmetinin özelleşmesinde ilk adım olmasıdır. Üçüncüsü ise veteriner hekim ve ziraat mühendislerine istihdam yaratmasıdır. (Kara vd. 2009). Bunların yanında KÖYMER uygulaması kamu yayımı yanında özel yayımın geliştirilmesine yönelik önemli bir adım olmuştur.

TARGEL süreci

Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesinden elde edilen deneyimler ışığında yayım hizmetlerinin daha aktif ve verimli bir şekilde köy ve beldelerde yürütülmesini sağlamak amacıyla 01 Ocak 2007 tarihi itibariye “Tarımsal Yayım Geliştirme Projesi (TARGEL) uygulamaya konmuştur. “Tarımsal Yayım Geliştirme Projesi (TARGEL)”, 18.04.2006 tarih ve 5488 sayılı “Tarım Kanunu”nun kırsal kalkınma bölümünü düzenleyen 15. Maddesinin ışığında; Tarım Bakanlığı tarafından, kırsal alanın ülke ekonomisine katkısının artırılması ve kırsal toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi suretiyle bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması, dengeli ve sürdürülebilir kalkınma hedefi ile uyumlu bir nüfus yapısına ulaşılması, çevrenin ve doğal kaynakların korunması, geliştirilmesi ve kullanımını sağlamak için uygulamaya konmuştur. Bu proje, Türkiye genelinde tarımsal yayım faaliyetlerini etkinleştirmek ve bilginin doğrudan çiftçiye ulaşabilmesini sağlamak amacıyla taşımaktadır. TARGEL Projesi kapsamında istihdam edilen sözleşmeli personel köy ve beldelerde hizmet vermiş olup, il/ilçe merkezlerinde görevlendirilmemiştir (Özkan vd. 2008). Sözleşmeli elemanların Tarım İl/İlçe Müdürlüğü sorumluluğunda tarımsal yayım hizmetlerini yürütebilmeleri için 81 ilde 2500 adet “Çalışma Bölgeleri” oluşturulmuştur. Yörenin tarımsal yapısı, potansiyeli ve ürün desenleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuş çalışma bölgelerinde, 1769 Mühendis, 731 Veteriner Hekim olmak üzere toplam 2500 sözleşmeli personel (o zamanki adıyla) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde çalışmaya başlamıştır (Çakmak 2010).

KÖYMER projesinden TAR-GEL projesine geçiş incelendiğinde farkın sadece, daha önce KÖYMER kapsamında görev yapan “Tarım danışmanlarının” (yaklaşık 1000 kişi) kamu çalışanı haline dönüştürülmesi olduğu görülmektedir. TAR-GEL kapsamına alınan “Tarım Danışmanları” eski görev yerlerinde kalarak, aynı görevleri bu kez bir kamu çalışanı olarak yerine getirmeye başlamışlardır (Ceylan 2012).

Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Yönetmeliği (TYDY) sonrası

Türkiye’de, tarımsal yayım faaliyetleri, 1940’lardan beri (güncel adı ile) Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı sorumluluğunda uygulanmaktadır. Günümüzde de, Türkiye’de tarımsal yayım hizmetlerinin düzenlenmesi, koordinasyonu ve denetimi Bakanlığın sorumluluğundadır. 80’li yıllardan itibaren sisteme kamu dışı faaliyet birimleri dâhil olsa da, Bakanlığın tarım sektörüne yönelik yayım hizmetlerindeki önemli rolü hala devam etmektedir (Gülkok 2015).

25.04.2006 tarih ve 26149 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5488 nolu “Tarım Kanunu” nun 9. Maddesinde “Bakanlık, tarım, çiftçi eğitimi ve yayım faaliyetlerinde, sivil toplum örgütleri, özel sektör kuruluşları ve serbest danışmanların görev almasını sağlamak için gerekli düzenlemeler yapar, bu kuruluş ve kişileri teşvik eder, çalışma esaslarını belirler ve denetler. Çiftçi eğitimi, özel yayım ve danışmanlık hizmetleri çalışma esas ve usulleri ile ilgili diğer şartlar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir” denmektedir. Buradaki bilgiler ışığında sonraki dönemin, yayım çalışmalarında kamunun etkisinin azalıp, tarımsal danışmanlık şirketleri ve sivil toplum kuruluşlarının etkilerinin artacağı bir dönem olacağı anlaşılmaktadır. 01.07.2006 tarih, 26215 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren IX. Beş Yıllık Kalkınma Planında da “Halen kamu eliyle yürütülmekte olan eğitim ve yayım

hizmetlerine üretici örgütlerinin katkısı sınırlı kalmaktadır. Bunun yanı sıra, kamu ana hizmet kurumları tarafından yapılan Ar-Ge çalışmalarının ilgili kurumların faaliyetlerini destekleyici şekilde düzenlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.” denmektedir (Çukur 2007).

Tarımsal yayım alanında 8.9.2006 tarihinde ise yeni bir süreç başlamıştır. Bu süreç Bakanlığın yürüttüğü ve ülke genelinde hakim olan kamu yayımının yanında, özel girişimin/sektörün de resmi olarak verilen yayım hizmetlerinde yer almasını sağlayacak olan “yayımın özelleştirilmesi” sürecidir. Bu doğrultuda 08.09.2006 tarihinde, 5488 sayılı Tarım Kanununun 9 uncu maddesine dayanılarak hazırlanan “Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik (TYDY)” yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı; “Tarımsal işletme sahiplerinin bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanması ile ilgili usul ve esasları belirlemek” olarak belirtilmiştir. Bu yönetmelikle Türkiye’de tarımsal yayım hizmetlerinin sunulmasında özel sektör ve özel girişimin rol almasının yasal yolu açılmıştır. Yönetmelikte yayımla danışmanlık arasında (kavramsal olarak bazı farklılıklar olması yanında) paralellik kurulmuştur, hatta yayım ile danışmanlık kavramları eş anlamlı olarak kullanılmıştır (Özçatalbaş vd. 2010a).

İlgili yönetmelik, kamu ve kamu dışı yayım çalışmaları ile ilgili usul ve esasları içermesi bakımından önemli bir yasal düzenlemedir. Tarım danışmanlarının eğitiminden, araştırma-yayım bağlantısının güçlendirilmesine kadar birçok konuya değinen yönetmelik, sonraki dönemde Türkiye’nin tarımsal yayım politikalarına ışık tutacak ve yayım çalışmalarına rehberlik edecek niteliktedir. Yönetmelik Avrupa Birliği’ne uyum açısından atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebilir (Çukur 2007).

Yönetmeliğin 4 maddesi kapsamında, kamu yayımcısı, Bakanlık merkez teşkilatı, bağlı kuruluşlar ve taşra teşkilatlarında yayım hizmeti görevini yürüten ve bu Yönetmelikte belirtilen hükümlere göre sertifikalandırılmış kişileri tanımlamakta iken; tarım danışmanı, sivil toplum örgütlerinde, ziraat odalarında ve tarımsal danışmanlık şirketlerinde istihdam edilen veya tarımsal danışmanlık hizmeti yürütmek üzere kendi nam ve hesabına çalışan ve bu Yönetmelikte belirtilen hükümlere göre sertifikalandırılmış kişileri belirtmektedir (Gülkok 2015).

Yönetmelikte kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarına üretici, tüketici, toplum ve çevre sağlığı bakımından son derece önemli görevler verildiği görülmektedir. Yönetmeliğin beşinci bölümünde Tarım Yayımcısının/Danışmanının Görevleri Madde 19’da verilmiştir. Burada tanımlanan görevler kamu yayımcısı ve özel tarım danışmanlarını aynı noktaya getirmekte, dolayısıyla görevlerde paralellik sağlanmaktadır (Özçatalbaş vd. 2010a).

Yönetmelik incelendiğinde, yayım/danışmanlık hizmeti verecek kuruluş ve kişilerin yetki sahibi olması ile bu kuruluşlarda istihdam edilen tarım yayımcılarının/danışmanlarının eğitim, beceri ve tecrübeleri doğrultusunda sertifika sahibi olması zorunludur. Tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık sertifikası, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini yerine getirecek olan kişilere yapılacak sınavda başarılı olmaları durumunda Bakanlık tarafından verilir. Konuyla ilgili olarak 2006 tarihli Yönetmelikte, kamu, kamu dışı yayım/tarımsal danışmanlık şirketleri ve üniversiteler

tarafından kurulabilecek Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Eğitim Merkezlerinde, kamu yayımcısı ve tarımsal danışmanlara gerekli mesleki yeterliliği kazandırmak amacıyla sertifika eğitimlerinin düzenlenmesi yer almaktayken, 31.03.2010 tarihli ve 27538 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile sertifika eğitimleri zorunlu olmaktan çıkarılmış ve Bakanlık tarafından düzenlenecek olan merkezi sınavdan 70 puan ve üstü alan tarımla ilgili lise, ön lisans, fakülte ve diğer meslek yüksekokul mezunları danışmanlık sertifikası sahibi olabilmektedir. Lise ve ön lisans düzeyinde eğitim almış olanlara teknisyen/tekniker tarım yayımcısı sertifikası, tarımla ilgili fakülte ve dört yıllık meslek yüksekokul mezunlarına tarım yayımcısı sertifikası ve yayımcısı sertifikası sahibi olup, en az üç yıl süreyle yayım hizmetlerinde görev yapanlara uzman tarım yayımcısı sertifikası verilmektedir. Diğer taraftan, hak kazanılan sertifikaların her üç yılda bir vize ettirilmesi ve bu süre içerisinde başvuru yapan kişinin tarımsal konularda en az iki eğitime katıldığını belgelendirmesi zorunlu kılınmıştır (Anonim 1).

Yönetmelikle sistemin yerleşmesi ve gelişmesi yönünde önemli düzenlemelerin yapılması yanında uygun destek ve teşviklerin de her iki kesime de sunulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle yönetmelikte dönem dönem çeşitli değişiklikler yapılmakta ve uzman tarım bilgisinin üreticilere danışmanlar tarafından ulaştırılmasının önündeki engellerin kaldırılması yönünde çalışmalar devam etmiştir (Özçatalbaş vd. 2010a).

Ülkemizin tarımsal profili genel olarak üreticilerin maddi imkânları belirli bir ücret ödeyerek tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetleri almaları konusunda yeterli gelmemiştir. Yönetmeliğin yayınlandığı 08 Ekim 2006 yılı ile 2009 yılları arasında tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetleri öngörülen düzeyde gelişme göstermemiştir (İmamoğlu 2017).

2009 yılı itibari ile ülkenin tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin çoğulcu, etkin ve verimli bir yapıya kavuşmasını sağlamak amacıyla, “Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Karar” yürürlüğe konulmuştur. Kararda tarımsal danışmanlık hizmeti satın alan (ve belirtilen koşullara sahip) tarımsal işletmelere (225 TL) destekleme ödemesi yapılması öngörülmüştür. 2010-2011 yılları arasında işletme başına yapılan ödeme miktarı 500 TL’ye çıkartılmıştır. 2012 yılı itibari “Tarımsal Yayım Ve Danışmanlık Hizmetlerine Destekleme Ödemesi Yapılması Hakkında Tebliğ” ile danışmanlık alan işletmeler yerine, tarımsal danışmanlık hizmeti sunan kişi ve kuruluşların desteklenmesine başlanmıştır. Destekleme miktarı olarak 600 TL ödeme yapılmıştır (Gülkök 2015).

Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar esas alınarak hazırlanan ve tarımsal işletmelere tarımsal danışmanlık hizmeti sunan kişi ve kuruluşların desteklenmesine ilişkin kural ve esasları belirleyen Tebliğler yıl bazında yenilenmiştir (Gülkök 2015).

30 Mayıs 2015 tarih ve 29371 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2015/19 sayılı “Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerine Destekleme Ödemesi hakkındaki Tebliğin” ilgili maddesi uyarınca “tarımsal danışmanlık hizmeti alan tarımsal işletmelerin, hizmet karşılığı olarak tarımsal danışmanlık hizmeti sunan kişi ve kuruluşların hesabına elli (50) Türk Lirası olan bedeli yatırmalı” kararı hükme bağlanmıştır. Amaç çiftçilerin tarımsal danışmanlık hizmetine dâhil olmaları iken,

çiftçiler bu katkı payına itiraz ederek sözleşmelerini iptal etmek istemişlerdir. Bunu engellemek için bazı tarımsal danışmanlık kişi ve kuruluşları, çiftçi adına bedeli karşılamak zorunluluğunda kalmıştır (İmamoğlu 2017).

Tarımsal danışmanlık hizmeti alan tarımsal işletmelerin, hizmet karşılığı olarak tarımsal danışmanlık hizmeti sunan kişi ve kuruluşlara ödeyecekleri katkı payı ile ilgili düzenleme 2016 yılında kaldırılmıştır (İmamoğlu 2017).

2016 yılında yayınlanan “Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Desteği (TYDD) Tebliği” ile sadece Tebliğ ekinde isimleri yer alan Ziraat Odaları ve Üretici Örgütleri, bünyelerinde istihdam ettikleri tarım danışmanları için tebliğde yer alan hükümler doğrultusunda desteklemeden faydalanmışlardır. Her bir tarım danışmanı için yıllık 30.000 TL olan destekleme miktarı, on iki aylık hizmet sunumuna bağlı olarak iki dilim halinde (15.000 TL + 15.000 TL) ödenmiştir. Söz konusu destek Ziraat Odaları ve Üretici Örgütlerinde hizmet sunan en fazla beş tarım danışmanı ile sınırlandırılmıştır. 2017 yılı tebliği kapsamında bir tarım danışmanı için 35.000 TL tarımsal yayım ve danışmanlık desteği ödemesi yapılmıştır. TYDD'den faydalanmak isteyen kuruluşların, Tebliğin yayımı tarihinden itibaren yirmi gün içerisinde istenen belgeler ile birlikte, tarımsal danışmanlık hizmet bürosunun bulunduğu yerdeki ilçe müdürlüğüne, ilçe müdürlüğü bulunmayan yerde İl Müdürlüğüne başvurması gerekmektedir. Ayrıca tarımsal danışmanlık hizmeti alan tarımsal işletmelerin, hizmet karşılığı olarak tarımsal danışmanlık hizmeti sunan kişi ve kuruluşlara ödeyecekleri katkı payı ile ilgili düzenleme 2016 yılındaki kaldırılmıştır (Anonim 6).

Günümüzde tarımsal yayım ve danışmanlık

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca, taşra teşkilatında yer alan İl ve İlçe Müdürlüklerinin daha verimli ve etkin çalışma yürütebilmesi amacıyla Mart 2016 tarihi itibarıyla “Tarımsal İşletme Danışmanlığı (TİD)” olarak ifade edilen, işletme bazlı yeni bir çalışma modeline geçilmiştir.

İşletme bazlı yeni modelde görevlendirilen personelin, eğitim ve yayım, hayvan sağlığı ve üretimi, bitki sağlığı ve üretimi, desteklemeler ve kontrolü, istatistik ve veri güncelleme görevlerinin yanı sıra ihtiyaç halinde İl ve İlçe Müdürlükleri tarafından verilecek diğer görevleri de (gıda denetimi, mera, arazi toplulaştırma hizmetleri vb.) yürütmesi hedeflenmektedir.

TİD kapsamında her tarım işletmesinin en az 1 personelin sorumluluğuna verilmesi ve ihtiyaç kadar yedeğinin belirlenmesi kaydıyla birden çok ziraat mühendisi veya veteriner hekimin görevlendirilmesi, ayrıca ziraat teknikeri/teknisyeni ve veteriner sağlık teknikeri/teknisyeni ile diğer personellerin uygun görülülerinin de yardımcı personel olarak sisteme dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır (Anonim 3).

Tarımsal işletme danışmanlarının görevleri (GTHB 2016);

- Tarımsal işletme danışmanları tarafından, hizmet verecekleri tarımsal işletme ziyaretlerine ilişkin yıllık program hazırlanır.

- Yıllık program hazırlanmasında, öncelikle tarımsal işletmelerin mevcut durumları tespit edilir. Bu amaçla, tarımsal işletme mevcut durum tespit formu kullanılır. Bu formlar her tarımsal işletme için ayrı ayrı doldurulur.
- Tarımsal işletme sahiplerinin tarımsal üretimde karşılaştıkları problem ve bu problemleri ortaya çıkaran nedenler belirlenir. Bu amaçla problem analizi çalışması yapılır.
- Yapılan bu çalışmaya uygun olarak tarımsal üretime ilişkin tespit edilen sorunlar öncelik sıralamasına tabi tutularak, belirlenen problemlerden hangilerinin öncelikli olarak çözüleceğine karar verilir.
- Bunun sonucunda, tarımsal işletme ziyaretleri kapsamında eğitim ve yayım, hayvan sağlığı ve üretimi, bitki sağlığı ve üretimi, su ürünleri sağlığı ve üretimi, desteklemeler ve kontrolü, istatistik ve veri güncelleme faaliyetlerinin konu ve içerikleri belirlenir.
- Hazırlanan yıllık programlar; tarımsal işletme danışmanı tarafından imzalanır, ilçe müdürü büyükşehir olmayan illerde ise merkez ilçe için şube müdürleri tarafından onaylanır.
- Yıllık programda yer alan ve her ay içerisinde yapacakları işletme ziyaretlerini kapsayan aylık faaliyet programları hazırlanır. Hazırlanan aylık faaliyet programları hazırlanır. Hazırlanan aylık faaliyet programı ilçe müdürü, büyükşehir olmayan illerde ise merkez ilçe için şube müdürleri tarafından onaylanır.

2.3 Kaynak Tarama

Tarımsal yayım ve danışmanlık konusunda yapılan araştırmaların bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Özçatalbaş (1994) “GAP Bölgesinde (Şanlıurfa’da) Tarımsal Yayımın Analizi ve Etkin Bir Yayım Çalışması İçin Gerekli Koşulların Saptanması Üzerine Bir Araştırma” adlı doktora tezinde, üretici, yayım ve araştırma birimlerini sırasıyla inceleyerek GAP bölgesi ili Şanlıurfa’da yürütülen tarımsal yayımı analiz etmiştir. Her bir konuyu birbiriyle ilişkilendirilerek incelenmiş mevcut durum, sorunlar, çözüm yolları ve tartışma şeklinde ele alınmıştır.

Özçatalbaş ve Danış (2004) “Türkiye’de Yürütülen Tarımsal Yayım Çalışmalarının Eurepgap Belgesi ile İlişkisi” adlı çalışmada Türkiye’de yürütülmekte olan tarımsal yayım faaliyetlerindeki güncel durumu ve yayım konularını, Eurepgap (Avrupa Gıda Perakendecileri Çalışma Grubu -İyi Tarım Uygulamaları) belgesi ve belgenin olası etkilerini, belgede geçen koşullar ile yayım faaliyetleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada Eurepgap belgesinin talepleri ile tarımsal yayımın çalışma alanı arasında çok yakın ilişki saptanmıştır. Eurepgap belgesi ile Türkiye’de toplumun tarımsal ürünler, tarımsal üretim koşulları, iyi tarım uygulamaları ve tarımsal yayım üzerinde ilginin artmasını sağladığı sonucuna varılmıştır.

Özçatalbaş vd. (2010) “Türkiye’de Tarım Danışmanlığı Sisteminin Geliştirilmesine Yönelik Önlemler” adlı çalışmada tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetleri Dünya, Avrupa Birliği ve Türkiye açısından incelemiş, ülkelere göre yayım

faaliyetlerinin farklı yasal statüdeki değişik kurumlar tarafından yürütülmekte olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada, tarımsal yayım çalışmalarında en büyük payın Tarım ya da Kırsal Kalkınma Bakanlığına bağlı olarak yürütülmesinin yanında özel danışmanlık birimleri, üretici örgütleri, üniversiteler ve ya devlete bağlı olmayan diğer kuruluşlar tarafından da yürütüldüğünün altı çizilmiştir.

Özçatalbaş vd. (2010) “Türkiye’de Tarımsal Eğitim ve Yayım İlişkisi” adlı çalışmada Türkiye’de tarımsal eğitim ve yayım eğitimi ile yayım arasındaki ilişkiler üzerinde durarak, yayım eğitimi ile yayım hizmetlerinin etkinliği arasındaki bağı tartışmışlar ve sistemin geliştirilmesine yönelik önlemleri ele almışlardır. Ülkenin tümünde uygulanan genel ve ortak bir uygulama yerine; bölgesel farklılıkları dikkate alan, esnek tarımsal eğitim ve yayım sisteminin uygulanmasının daha yararlı olacağını belirtmişlerdir.

Özçatalbaş (2011) “The Agricultural Extension in Turkey” adlı çalışmada Türkiye’de tarımsal yayımın mevcut durumunu ve deneyimlerini incelemiştir. Kamu ve özel yayım organizasyonları ile onların faaliyetleri ve rolleri ortaya konmuştur. Tarımsal yayım faaliyetlerinin esas olarak Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Özel yayım organizasyonlarının orta vadede gelişim göstereceği öngörülmüştür.

Özçatalbaş (2015) “Dünyada Tarım Yayımı ve Danışmanlığı” adlı çalışmada tarım yayımı ve danışmanlığının dünyaki uygulamalarını incelemiştir. Tüm dünyada ortaya çıkan gelişmelerin Türkiye’de tarım yayımı ve danışmanlığı uygulamalarına farklı şekillerde yansıdığı belirtilmiştir. Genel olarak kamunun yayımdaki hizmet sunucu ve yürütücü olarak etkisinin azaldığı ve esasen kamunun rolünün işlev değiştirerek devam ettiği tespit edilmiştir. Yayımda özel girişimin ve üretici örgütlerinin geliştirilmesi yönünde yapılan çalışmaların çok önemli olduğu ve çoğulcu yayım sisteminin sağladığı yararların ortaya çıkmasını sağlayacak ortamın hazırlanmasına yönelik uygulamalara öncelik verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Özkan vd. (2008) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne bağlı altı araştırma enstitüsü tarafından planlanan ve kırk araştırma enstitüsü tarafından tamamlanan “Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesinde Çalışan Sözleşmeli Elemanlarla İlgili Durum Analizi” adlı çalışmada, TARGEL Projesinin uygulanması sırasında ortaya çıkan problemleri saptamayı amaçlamıştır. Çalışmada, sözleşmeli mühendis/veteriner hekimlere, Tarım il/ilçe müdürlüğü yöneticilerine, muhtar veya belediye başkanlarına ve çiftçilere uygulanan anketlerin değerlendirilmesi sonucu elde edilen veriler tüm Türkiye genelinde ve 7 coğrafi bölgeye ayrılmak suretiyle değerlendirilmiştir. Projenin etkinliğinin artırılabilmesi için çalışmada ortaya konan sorunların çözümüne yönelik öneriler ortaya konulmuştur.

Toktaş (2010) Adana ilinde TAR - GEL projesinin beraberinde getirdiği değişimi ve proje amaçlarının ne kadar gerçekleştirilebildiğini gözler önüne sermek için bir çalışma yürütmüştür. Adana ili, ilçe ve köylerinde Tarım danışmanı olarak çalışan Ziraat mühendisleri, veteriner hekimler ile bu çalışma alanındaki üreticilerden anket yöntemiyle elde ettiği bilgilerden yola çıkarak Adana ilinde TAR - GEL projesi kapsamında yürütülen yayım hizmetlerinin etkinliğini analiz etmiştir. Bu çalışmayla

tarım danışmanlarının en çok eğitime ihtiyaç duydukları ve bu ihtiyacın nedeninin düzenli bir hizmet içi eğitim alamadıklarından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Kara (2007) “Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi’nin Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi: Şanlıurfa İli Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasında KÖY-MER projesi hem üreticiler hem de danışmanlar açısından irdelenerek, sorunlara yönelik çözüm önerileri ortaya konmak amaçlanmıştır. Bu amaçla 14 tarım danışmanı ve 58 tarımsal üretici ile anket çalışması yapılmıştır. Üreticilerin danışmanlarla çalışmaktan memnun oldukları ve projenin devam etmesini istedikleri saptanmıştır. Ancak gelirlerinin düşük olması sebebiyle danışmana verilecek ücretin tamamının devlet tarafından karşılanmasını istedikleri saptanmıştır.

Gökçe (2004) “1000 Köye 1000 Tarımcı Projesi Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmasında İzmir ili danışmanları (16 kişi), bu danışmanların bulunduğu köy muhtarları (16 kişi) ve yine bu danışmanların bulunduğu köylerdeki çiftçilerle (81 kişi) yapılan anketlere dayalı olarak elde ettiği bulguların ışığında KÖYMER projesini durumunu incelemiştir. Projeden ve uygulamasından kaynaklanan önemli kusurlar olduğunu tespit edilmiştir. Ancak Gökçe, projenin artılarının eksilerinden çok olduğunu ve ciddi bir takım düzeltmeler yapılmak koşulu ile projenin devam etmesinin yararlı olacağı sonucuna varmıştır.

İmamoğlu (2017) “Tarımsal Danışmanlık Hizmetlerinin Tarımsal Üretim Üzerine Etkilerinin Analizi: Balıkesir İli Örneği” isimli çalışmasında Balıkesir ilinde, TDH’nden yararlanan 71 ve yararlanmayan 71 işletmeyi birçok değişgeni dikkate alarak karşılaştırmış ve karşıt durum etki değerlendirme yöntemi kullanarak analiz etmiştir. Tarımsal danışmanlık hizmetinden yararlanan üreticilerin elde ettikleri yıllık toplam tarımsal gelirin, tarımsal danışmanlık hizmetinden yararlanmaması durumunda elde edecekleri gelirden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Tarımsal danışmanların üç yılda iki defa olan eğitim zorunluluğunun yılda en az iki düzeyine çıkarılması ve bölgesel olarak farklı olabilecek konularda danışmanların eğitilmesi verilmesinin tarımsal gelirlerin daha da arttırılabilmesi için gerekli olduğu belirtilmiştir.

Ateş (2006) “Antalya İlinde Örtüaltı Yetiştiriciliğinde Özel Tarımsal Danışmanlık Hizmetleri Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmada Antalya ilinde faaliyet gösteren ve esas işi “tarımsal danışmanlık” olan, Tarım İl Müdürlüğüne kayıtlı kişi ve şirketlerin danışmanlık faaliyetlerini inceleyerek, sistemin aksayan yönlerini belirlemeyi amaçlamıştır. 40 tarım danışmanı ile yapılan anketlere dayalı olarak elde ettiği bulgulara göre, Antalya’daki danışmanlık hizmetlerinin yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Bunun yanında tarımsal danışmanlık ile ilgili yasal düzenlemelerin henüz yapılmamış olmasının, isteyen herkesin danışmanlık yapmasına imkân verdiği ve danışmanlık faaliyetlerinin denetlenmesini olanaksız kıldığı sonucuna varılmıştır.

Derman (2010) “Mardin İlinde Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi Kapsamında Görev Yapan Elemanların Tarımsal Yayım Ve Danışmanlık Sistemine Bakışları” adlı çalışmasında TAR-GEL projesinin amaçlarını ve bu projede görev yapan tarım danışmanlarının mevcut durumunu, kendilerine yüklenen görevleri ne ölçüde yerine getirdiklerini, proje hakkındaki düşüncelerini ve önerilerini ortaya koymak amaçlamıştır. 31 tarım danışmanı ve görev yaptıkları köylerden seçilen 142 üretici ile yüz yüze anket çalışması ışığında elde edilen bulgulara göre, tarım danışmanları ve

üreticilerin başarılı olduğu görüşünde oldukları belirlenmiştir. Tarım danışmanlarını gerek ulaşımda gerekse ikamet etmekte sorunlar yaşadığı ortaya konmuştur.

Artık (2012) Adana İlinde tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini vermekle yetkilendirilmiş olan kişi ve kurumlardan bu hizmeti vermekle yükümlü olan ve sorumluluk alan serbest tarım danışmanlarının paydaş fikirlerden yola çıkarak, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini ne derece yönetmeliğe uygun olarak yerine getirdiklerini ve serbest tarım danışmanlarının genel sorunlarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Danışmanlar, üreticilere teknolojinin ulaşmasını sağladıklarını, Tarımsal üretimin AB koşullarına uyumu yönünde çalışmalar yaptıklarını, STD ile Tarımsal Yayım kısmen özelleştiğini, STD' lüğünün devlet tarafından daha fazla desteklenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Danışmanların %71,4'ü yönetmelik şartlarının çok ağır olduğunu ve iyileştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Ceylan (2012) "Türkiye'de Danışmanlık Sistemleri" adlı çalışmasında Türkiye'de tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin sürecini incelemiştir. Türkiye'de tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin arzı tarafında kamunun ağırlığını koruduğunu ve kamu tarafından verilen hizmetler karşılığında çiftçilerin herhangi bir ücret ödemediklerini ortaya koymuştur.

Demirbük ve Kızılaslan (2017) "Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesinin Değerlendirilmesi: Sivas Örneği" adlı çalışmada Sivas ili Merkez ilçede TARGEL projesi kapsamında görev yapan tarım yayımcılarının görüşlerini ortaya koymak, uygulama süresince yaşanan problemleri saptamak ve gelecekteki olası tarımsal yayım projelerine dair öneriler geliştirmek amaçlamıştır. Çalışma bölgelerinde fiziki ve teknik donanım ve hizmet içi eğitimler konusunda eksiklikler olduğu, tarım yayımcılarının iş yüklerinin fazla olması nedeniyle kendilerinden beklenen birçok görevi yerine getiremedikleri tespit edilmiştir.

Gülkök (2015) "Avrupa Birliği'nde Tarımsal Danışmanlık Hizmetleri ve Türkiye'de Uygulanabilirliği" adlı Avrupa Birliği uzmanlık tez çalışmasında, Ortak Tarım Politikasının bir unsuru olan Çapraz Uyum Sistemine (ÇDS) ilişkin Birlik yasal düzenlemeleri ve uygulanmaları incelemiş ve ülkemizin tarımsal yayıma ilişkin mevcut faaliyetlerini ve ÇDS'ye uyumu değerlendirmiştir. AB gerekliliklerine uygun bir ÇDS'nin ülkemizde kurulması ve işler hale getirilmesi sürecinde tercih edilmesinde fayda görülen sistem seçenekleri ortaya koyulmuş ve söz konusu seçenekler doğrultusunda da bir takım öneriler geliştirilmiştir.

Çukur (2010) "Türkiye'de Uygulanan Tarımsal Yayım Politikaları ve AB'ne Uyum Açısından Öneriler Üzerine Bir Araştırma" adlı doktora tezinde, TYUAP öncesi ve sonrası dönemde, Türkiye'de uygulanan tarımsal yayım politikaları ve yayım çalışmalarında aksayan yönleri araştırmıştır. Türkiye'de uygulanan yayım politikaları ile Avrupa Birliği'nde uygulanan yayım politikaları arasında önemli farkların olduğu saptanmıştır. En belirgin farkın, tarımsal yayım politika amaçlarında olduğu tespit edilmiştir.

Cengiz (2018) "Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Etkinliği Üzerine Bir Araştırma: Antalya İli Örneği" adlı tez çalışmasında Antalya ilinde 2009 yılından itibaren uygulanan tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetinin bölgedeki etkililiği

değerlendirmeye çalışarak, sistemin ne derece uygun işlediğini, karşılaşılan sorunların neler olduğunu, sistemin daha faydalı işleyebilmesi için çözüm önerilerini saptamayı amaçlamıştır. Çalışmada Antalya ili ve ilçelerinde, 2013 yılı itibariyle tarımsal yayım hizmetinden faydalanan üreticilerden 227'si ve hizmeti sunan danışmanların tamamı (21 danışman) ile yüzyüze görüşülerek anket yapılmıştır. Türkiye tarımında önemli bir yere sahip olan Antalya'da üreticilerin büyük çoğunluğunun farklı kurum ve kuruluşlardan tarımsal danışmanlık hizmeti almasına rağmen tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin gelişim hızının oldukça yavaş olduğu ortaya konmuştur.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini, Manisa ilinde tarımsal yayım hizmeti veren kamu yayımcılarından ve Ziraat odasında danışmanlık hizmeti veren tarım danışmanlarından anket görüşmesiyle sağlanan orijinal veriler oluşturmuştur. Araştırma ayrıca çeşitli kaynaklara ait literatür araştırmasına dayalı ikincil verilerle ve daha önceden konuyla ilgili olarak yapılmış olan çeşitli araştırma bulgularıyla da desteklenmiştir.

3.2. Metot

Araştırma alanı, Manisa ili merkez ve ilçeleri olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamına, hedef kitle olarak, Manisa ilinde tarımsal yayım hizmeti sunan kamu yayımcıları ve ziraat Odasında çalışan tarım danışmanları dâhil edilmiştir. Araştırma dönemindeki (2017) Manisa Tarım İl Müdürlüğü ve Manisa Ziraat Odası verilerine göre, Manisa ilinde Ziraat odalarında tarımsal danışmanlık yapan toplam 26 tarım danışmanı bulunmaktadır. Ziraat Odasında kayıtlı tüm özel tarım danışmanlarını kapsayan tam sayım yöntemi tercih edilmiş ve bunlarla anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Manisa İl Müdürlüğü bünyesinde Tarımsal İşletme Danışmanlığı kapsamında çalışan toplam 345 kamu yayımcısı bulunmaktadır. Söz konusu 345 yayımcıya anket formları ulaştırılmıştır. Ancak 62 yayımcıdan geri dönüş olmuştur. Buna göre %18'ine anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. İlçelere göre anket uygulanan tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının dağılımı Çizelge 3.1'de verilmiştir.

Tarım danışmanları ve yayımcılardan alınıp bilgisayara aktarılan birincil veriler Excel ve SPSS istatistik yazılımları kullanılarak Ki-kare analizi ve bunun yanında küçük örneklem gruplarında iki aritmetik ortalama arasındaki farkın anlamlılığının test edilmesinde kullanılan Mann Whitney-U Testi, frekans tabloları, çapraz tablolar, yüzde hesaplamaları, ortalamalar gibi çeşitli hesaplamalar yapılarak tablolara dönüştürülmüştür. Mann Whitney-U Testi parametrik olmayan test olup parametrik testlerden indepentent sample t testine karşılık gelmektedir. Ki- kare testinden çıkan sonuçlara göre anlamlı $P>0,05$ ise incelenen değişkenler arasında fark olmadığı, $P<0,05$ ise aralarında farklılık olduğu kabul edilmiştir. Elde edilen sonuçlar tartışılarak yorumlanmış ve öneriler geliştirilmiştir.

Çizelge 3.1. Anket uygulanan teknik personelin çalıştığı ilçelere göre dağılımı

İlçe Adı	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Merkez	3	4,8	-	-	3	3,5
Ahmetli	5	8,1	3	11,5	8	9,1
Akhisar	4	6,4	4	15,4	8	9,1
Alaşehir	4	6,4	2	7,7	6	6,8
Demirci	4	6,4	-	-	4	4,5
Gölmarmara	4	6,4	3	11,5	7	7,9
Gördes	4	6,4	-	-	4	4,5
Kırkağaç	4	6,4	-	-	4	4,5
Köprübaşı	2	3,2	1	3,8	3	3,5
Kula	3	4,8	2	7,7	5	5,7
Salihli	4	6,4	4	15,4	8	9,1
Sarıgöl	2	3,2	-	-	2	2,3
Saruhanlı	4	6,4	2	7,7	6	6,8
Selendi	4	6,4	-	-	4	4,5
Soma	4	6,4	2	7,7	6	6,8
Turgutlu	1	1,7	1	3,8	2	2,3
Şehzadeler	4	6,4	2	7,7	6	6,8
Yunusemre	2	3,2	-	-	2	2,3
Toplam	62	100,0	26	100,0	88	100,0

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Tarım Danışmanı ve Kamu Yayımçıları'nın Kişisel Bilgilerine Yönelik Bulgular

4.1.1. Cinsiyet ve yaş durumu

Çalışmada, Manisa ilindeki Ziraat Odaları'nda görevli 26 tarım danışmanının tamamı ve İl Müdürlüğünde TİD kapsamında çalışan 62 kamu yayımcısı ile anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının yaşları 25 ile 59 arasında değişmekle birlikte yaş ortalamaları 35,9'dur. Kamu yayımcılarının %73,3'ü 25-39 yaş arasında ve %26,7 'si 40-59 yaş arasındadır. Tarım danışmanlarının ise %78,3'ü 25-39 yaş arasında ve %21,7'si 40-59 yaş arasındadır. Elde edilen bu verilere göre kamu yayımcılarının yaş ortalaması 37,1 iken tarım danışmanlarının yaş ortalaması 33'tür (Çizelge 4.1.a).

Çizelge 4.1a. Yaş dağılımı

Yaş Aralığı	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
25-29	9	15,0	9	39,1	18	21,7
30-39	35	58,3	9	39,1	44	53,0
40 ve üzeri	16	26,7	5	21,7	21	25,3
Toplam	60	100,0	23	100,0	83	100,0

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının yaşları arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir. 40 yaş altı ile 40 yaş ve üzeri dikkate alınarak yapılan Ki-kare testi sonucunda gruplar arasında yaşın istatistikî olarak ($p>0,05$) farklılık göstermediği belirlenmiştir (Çizelge 4.1.b).

Çizelge 4.1b. Yaş dağılımı

Yaş Aralığı	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
40 Yaş Altı	44	73,3	18	78,3	62	74,7
40 ve üzeri	16	26,7	5	21,7	21	25,3
Toplam	60	100,0	23	100,0	83	100,0

$X^2=0,214$ $df=1$ $P=0,781$ $P>0,005$ Anlamlı fark yoktur.

Kamu yayımcılarının %44'ü erkek, % 29'u kadın; tarım danışmanlarının %53,8'i erkek, %46,2'si kadındır. Toplam kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının içinde erkeklerin oranı %65,9 iken, kadınların oranı %34,1'dir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Kadın	18	29,0	12	46,2	30	34,1
Erkek	44	71,0	14	53,8	58	65,9
Toplam	62	100,0	26	100,0	88	100,0

4.1.2. Doğum yeri

Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının doğdukları yerleşim yerine dair bilgiler Çizelge 4.3'te verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %29'u büyük kentte (Ankara, İstanbul, İzmir) ; %12,9'u diğer il merkezlerinde; %35,5'i ilçede; %21'köyde; %1,6'sı yurtdışında doğduğunu belirtmiştir. Tarım danışmanlarının ise %3,8'i büyük kentte; %11,5'i diğer il merkezlerinde; %73,1'i ilçede; %11,5'i köyde doğduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.3. Doğum yeri

Doğum Yeri	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Büyük Kent (Ankara, İstanbul, İzmir)	18	29,0	1	3,8	19	21,6
Diğer İl Merkezleri	8	12,9	1	11,5	11	12,5
İlçe Merkezi	22	35,5	19	73,1	41	46,6
Köy	13	21,0	3	11,5	16	18,2
Yurtdışı	1	1,6	-	-	1	1,1
Toplam	62	100,0	26	100,0	88	100,0

4.1.3. Eğitim durumu

Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının eğitim düzeyleri araştırılmış ve veriler Çizelge 4.4'te belirtilmiştir. Buna göre 62 tarım yayımcısının %82,2'si lisans, %9,7'si yüksek lisans mezunu olup %8,1'i doktora mezunudur. Tarım danışmanlarının ise

%23,1'i önlisans, %69,2'si lisans ve %7,7'si yüksek mezunu olup doktoralı danışman bulunmamaktadır.

Çizelge 4.4. Eğitim durumu

Eğitim Düzeyi	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Önlisans	-	-	6	23,1	6	6,8
Lisans	51	82,2	18	69,2	69	78,4
Yüksek Lisans	6	9,7	2	7,7	8	9,1
Doktora	5	8,1	-	-	5	5,7
Toplam	62	100,0	26	100,0	88	100,0

4.1.4. Meslek ve uzmanlık alanı

Manisa ilinde yapılan bu çalışmada 26 farklı üniversitenin 4 fakülte ve meslek yüksekokulunun 16 farklı bölümünden mezun toplam 88 tarım danışmanı ve kamu yayımcısı ile görüşülmüştür. 68 Ziraat Mühendisi, 11 Veteriner Hekim, 6 Ziraat Teknikeri, 2 Tütün Teknoloji Mühendisi ve 1 Orman Mühendisi ile anket çalışması yapılmıştır. Çizelge 4.5'te görüldüğü gibi kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının %77,5'i Ziraat Mühendisi, %17,7'si Veteriner Hekim ve %3,2'si Orman Mühendisidir. Kamu yayımcılarının %77,5'i Ziraat Mühendisi, %17,7'si Veteriner Hekimdir. Ayrıca 2 Tütün Teknoloji Mühendisi (%3,2) ve 1 Orman Mühendisi (%1,6) de bulunmaktadır. Tarım danışmanlarından ise Ziraat Mühendislerinin oranı %76,9 iken %23,1'i Ziraat teknikeridir.

Çizelge 4.5. Meslek gruplarına göre dağılım

Mesleği	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Ziraat Mühendisi	48	77,5	20	76,9	68	77,3
Veteriner Hekim	11	17,7	-	-	11	12,5
Tütün Teknoloji Mühendisi	2	3,2	-	-	2	6,8
Orman Mühendisi	1	1,6	-	-	1	2,3
Ziraat Teknikeri	-	-	6	23,1	6	1,1
Toplam	62	100,0	26	21,7	88	100,0

Ziraat mühendislerinin bitirdikleri okuldaki uzmanlık bölümleri Çizelge 4.6'da verilmiştir. Kamu yayımcısı Ziraat mühendislerinin %25'inin Bitki Koruma, %18,7'sinin Bahçe Bitkileri, %16,7'sinin Tarla Bitkileri, %14,6'sının Zootečni, %10,4'ünün Toprak bölümünden mezun olduğu görülmektedir. Ayrıca %8,3'ü Tarım Makineleri ve %4,2'si Tarımsal Yapılar ve Sulama bölümünden mezun olmuştur. Yalnızca %2,1'sinin Tarım Ekonomisi bölümünden mezun olması dikkat çekicidir.

Tarım danışmanı Ziraat mühendislerinin %45'inin Bitki Koruma, %25'inin Bahçe Bitkileri ve %15'inin Tarımsal Yapılar ve Sulama bölümünden mezun olduğu tespit edilmiştir. Tarım Ekonomisi bölümünden mezun olan tarım danışmanı bulunmamaktadır. İlin koşulları dikkate alındığında Bahçe Bitkileri ve Bitki Koruma bölümlerinden daha fazla mühendis tarım yayımcısı ve danışmanı olarak çalışmaktadır.

Çizelge 4.6. Ziraat mühendislerinin bölümlere göre dağılımı

Bölüm Adı	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Bitki Koruma	12	25,0	9	45,0	21	31,0
Bahçe Bitkileri	9	18,7	5	25,0	14	20,6
Tarla Bitkileri	8	16,7	1	5,0	9	13,2
Zootečni	7	14,6	-	-	7	10,3
Toprak	5	10,4	1	5,0	6	8,8
Tarımsal Yapılar ve Sulama	2	4,2	3	15,0	5	7,3
Tarım Makineleri	4	8,3	1	5,0	5	7,3
Tarım Ekonomisi	1	2,1	-	-	1	1,5
Toplam	48	100,0	20	100,0	68	100,0

4.2. Tarım Danışmanı ve Kamu Yayımcılarının Çalışma Etkinliklerine Yönelik Bulgular

4.2.1. Yayımlı faaliyetine ayrılan zaman

Araştırma kapsamında 62 kamu yayımcısı (%70,5) ve Ziraat Odasında çalışan 26 tarım danışmanı (%29,5) ile görüşülmüştür. Çizelge 4.7'de tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının çiftçi ile köyde (mahallede) ne sıklıkla görüştüğüne dair bilgiler verilmiştir. Cevap veren kamu yayımcılarının %45'i haftada 2 ya da 3 gün; %13,3'ü haftada 1 gün; %11,7'si ayda 1 gün; %10'u 2 haftada 1 gün; %6,7'si 3 haftada 1 gün çiftçi ile görüştüğünü belirtmiştir. Kamu yayımcılarının %10'u ise köyde çiftçi ile

çalışmadığını belirtmiştir. Cevap veren tarım danışmanlarının ise %36'sı haftada 2 ya da 3 gün; %32'si haftada 1 gün; %16'sı 2 haftada 1 gün; %8'i haftada 4 ya da 5 gün; %8'i 3 haftada 1 gün çiftçi ile görüşüğünü belirtmiştir. Çiftçi ile köyde çalışmadığını belirten tarım danışmanı olmamıştır.

Çizelge 4.7. Çiftçi ile köyde yayım amaçlı çalışma sıklığı

Çalışma Sıklığı	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Haftada 1 gün	8	13,3	8	32,0	16	18,8
Haftada 2-3 gün	27	45,0	9	36,0	36	42,4
Haftada 4-5 gün	2	3,3	2	8,0	4	4,7
2 haftada 1 gün	6	10,0	4	16,0	10	11,8
3 haftada 1 gün	4	6,7	2	8,0	6	7,1
Ayda 1 gün	7	11,7	-	-	7	8,2
Köyde çiftçiyle çalışmıyor	6	10,0	-	-	6	7,1
Toplam	60	100,0	25	100,0	85	100,0

Çizelge 4.8'de tarım danışmanı ve kamu yayımcılarına genel olarak yayım faaliyetine ne kadar zaman ayırdığı sorusuna verdiği cevaplar ortaya konmuştur. Kamu yayımcılarının % 87,1'i ve tarım danışmanlarının %96,2'si görüş belirtmiştir. Görüş belirten kamu yayımcılarının %59,3'ü mesaisinin dörtte birini; %18,5'i mesaisinin yarısını; %7,4'ü tamamını; %5,6'sı onda birini(ayda 2 gün); %5,6'sı yirmide birini(ayda 1 gün); %3,8'i mesaisinin sekizde birini yayım faaliyetine ayırdığını belirtmiştir. Zamanının yarısını yayım faaliyetine ayıran tarım danışmanlarının oranı %40, zamanının tamamını yayım faaliyetine ayıranların oranı %36, zamanının dörtte birini yayım faaliyetine ayıranların oranı %20 iken, zamanının sekizde birini yayım faaliyetine ayıranların oranı %4 olarak saptanmıştır. Bu kapsamda kamu yayımcılarının %7,4'ünün zamanının tamamını, tarım danışmanlarının ise %36'sını yayıma ayırmakta olmaları önemli bir bulgu olup, özellikle kamu yayımında önemli aksamalara yol açan bu durumun düzeltilmesi ve her iki grupta da oranın yükseltilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede tarım yayımcıları ve danışmanların asli görevlerini engellemeyecek kadar bürokratik ve idari işlerle meşgul olmaları üzerinde durulmalıdır.

Çizelge 4.8. Genel olarak tarımsal yayım ve danışmanlık (TYD) faaliyetlerine ayrılan zaman

Yayım İçin Ayrılan Zaman (Mesai)	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Zamanının tamamı	4	7,4	6,4	9	36,0	34,6	13	16,5	14,8
Zamanının yarısını (ayda 2 hafta)	10	18,5	16,1	10	40,0	38,5	20	25,3	22,7
Zamanının dörtte birini (ayda 1 hafta)	32	59,3	51,6	5	20,0	19,2	37	46,8	42,0
Zamanının sekizde birini (2 ayda 1 hafta)	2	3,8	3,2	1	4,0	3,8	3	3,8	3,4
Zamanının onda birini (2 haftada 1 gün)	3	5,6	4,8	-	-	-	3	3,8	3,4
Zamanının yirmide birini (ayda 1 gün)	3	5,6	4,8	-	-	-	3	3,8	3,4
Cevap vermeyenler	8	-	12,9	1	-	3,8	9	-	10,2
Toplam	54	100,0		25	100,0		79	100,0	

4.2.2. Sertifika alma durumu

Çizelge 4.9’da tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının tarımsal yayım ve danışmanlık sertifikası alma durumu ortaya konmuştur. Kamu yayımcılarının %16,1’i kamu yayımcısı sertifikasına sahip olduğunu belirtmişlerdir. Tarım danışmanlarının ise tamamı tarım danışmanlığı sertifikasına sahip olduğunu belirtmiştir. Kamu yayımcısı ve tarım danışmanların sertifika alma durumları arasındaki fark incelenmiştir. Ki-kare testi sonucunda gruplar arasında kamu yayımcısı ve tarım danışmanlığı sertifikası alma durumunun istatistikî olarak önemli olduğu belirlenmiştir. Bakanlık ve Ziraat Odasında tarım danışmanlığı yapmakla sertifika almak arasında farklılık olduğu saptanmıştır.

Çizelge 4.9. Tarım danışmanlığı/kamu yayımcısı sertifikası alma durumu

Sertifika alma durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Evet	10	16,1	26	100,0	36	40,9
Hayır	52	83,9	-	-	52	59,1
Toplam	62	100,0	26	100,0	88	100,0

$X^2=48,973$ $P=0,000$ $df=1$ $P<0,05$ Anlamlı fark vardır.

Çizelge 4.10’da kamu yayımcısı ve tarım danışmanların kamu yayımcısı ya da tarım danışmanlığı sertifikası aldıkları yıllar belirtilmiştir. 2010 yılına kadar kamu yayımcısı sertifikası alanların oranı %40, 2011-2013 yılları arasında sertifika alanların oranı %20, 2014-2016 yılları aralığında sertifika alanların oranı %40 olarak belirlenmiştir. 2011-2014 yılları aralığında tarım danışmanlığı sertifikası alan danışmanların oranı %57,7, 2015-2016 yılları aralığında sertifika alanların oranı %30,8, 2008-2010 yılları arasında sertifika alanların oranı %11,5 olarak belirlenmiştir.

Çizelge 4.10. Tarım danışmanlığı/kamu yayımcısı sertifikası alma zamanı

Sertifika alınan yıl	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
2008-2010	4	40,0	3	11,5	7	19,4
2011-2014	2	20,0	15	57,7	17	47,2
2015-2016	4	40,0	8	30,8	12	33,3
Toplam	10	100,0	26	100,0	36	100,0

Çizelge 4.11’de kamu yayımcısı ya da tarım danışmanlığı sertifikası alan danışman ve yayımcıların sertifikayı almak için 120 saatlik kursa mı katıldığı yoksa kurs almadan sadece sınava mı girdiği ortaya konmuştur. Kamu yayımcısı sertifikası

almış 10 kişiden 9'unun (%90,0) sertifika almak için kurs almadan sadece sınava girdiği, diğer 1 kişinin de (%10,0) 120 saatlik kurs aldığı belirlenmiştir. Tarım danışmanlığı sertifikası almış 26 kişiden 23'ünün (%88,5) sertifika almak için kurs almadan sadece sınava girdiği, diğer 3 kişinin de (%11,5) 120 saatlik kurs aldığı belirlenmiştir. Kamu yayımcısı veya tarım danışmanlığı sertifikası alan 36 tarım danışmanı ve kamu yayımcısından 32 kişinin (%88,9) sertifika almak için kurs almadan sadece sınava girdiği, diğer 4 kişinin de (%11,1) 120 saatlik kurs aldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.11. Tarım danışmanlığı/kamu yayımcısı sertifikası alma şekli

Sertifika Alma Şekli	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Sadece sınava girmek	9	90,0	23	88,5	32	88,9
120 saatlik kurs almak	1	10,0	3	11,5	4	11,1
Toplam	10	100,0	26	100,0	36	100,0

4.2.3. Katılan kurs ve eğitimler

Araştırma kapsamındaki tarım danışmanı ve kamu yayımcılarına tarımsal yayım ve danışmanlıkla (TYD) ile ilgili katıldıkları kurs ve eğitimler sorulmuş ve alınan cevaplara göre Çizelge 4.12 düzenlenmiştir. 51 kamu yayımcısı (%82,3) ve 1 tarım danışmanı (%3,8) tarımsal yayım ve danışmanlıkla ilgili hiçbir kursa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Eğitime katılan kamu yayımcılarının %42,1'i bağ ve bahçe bitkileri zararlıları ile mücadele, %26,3'ü bağ ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği, %21,1'i tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti ve %10,5'i tarla bitkileri yetiştiriciliği ve zararlılarıyla mücadele konusundaki eğitim ve kurslara katıldıkları belirtmişlerdir. Tarım danışmanlarının ise %45,4'ü bağ ve bahçe bitkileri zararlıları ile mücadele, %30,3'ü tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti ve %21,2'si de bağ ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği konusundaki eğitim ve kurslara katıldıkları belirtmişlerdir.

Kamu yayımcıları ve tarım danışmanları bağ ve bahçe bitkileri zararlıları ile mücadele konusundaki eğitim ve kurslara yoğun ilgi göstermiştir (%26,1). Manisa ilinin sofralık üzümde Türkiye üretiminde ilk sırada yer alması bu ilgiye neden olmuştur. Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti (%15,9) ve bağ ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği (%13,6) talep gören konulardandır. Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının tarla bitkileri yetiştiriciliği ve zararlılarıyla mücadele konusundaki eğitim ve kurslara az da olsa ilgi gösterildiği saptanmıştır (%3,4).

Kamu yayımcılarının tarımsal yayımla ilgili katıldığı etkinlik ortalaması 0,3 kez/kişi iken tarım danışmanlarının tarım danışmanlığı ile katıldığı etkinlik ortalaması 1,3kez/kişidir. Buna göre Ziraat Odası'nda görev yapan danışmanların kamuya oranla 4 kat daha fazla eğitim aldığı görülmüştür.

Çizelge 4.12. TYD ile ilgili katılmış etkinlikler

Kurs/eğitimin konusu	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı*	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Bağ-bahçe bitkileri yetiştiriciliği	5	26,3	8,1	7	21,2	26,9	12	23,1	13,6
Bağ-bahçe bitkileri zararlıları ile mücadele	8	42,1	12,9	15	45,4	57,7	23	44,2	26,1
Tarla bitkileri yetiştiriciliği ve zararlılarıyla mücadele	2	10,5	3,2	1	3,0	3,8	3	5,8	3,4
Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti Eğitimleri	4	21,1	6,5	10	30,3	38,5	14	26,9	15,9
Katılmayanlar	51	-	82,3	1	-	3,8	52	-	59,1
Toplam	19	100,0		33	100,0		52	100,0	

*Birden fazla görüş bildirilmiştir.

Çizelge 4.13'te tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının katıldıkları kurs ve eğitimlerin sayısı ortaya konmuştur. Eğitime katılmış kamu yayımcılarının %63,1'i 1 kez, %31,6'sı 2-5 kez arası eğitim ve kursa katıldığını belirtmiştir. Ayrıca tarım danışmanlarının %66,7'si 1 kez, %30,3'ü de 2-5 kez arası eğitim ve kursa katıldığını belirtmiştir. Kamu yayımcılarının katıldığı etkinlik sayısı ortalaması 0,6 iken, tarım danışmanlarınınki 2,4 kezdir.

Çizelge 4.13. TYD ile ilgili katılmış etkinliklerin sayısı

Sayısı	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
1 kez	12	63,1	19,3	22	66,7	84,6	34	65,4	38,6
2 kez	3	15,8	4,8	8	24,2	30,8	11	21,2	12,5
3-5 kez	3	15,8	4,8	2	6,1	7,7	5	9,6	5,7
6 ve üzeri	1	5,3	1,6	1	3,0	3,8	2	3,8	2,3
Katılmayanlar	51	-	82,3	1	-	3,8	52	-	59,1
Toplam	19	100,0		33	100,0		52	100,0	

Çizelge 4.14'te görüldüğü gibi kamu yayımcılarının %63,2'si katıldığı kurs ve eğitimleri çok yararlı ve yararlı olarak değerlendirirken, %5,2'si yararsız olarak değerlendirmiştir. Katıldığı kurs ve eğitimleri çok yararlı ve yararlı olarak değerlendiren tarım danışmanlarının oranı %81,8'dir. Katıldığı eğitim ve kursları yararsız olarak gören tarım danışmanı yoktur.

Çizelge 4.14. TYD ile ilgili katılmış etkinliklerin yararlılık durumu

Yararlılık Düzeyi	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Yararsız	1	5,2	1,6	-	-	-	1	1,9	1,1
Biraz yararlı	3	15,8	4,8	2	6,1	7,7	5	9,6	5,7
Orta derecede yararlı	3	15,8	4,8	4	12,1	15,4	7	13,5	7,9
Yararlı	9	47,4	14,5	15	45,4	57,7	24	46,2	27,3
Çok yararlı	3	15,8	4,8	12	36,4	46,2	15	28,8	17,0
Toplam	19	100,0		33	100,0		52	100,0	

4.2.4. Mesleki ve tarımsal üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi

Çizelge 4.15. Çalışılan birime göre tarımsal üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi

Teknik Bilgi Düzeyi	Sayı	Ortalama	S. Sapma	P*
Kamu	58	79,2	13,1	1,72
Ziraat Odası	25	81,9	12,2	

* Mann whitney U, $P>0,05$ Anlamli fark yoktur.

Tarımsal üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi açısından kendini değerlendiren kamu yayımcılarının ortalama puanı 79,2 iken, görüş bildiren tarım danışmanlarının tarımsal üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi ortalama puanı 81,9'dur (Çizelge 4.15). Araştırma grubunda kamu yayımcıları ve tarım danışmanları arasında üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($P>0,05$).

Çizelge 4.16. Cinsiyete göre tarımsal üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi

Teknik Bilgi Düzeyi	Sayı	Ortalama	S. Sapma	P*
Kadın	25	80,0	11,9	0,852
Erkek	58	80,0	13,2	

* Mann whitney U, $P>0,05$ Anlamli fark yoktur.

Görüş bildiren tarım danışmanı ve yayımcılarının tarımsal üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi ortalama puanı kadın ile erkeklerde 80'dir (Çizelge 4.16). Araştırma grubundaki erkek ve kadınlar arasında üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çizelge 4.17. Çalışılan birime göre mesleki bilgi düzeyi

Mesleki Bilgi Düzeyi	Sayı	Ortalama	S. Sapma	P*
Kamu	61	75,7	15,1	0,380
Ziraat Odası	26	79,1	11,1	

* Mann whitney U, $P>0,05$ Anlamli fark yoktur.

Kamu yayımcısı ve danışmanlar alanda, üreticiye sahip olduğu teknik bilgileri aktarırken tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi *“yayım metodolojisi ve kişisel gelişim”*

konularında da bilgiye ve beceri kazanmaya ihtiyaç duymaktadırlar (Özçatalbaş vd. 2010b). Çizelge 4.17’de görüldüğü gibi mesleki bilgi düzeyi açısından kendini değerlendiren kamu yayımcılarının ortalama puanı 75,7 ve görüş bildiren tarım danışmanlarının mesleki bilgi düzeyi ortalama puanı 79,1’dir. Araştırma grubunda kamu yayımcıları ve tarım danışmanları arasında mesleki bilgi düzeyi puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çizelge 4.18. Cinsiyetlere göre mesleki bilgi düzeyi

Mesleki Bilgi Düzeyi	Sayı	Ortalama	S. Sapma	P*
Kadın	29	73,6	17,9	0,852
Erkek	58	78,3	11,4	

* Mann whitney U, P>0,05 Anlamlı fark yoktur.

Görüş bildiren tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının mesleki bilgi düzeyi ortalama puanı erkeklerde 78,3, kadınlarda 73,6’dır (Çizelge 4.18). Araştırma grubundaki erkek ve kadınlar arasında mesleki bilgi düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.2.5. Uzmanlık alanları

Çizelge 4.19’da tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının mesleki olarak kendilerini yeterli gördükleri alanlar ortaya konmuştur. 53 kamu yayımcısı 85 uzmanlık alanı belirtirken, 23 tarım danışmanı 45 uzmanlık alanı belirtmiştir. Görüş belirten kamu yayımcıları kendilerini gübreleme (%18,8), tarla bitkileri (%12,9), organik tarım ve İyi tarım uygulamaları (%12,9), hayvancılık (%12,9), veterinerlik ve hayvan sağlığı (%12,9) konularında yeterli/uzman olarak görmektedirler. Görüş belirten tarım danışmanlarının önemli bir bölümü ise kendilerini organik tarım ve iyi tarım uygulamaları konusunda (%33,3) uzman olarak görmektedirler. Kendilerini uzman gördükleri diğer alanlar ise önem sırasına göre, gübreleme (%15,6), bağ-bahçe bitkileri yetiştiriciliği (%11,1) ve tarla bitkileri yetiştiriciliğidir.

Görüş belirten kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu (%20) kendilerini mesleki olarak organik tarım ve iyi tarım uygulamaları konusunda yeterli görmektedirler. Kendilerini uzman olarak değerlendirdikleri diğer konular önem sırasına göre gübreleme (%17,7), tarla bitkileri yetiştiriciliği (%11,5) ve hayvancılıktır (%11,5).

Çizelge 4.19. Kamu yayımcılığı ve tarım danışmanlığı yapmaya yeterli görülen alanlar

Alanlar	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam yayımcılar içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam danışmanlar içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı
Bağ-bahçe bitkileri	6	7,1	9,7	5	11,1	19,2	11	8,5	12,5
Tarla bitkileri	11	12,9	17,7	4	8,9	15,4	15	11,5	17,0
Veteriner/hayvan sağlığı	11	12,9	17,7	1	2,2	3,8	12	9,2	13,6
Hayvancılık	11	12,9	17,7	4	8,9	15,4	15	11,5	17,0
Tarım Ekonomisi	9	10,6	14,5	4	8,9	15,4	13	10,0	14,8
Gübreleme	16	18,8	25,8	7	15,6	26,9	23	17,7	26,1
Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları	11	12,9	17,7	15	33,3	57,7	26	20,0	29,5
Bitki koruma	2	2,4	3,2	-	-	-	2	1,5	2,3
Gıda	4	4,7	6,4	-	-	-	4	3,1	4,5
Diğer	4	4,7	6,4	4	8,9	15,4	8	6,1	9,1
Cevap vermeyenler	9	-	14,5	3	-	11,5	12	-	13,6
Toplam	85	100,0		45	100		130	100	

4.2.6. Mesleki deneyimleri

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarına, ne kadar zamandır kamu yayımcısı veya tarım danışmanı olarak çalıştıkları sorulmuştur. Soruya cevap veren 58 kamu yayımcısından %22,4'ünün 1-3 yıl arasında, %34,5'inin 4-6 yıl arasında, %20,7'sinin 7-9 yıl arasında, %13,8'inin 10-14 yıl arasında ve %8,6'sının 15-30 yıl arasında tarım yayımcılığı yaptığı belirlenmiştir. Tarım danışmanlarının %22,4'ü 1-3 yıl arasında, %34,5'i 4-6 yıl arasında, %20,7'si 7-9 yıl arasında danışmanlık yaptığını belirtmiştir. Çizelge 4.20'de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının mesleki deneyim süreleri ile ilgili bilgi verilmiştir.

Çizelge 4.20. Kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının mesleki deneyim süreleri

Mesleki Deneyim Süresi	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
1-3 yıl	13	22,4	21,0	11	42,3	42,3	24	28,6	27,3
4-6 yıl	20	34,5	32,3	13	50,0	50,0	33	39,3	37,5
7-9 yıl	12	20,7	19,3	2	7,7	7,7	14	16,6	15,9
10-14 yıl	8	13,8	12,9	-	-	-	8	9,5	9,1
15-30yıl	5	8,6	8,1	-	-	-	5	6,0	5,7
Cevap vermeyenler	4	-	6,4	-	-	-	4	-	4,5
Toplam	58	100,0		26	100,0		84	100,0	

Çizelge 4.21'de tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının mesleki deneyim süresi ortalamaları ortaya konmuştur. Görüş belirten kamu yayımcılarının mesleki deneyim süreleri 1 ila 30 yıl arasında değişmekte olup, ortalaması 7,6 yıldır. Görüş belirten tarım danışmanlarının mesleki deneyim süreleri ise 1 ile 7 yıl arasında değişmekte olup, ortalaması 3,9 yıldır. Görüş belirten toplam tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının mesleki deneyim süreleri ortalaması 6,4 yıl olarak belirlenmiştir. Araştırma grubunda kamu yayımcıları ve tarım danışmanları arasında mesleki deneyimleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($P<0,05$). Söz konusu fark kamu yayımcıları lehine olup, kamu yayımcılarının daha fazla mesleki deneyime sahip olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.21. Çalışılan birime göre ortalama mesleki deneyim süreleri

Mesleki Deneyim	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum	P*
Kamu	58	7,6	6,80	1	30	0,009
Ziraat Odası	26	3,9	1,89	1	7	
Toplam	84	6,4	5,97	1	30	

Mann whitney U, $P < 0,05$ Anlamlı fark vardır.

Çizelge 4.22. Cinsiyete göre ortalama mesleki deneyim süreleri

Mesleki Deneyim	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	P*
Kadın	28	4,5	3,2	0,038
Erkek	56	7,4	6,8	

*Mann whitney U, $P < 0,05$ Anlamlı fark vardır.

Görüş bildiren tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının mesleki deneyim süresi ortalaması erkeklerde 7,4 iken, kadınlarda 4,5'tir (Çizelge 4.22). Araştırma grubunda kadın ve erkek kamu yayımcıları ve tarım danışmanları arasında mesleki deneyimleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark araştırma grubundaki erkekler lehine olup, erkeklerin daha fazla mesleki deneyime sahip olduğu söylenebilir.

4.2.7. Hizmet verilen işletmelerdeki üretim faaliyeti

Çizelge 4.23'te tarım danışmanı ve kamu yayımcılarına hizmet verdikleri işletmelerdeki üretim faaliyeti hakkında bilgi verilmiştir. Görüş bildiren kamu yayımcılarından %46,8'inin bağ ve bahçe bitkileri üretimi, %29,8'inin tarla bitkileri üretimi ve %23,4'ünün hayvansal üretimde danışmanlık hizmeti verdikleri görülmektedir. Görüş bildiren tarım danışmanlarının da %80'i bağ ve bahçe bitkileri üretimi, %29,8'i tarla bitkileri üretimi konusunda danışmanlık hizmeti verdiklerini bildirmişlerdir.

Çizelge 4.23. Hizmet verilen işletmelerdeki üretim faaliyeti

Üretim faaliyeti	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Bağ-bahçe bitkileri üretimi	22	46,8	35,5	20	80,0	76,9	42	53,1	47,7
Hayvansal üretim	11	23,4	17,7	-	-	-	11	13,9	12,5
Tarla bitkileri üretimi	14	29,8	21,0	5	20,0	19,2	19	24,0	20,5
Cevap vermeyenler	15	-	25,8	1	-	3,8	17	-	19,3
Toplam	47	100,0		25	100		79	100,0	

Araştırma bölgesindeki yaygın üretim desenini bağ ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği oluşturmaktadır. Üreticilerin büyük çoğunluğu bağ ve bahçe yetiştiriciliği konusunda gerekli olan bilgileri edinmek için tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetine başvurmuştur. Bu nedenle araştırma bölgesindeki tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının çoğunluğunun danışmanlık yaptığı alanın bağ ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği olduğu görülmektedir. Danışmanlık hizmeti verilen diğer alanlar ise sırasıyla tarla bitkileri üretimi (%24), ve hayvansal üretimdir (%13,9).

Çizelge 4.24. Hizmet verilen bağ-bahçe bitkileri ekim alanı

Ekim Alanı	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	P*
Kamu	22	10760,6	20178,1	0,315
Ziraat Odası	20	54239,2	199717,6	

*Mann whitney U, $P > 0,05$ Anlamli fark yoktur.

Çizelge 4.24'te görüldüğü gibi kamu yayımcılarının bağ ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği konusunda hizmet verdiği ekim alanı ortalaması 10760,6 dekar, tarım danışmanlarının ise 54239,2 dekadır. Araştırma grubunda kamu yayımcıları ile tarım danışmanlarının hizmet verdikleri bağ-bahçe bitkileri ekim alanları ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çizelge 4.25. Bağ-bahçe bitkilerinde mesleki deneyim süresi

Mesleki Deneyim Yılı	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	P*
Kamu	22	6,6	4,5	0,006
Ziraat Odası	20	3,5	1,6	

*Mann whitney U, $P < 0,05$ Anlamli fark vardır.

Kamu yayımcıları bağ ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği konusunda ortalama 6,6 yıl deneyime, tarım danışmanları ortalama 3,5 yıl deneyime sahiptir (Çizelge 4.25). Araştırma grubunda kamu yayımcıları ile tarım danışmanlarının kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışması arasında bağ-bahçe bitkileri alanında verdiği hizmet yılı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmakta olup, söz konusu fark kamu yayımcıları lehinedir.

Kamu yayımcılarının hayvansal üretim alanında danışmanlık hizmeti verdiği hayvan sayısı ortalaması 646460 baştır. Araştırma kapsamındaki tarım danışmanları hayvansal üretim alanında hizmet vermediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.26. Hizmet verilen tarla bitkileri ekim alanı

Tarla Bitkileri	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	P*
Kamu	14	8348,1	13235,1	0,247
Ziraat Odası	5	3482,0	3825,8	

*Mann whitney U, $P > 0,05$ Anlamli fark yoktur.

Kamu yayımcılarının tarla bitkileri yetiştiriciliği konusunda hizmet verdiği ekim alanı ortalaması 8348,1 dekar, tarım danışmanlarının ise 3482 dekadır (Çizelge 4.26). Araştırma grubunda kamu yayımcıları ile tarım danışmanları arasında tarla bitkileri ekim alanı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çizelge 4.27. Tarla bitkilerinde mesleki deneyim süresi

Mesleki Deneyim Yılı	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	P*
Kamu	14	5,5	4,1	0,247
Ziraat Odası	5	3,6	1,1	

*Mann whitney U, $P > 0,05$ Anlamlı fark yoktur.

Kamu yayımcıları tarla bitkileri yetiştiriciliği konusunda ortalama 5,5 yıl deneyime, tarım danışmanları ortalama 3,6 yıl deneyime sahiptir (Çizelge 4.27). Araştırma grubunda kamu yayımcıları ile tarım danışmanlarının hizmet verdikleri bağ-bahçe bitkileri alanda hizmet verdikleri yıl ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.2.8. Hizmet verilen üretici sayısı

Çizelge 4.28. Hizmet verilen üretici sayısı

Birim	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum	P*
Kamu	48	361,3	185,916	50	850	0,00
Ziraat Odası	25	70,4	40,53	60	261	
Toplam	73	261,7	205,9979	50	850	

*Mann whitney U, $P < 0,05$ Anlamlı fark vardır.

Çizelge 4.28'te tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri üretici sayısına yönelik bulgular ortaya konmuştur. Görüş belirten kamu yayımcılarının hizmet verdikleri üretici sayısı 50 ile 850 arasında değişmekte olup, ortalaması 361,3 üreticidir. Görüş belirten tarım danışmanlarının hizmet verdikleri üretici sayısı 60 ile 261 arasında değişmekte olup, ortalaması 70,4 üreticidir. Görüş belirten toplam tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri üretici ortalaması 261,6 kişi olarak belirlenmiştir. Araştırma grubunda kamu yayımcıları ve tarım danışmanları arasında hizmet verilen üretici sayısı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($P < 0,05$). Bu durum kamu yayımcılarının tarım danışmanlarına göre daha yüksek sayıda üretici ile çalıştığını göstermesi bakımından önemlidir. Esasen üretici sayısının etkin çalışılabilecek uygun bir değere getirilmesi doğru olacaktır.

Çizelge 4.29. Cinsiyete göre hizmet verilen üretici sayısı

Üretici Sayısı	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	P*
Kadın	23	192,7	182,5	0,05
Erkek	50	293,4	210,1	

*Mann whitney U, P>0,05 Anlamli fark yoktur.

Görüş bildiren tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri üretici sayısı ortalaması erkeklerde 293,4 iken, kadınlarda 192,7'dir (Çizelge 4.29). Araştırma grubunda kamu yayımcıları ve tarım danışmanlardaki kadın ve erkekler arasında hizmet verilen üretici sayısı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çizelge 4.30. Etkin hizmet için ideal üretici sayısı

Birim	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	P*
Kamu	53	53,98	27,877	0 ,890
Ziraat Odası	25	55,4	47,168	
Toplam	78	54,44	34,91	

*Mann whitney U, P>0,05 Anlamli fark yoktur.

Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarına daha etkin hizmet verebilmek için ideal üretici sayısının ne olması gerektiği sorulmuş ve elde edilen veriler Çizelge 4.30'da ortaya konmuştur. Görüş belirten kamu yayımcılarına göre ideal üretici sayısı 54 iken, tarım danışmanları için bu sayı 55,4 üreticidir. Görüş belirten toplam tarım danışmanı ve kamu yayımcılarına göre etkin hizmet verebilmek için ideal çiftçi sayısı 1 ile 250 üretici arasında değişmekte olup, ortalaması 54,4 üretici olarak belirlenmiştir. Araştırma grubunda kamu yayımcıları ve tarım danışmanları arasında daha etkin hizmet verebilmek için ideal üretici sayısı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çizelge 4.31. Cinsiyete göre hizmet verilebilecek ideal üretici sayısı

Üretici Sayısı	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	P*
Kadın	26	47,5	23,1	0,217
Erkek	52	57,9	39,3	
Toplam	78	54,4	34,9	-

*Mann whitney U, P>0,05 Anlamli fark yoktur.

Görüş bildiren tarım danışmanı ve kamu yayımcılarına göre etkin hizmet için ideal üretici sayısı ortalaması erkeklere göre 57,9 iken, kadınlara göre 47,5'tir (Çizelge 4.31). Araştırma grubunda kadın ve erkek kamu yayımcıları ile tarım danışmanları arasında daha etkin hizmet için ideal üretici sayısı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.2.9. Mesleki memnuniyet durumu

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarına mesleki memnuniyet durumuna ilişkin görüşleri sorulmuş ve görüşleri Çizelge 4.32’de ortaya konmuştur. Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının mesleki memnuniyet durumu ile kamuda ve Ziraat Odası’nda çalışma arasındaki ilişki incelenip ayrı ayrı ele alınmıştır. Her iki grupta yer alanlar arasında mesleki memnuniyet bakımından önemli bir fark olmadığı yapılan ki-kare analizi ile ortaya konulmuştur.

Çizelge 4.32. Mesleki memnuniyet durumu

Tarım danışmanı/ kamu yayımcısı olmanın mutlu eden yanları	Kamu		Ziraat Odası		Toplam		*İstatistiki analiz
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	
Mutlu etmiyor							X ² =0,258 P=1 df=1
Evet	7	11,3	2	7,7	9	10,2	
Hayır	55	88,7	24	92,3	79	89,8	
Rahat bir iş							X ² =2,412 P=0,295 df=1
Evet	0	0	1	3,8	1	1,1	
Hayır	62	100,0	25	96,2	87	98,9	
Kırsal alanda çalışmak zevkli							X ² =0,169 P=0,807 df=1
Evet	21	33,9	10	38,5	31	35,2	
Hayır	41	66,1	16	61,5	57	64,8	
Masa başında çalışmaktan iyidir							X ² =2,730 P=0,134 df=1
Evet	14	22,6	2	7,7	16	18,2	
Hayır	48	77,4	24	92,3	72	81,8	
Çiftçiye/insanlara yardımcı olmak güzel							X ² =4,139 P=0,052 df=1
Evet	36	58,1	21	80,8	57	64,8	
Hayır	26	41,9	5	19,2	31	35,2	
Üretici ilgisi iyi/iyi sayılır							X ² =2,412 P=0,295 df=1
Evet	0	0	1	3,8	1	1,1	
Hayır	62	100,0	25	96,2	87	98,9	
Problem çözmek zevkli							X ² =0,912 P=0,430 df=1
Evet	18	29,0	5	19,2	23	26,1	
Hayır	44	71,0	21	80,8	65	73,9	

P>0,05 Farklılık yoktur.

Bu kapsamda kamu yayımcılarına yayımcı olarak çalışmanın mutlu edip etmediği sorulduğunda, %11,3’ü evet, % 88,7’si hayır cevabını vermiştir. Tarım danışmanlarının ise %7,7’sinden evet, %92,3’ünden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının tarım danışmanı veya kamu yayımcısı olarak

çalışmaktan mutlu olma durumunun kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Kamu yayımcılarına mesleklerinin rahat bir iş olup olmadığı sorulduğunda, 62 kamu yayımcısının 62'si de mesleklerinin rahat bir iş olmadığını vurgulamışlardır. Tarım danışmanlarından sadece 1 kişi (%3,8) tarım danışmanlığının rahat bir iş olduğunu ifade etmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının mesleklerini rahat bir iş olarak görme durumu ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki ki-kare analizi ile incelendiğinde istatistikî olarak farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Kamu yayımcılarına kırsal alanda çalışmanın zevkli olup olmadığı sorulduğunda, %33,9'u evet, % 66,1'i hayır cevabını vermiştir. Tarım danışmanlarının ise %38,5'inden evet, %61,5'inden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının kırsal alanda çalışmayı zevkli görüp görmeme durumu ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizi sonucunda istatistikî olarak farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Kamu yayımcısı veya tarım danışmanı olarak çalışmanın masa başında çalışmaktan iyi olup olmadığı ile ilgili olarak; kamu yayımcılarının %22,6'sından evet, % 77,4'ünden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanlarının da %7,7'sinden evet, %92,3'ünden hayır cevabı alınmıştır. Araştırma kapsamındaki kamu yayımcısı ve tarım danışmanların mesleklerini masa başı işte çalışmaktan daha iyi görüp görmeme durumu ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizine göre istatistikî olarak farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Çiftçiye yardımcı olmanın güzel olup olmadığı ile ilgili olarak; kamu yayımcılarının %58,1'inden evet, % 41,9'ünden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanlarının da %80,8'inden evet, % 19,2'sinden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının çiftçiye yardımcı olmanın güzel olması durumu ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizine göre istatistikî olarak farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Üreticinin yayım ve danışmanlık hizmetlerine ilgi ve yaklaşımının iyi olup olmadığı sorulduğunda; 62 kamu yayımcılarının 62'si de üreticinin ilgisinin ve yaklaşımının iyi olmadığını veya iyi sayılamayacağını vurgulamışlardır. Tarım danışmanlarından sadece 1 kişi (%3,8) üretici yaklaşımının yayım ve danışmanlığa ilgisinin iyi olduğunu veya iyi sayılabileceğini ifade etmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının üreticinin ilgisinin iyi olduğunu düşünmesi ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizine göre istatistikî olarak farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Problem çözmenin zevkli olup olmadığı ile ilgili olarak; kamu yayımcılarının %29'ünden evet, % 71'inden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanlarının da 19,2'sinden evet, %80,8'inden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının problem çözmeyi zevkli görmesi durumu ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizine göre istatistikî olarak farklılık olmadığı belirlenmiştir.

4.2.10. İş değiştirme eğilimleri

Çizelge 4.33'te kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının ileride iş değiştirme eğilimi ortaya konmuştur. Buna göre kamu yayımcılarının %14,5'i, tarım danışmanların %50'si ileride iş değiştirme düşüncesine çeşitli nedenlerle olumlu bakmaktadır. İş değiştirmek istediğini ifade eden 9 kamu yayımcısından 4'ü herhangi bir neden belirtmemiştir. Diğer 5 kamu yayımcısı ise iş değiştirme nedenleri olarak; keyif almadığı işte çalışmak, emekli olup yeni bir alanda çalışma isteği, akademik kariyer yapma isteği, personel başına düşen üretici sayısının fazla olması ve tarım politikalarının taşrada uygulanamayıp çözümsüz kalınmasını göstermiştir.

Çizelge 4.33. İş değiştirme isteği

İş değiştirme isteği	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Evet	9	14,5	13	50,0	22	25,0
Hayır	53	85,5	13	50,0	66	75,0
Toplam	62	100,0	26	100,0	88	100,0

$X^2=12,301$ $P=0,001$ $df=1$ Anlamli fark vardır.

Kamu yayımcı ve tarım danışmanlarının gelecekte iş değiştirme eğilimleri incelenmiştir. Yapılan Ki-kare testi sonucunda gruplar arasındaki iş değiştirme eğiliminin istatistikî olarak ($p<0,05$) önemli olduğu belirlenmiştir. Buna göre tarım danışmanlarının kamu yayımcılarına göre iş değiştirme konusunda daha yüksek oranda irade ortaya koydukları söylenebilir.

Çizelge 4.34. Tarım danışmanlarının iş değiştirme isteğine yönelik nedenler

Nedenler	Sayı*	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam danışmanlar içindeki payı (%)
Maaşın düşük olması	8	34,8	31,0
Sözleşmeli çalışmaktan dolayı gelecek kaygısı taşımak	8	34,8	31,0
İş tanımı haricindeki işlere mecbur bırakılmak	2	8,7	7,8
Kendi işini kurmayı istemek	1	4,3	3,8
Kamuda (TİD personeli) çalışmayı istemek	1	4,3	3,8
Danışmanlığın öneminin kavranmaması	3	13,1	11,6
Toplam	23	100,0	

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Çizelge 4.34'te tarım danışmanlarının ilerideki 1-3 yıl içerisinde iş değiştirme isteklerinin altında yatan nedenler ortaya konmuştur. İş değiştirmek isteyen 13 tarım danışmanı 23 neden belirtmiştir. Görüş belirten tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu maaşlarının düşük olmasını (%34,8) ve sözleşmeli çalışmaktan dolayı gelecek kaygısı taşımalarını (%34,8) iş değiştirme nedeni olarak görmektedirler. Tarım danışmanlarının iş değiştirme isteklerinin altında yatan diğer nedenler ise önem sırasına göre, danışmanlığın öneminin kavranamaması (%13,1), iş tanımı haricindeki işlere mecbur bırakılmak (%8,7), kamuda tarım danışmanı olarak çalışmayı istemek (%4,3) ve kendi işini kurma isteğidir.

Çizelge 4.35. Tarım danışmanlarının KPSS'ye girme düşüncesi

KPSS ye girmeyi düşünüyorum	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam danışmanlar içindeki payı (%)
Evet	9	69,2	34,6
Hayır	3	23,1	11,5
Cevaplamayan	1	7,7	3,8
Toplam	13	100,0	

Çizelge 4.35'te görüldüğü gibi gelecek 1-3 yıl içinde iş değiştirmeyi düşündüklerini belirten 13 tarım danışmanından %69,2'si KPSS ye girmek istediğini, % 23,1 i KPSS ye girmeyi düşünmediklerini beyan ederken 1 kişi bu konuda bilgi vermemiştir.

4.2.11. Tarım danışmanlarının ücret durumu

Tarım danışmanlarına mevcut durumda danışmanlık hizmeti karşılığı aylık ne kadar ücret aldıkları sorulmuş ve cevaplar Çizelge 4.36'da ortaya konmuştur. Cevap veren tarım danışmanlarının %50'si 1400-2000 TL, %45,5'i 2001-3000 TL ve %4,5'i 3001-4000 TL arası maaş aldıklarını belirtmişlerdir. Tarım danışmanları gelirlerinin tamamını tarım danışmanlığı yaparak kazandıklarını ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.36. Tarım danışmanlarının ücret durumu

Ücret	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam danışmanlar içindeki payı (%)
1400-2000 TL	11	50,0	42,3
2001-3000 TL	10	45,5	38,5
3001-4000 TL	1	4,5	3,8
Cevaplamayan	4	1,1	15,4
Toplam	26	-	100,0

4.2.12. Üreticinin yayımcı ve danışmana yönelik değerlendirmeleri

Çizelge 4.37’de tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının üreticinin kendilerini nasıl gördüklerine dair görüşleri üzerinde durulmuştur. Toplam 62 kamu yayımcısı 99 görüş belirtmiştir. Toplam kamu yayımcılarının %62,9’u arazimi/bahçemi/hayvanımı kontrol eden, %56,5’i teknik bilgi veren uzman ve %22,6’sı yüksek eğitim almış bilgili kişi olarak üreticinin kendilerini gördüklerini belirtmişlerdir. Yalnızca 1 kişi (%1) üreticinin kendisini yanında çalışan bir işçi gibi gördüğünü belirtmiştir. Konu ile ilgili olarak 26 tarım danışmanı ise 56 görüş belirtmiştir. Toplam tarım danışmanlarının %80,8’i teknik bilgi veren uzman, %65,4’ü arazimi/bahçemi/hayvanımı kontrol eden, %34,6’sı yüksek eğitim almış bilgili ve %34,6’sı piyasaya/pazara yönelik ekonomik bilgi veren kişi olarak üreticinin kendilerini gördüklerini ifade etmişlerdir. Toplam kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının önemli bir bölümü üreticinin kendilerini teknik bilgi veren uzman (%63,6) ve %63,6’sı arazisini/bahçesini/hayvanını kontrol eden kişi olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.37. Tarım danışmanları ve kamu yayımcılara göre üreticinin kendilerine bakışı

Görüşler	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı
Yüksek eğitim almış bilgili kişi	14	14,1	22,6	9	16,1	34,6	23	14,8	26,1
Teknik bilgi veren uzman kişi	35	35,4	56,5	21	37,5	80,8	56	36,1	63,6
Piyasaya yönelik ekonomik bilgi veren kişi	10	10,1	16,1	9	16,1	34,6	19	12,3	21,6
Arazimi/hayvanımı kontrol eden kişi	39	39,4	62,9	17	30,3	65,4	56	36,1	63,6
Diğer	1	1,0	1,6	0	0	0	1	0,7	1,1
Toplam	99	100,0		56	100,0		155	100,0	

4.2.13. Tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin üreticiye katkıları

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarına danışmanlık/yayım sisteminin üreticiye ne tür yararlar sağladığı sorulmuş ve görüşleri Çizelge 4.38'de ortaya konmuştur. Toplam 62 kamu yayımcısı 92 görüş belirtmiştir. Tarım danışmanlığı/yayımcılık sistemi ile çiftçiye rehberlik edildiğini düşünenlerin oranı %54,8, çiftçinin sorunlarının çözüldüğünü düşünenlerin oranı %24,2, çiftçiyle iyi diyalog kurulduğunu düşünenlerin oranı %32,3 ve ihtiyaç duyduğunda çiftçinin yanında olduğunu düşünenler ise %37,1 olarak saptanmıştır. Yalnızca 6 kişi (%6,6) söz konusu sistemin çiftçiye hiçbir yararı olmadığını belirtmiştir. Bu oran kamu yayımcılarının işten ayrılma isteği ile paralellik göstermektedir.

26 tarım danışmanı da konu ile ilgili olarak 59 görüş belirtmiştir. Buna göre tarım danışmanlığı/yayımcılık sistemi ile çiftçiye rehberlik edildiğini düşünen tarım danışmanlarının oranı %30,8, çiftçinin sorunlarının çözüldüğünü ve çiftçiyle iyi diyalog kurulduğunu düşünenlerin oranı %50, ihtiyaç duyduğunda çiftçinin yanında olduğunu düşünenlerin oranı %53,8 iken sistemin çiftçiye hiçbir yararı olmadığını düşünenler ise yalnızca %3,8'dir.

Toplam kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının %52,3'ü çiftçiye rehberlik edildiğini, %37,5'i ihtiyaç duyduğunda çiftçinin yanında olduğunu, %31,8'i çiftçinin sorunlarının çözüldüğünü düşünürken %8'i sistemin çiftçiye hiçbir yararı olmadığını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.38. TYD sisteminin çiftçiye yararları

Görüşler	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı
Çiftçiye rehber oluyor	28	30,4	54,8	18	30,5	30,8	46	30,5	52,3
Çiftçinin sorunları çözülüyor	15	16,3	24,2	13	22,0	50,0	28	18,5	31,8
Çiftçiyle iyi diyalog kuruluyor	20	21,7	32,3	13	22,0	50,0	33	21,9	37,5
Çiftçi ihtiyaç duyduğunda yanında olunuyor	23	25,0	37,1	14	23,7	53,8	37	24,5	42,0
Hiçbir yararı olmuyor	6	6,6	9,7	1	1,8	3,8	7	4,6	8,0
Toplam	92	100,0		59	100,0		151	100,0	

4.2.14. Üreticinin karşılaştığı sorunlar ve bilgi kaynakları

Çizelge 4.39’da son üretim sezonunda tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının üreticilerinin karşılaştığı sorunlar belirlenmiştir. 38 (%61,3) kamu yayımcısı 59 adet sorun ve 22 (%84,6) tarım danışmanı 35 adet sorun belirtmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %39’u zirai mücadele, %23,7’si de üretim tekniği konularında öncelikli olarak sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yine tarım danışmanlarından %48,6’sı zirai mücadele, %25,7’ si üretim tekniği konularında sorunla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının hizmet verdiği üreticisinin son üretim sezonunda karşılaştıkları sorunlar önem derecelerine göre zirai mücadele (%42,6) ve üretim tekniği (%26,1) konularına yöneliktir.

Çizelge 4.39. Son üretim sezonunda üreticinin karşılaştığı sorunlar

Sorunlar	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Zirai mücadele ile ilgili sorunlar	23	39,0	37,1	17	48,6	65,4	40	42,6	45,4
Üretim tekniği ile ilgili sorunlar	14	23,7	22,6	9	25,7	34,6	23	24,5	26,1
Hayvansal üretimle ilgili sorunlar	6	10,2	9,7	-	-	-	6	6,4	6,8
Afetlerle ilgili sorunlar	3	5,1	4,8	3	8,6	11,5	6	6,4	6,8
Diğer	13	22,0	21,0	6	17,1	23,1	19	20,2	21,6
Sorunla karşılaşmayan	24	-	38,7	4	-	15,4	28	-	31,8
Toplam	59	100,0		35	100,0		94	100,0	

Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının son üretim sezonunda çiftçisinin karşılaştığı sorunların çözümünde başvurdukları ve güvendikleri bilgi kaynağı araştırılmış ve veriler Çizelge 4.40’ta belirtilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının önemli bir bölümünün (%46) son üretim sezonunda üreticisinin karşılaştığı sorunlara çözüm ararken kendi bilgi ve tecrübesinden faydalandığı tespit edilmiştir. %19,6’sı ailesi, arkadaşı ve komşusundan, % 17,2’si de ilaç ve gübre bayilerinden bilgi kaynağı olarak yararlandığını belirtmişlerdir. Tarım danışmanları da üreticisinin sorunlarına çözüm bulabilmek için bilgi kaynağı olarak kendi tecrübesine (%60,4), ilaç ve gübre bayilerine (%17) ve İl/İlçe Müdürlüklerine (%11,3) başvurdukları belirtmişlerdir.

Çizelge.4.40. Üreticinin karşılaştığı sorunların çözümü için yararlanılan bilgi kaynakları

Bilgi Kaynağı	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)
Şahsımdan	40	46,0	32	60,4	72	56,3
İlaç ve gübre bayileri	15	17,2	9	17,0	24	18,1
Ailesi, arkadaş ve komşuları	17	19,6	2	3,8	19	13,3
İl/İlçe Müdürlükleri	9	10,3	6	11,3	15	9,6
İnternet	6	6,9	4	7,5	10	4,8
Toplam	87	100,0	53	100,0	140	100,0

4.2.15. Üreticiye sağlanan katkılar

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye sağladığı somut katkılar ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. İlk olarak hangi somut katkıları sağlayıp sağlamadıkları ayrı ayrı ele alınmıştır (Çizelge 4.41).

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarına, “hizmet verdikleri işletmede çiftçiye hangi ürünü üreteceğine karar verme konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı” sorulmuştur. Kamu yayımcılarının % 66,1'i katkı sağlamadığını, %33,9'u ise katkı sağladığını ifade etmiştir. Tarım danışmanlarının ise %61,5'i katkı sağlamadığını, %38,5'i ise katkı sağladığını ifade etmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdiği işletmede çiftçiye hangi ürünü üreteceğine karar verme konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizi ile anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye toprak hazırlığı konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı sorulmuş olup kamu yayımcılarının %71'inden hayır, % 29'undan evet cevapları alınmıştır. Aynı soruya tarım danışmanlarının %61,5'i evet, %38,5'i hayır cevabını vermiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye toprak hazırlığı konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizi sonucunda anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Toprak hazırlığı konusunda tarım danışmanlarının kamu yayımcılarına oranla daha etkili oldukları söylenebilir.

Çizelge 4.41. Üreticiye sağlanan katkılar

Hizmet verdiğiniz işletmede çiftçiye sunulan somut katkılar	Kamu		Ziraat Odası		Toplam		*İstatistiki analiz
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	
Hangi ürünü üreteceğine karar verme							X ² =0,169 P=0,807 df=1
Evet	21	33,9	10	38,5	31	35,2	
Hayır	41	66,1	16	61,5	57	64,8	
Toprak hazırlığı							X ² =8,164 P=0,008 df=1
Evet	18	29,0	16	61,5	34	38,6	
Hayır	44	71,0	10	38,5	54	61,4	
Bakım işlemleri							X ² =4,139 P=0,052 df=1
Evet	36	58,1	21	80,8	57	64,8	
Hayır	26	41,9	5	19,2	31	35,2	
Sulama yöntemi ve zamanına karar verme							X ² =15,797 P=0,00 df=1
Evet	17	27,4	19	73,1	36	40,9	
Hayır	45	72,6	7	26,9	52	59,1	
Hangi gübreyi, ne miktarda kullanacağına karar verme							X ² =5,255 P=0,030 df=1
Evet	34	54,8	21	80,8	55	62,5	
Hayır	28	45,2	5	19,2	33	37,5	
Hangi ilacı, ne miktarda kullanacağına karar verme							X ² =0,328 P=0,612 df=1
Evet	44	71,0	20	76,9	64	72,7	
Hayır	18	29,0	6	23,1	24	27,3	
Hasat yöntemi ve kayıpları							X ² =2,91 P=0,135 df=1
Evet	17	27,4	12	46,2	29	33,0	
Hayır	45	72,6	14	53,8	59	67,0	
İşgücü kullanımı ve eğitimi							X ² =5,202 P=0,029 df=1
Evet	10	16,1	10	38,5	20	22,7	
Hayır	52	83,9	16	61,5	68	77,3	
Girdi fiyatları							X ² =4,548 P=0,044 df=1
Evet	9	14,5	9	34,6	18	20,5	
Hayır	53	85,5	17	65,4	70	19,5	
Kredi temini							X ² =5,027 P=0,058 df=1
Evet	4	6,5	6	23,1	10	11,4	
Hayır	58	93,5	20	76,9	78	88,6	
Ürün satış fiyatı							X ² =2,021 P=0,192 df=1
Evet	7	11,3	6	23,1	13	14,8	
Hayır	55	88,7	20	76,9	75	85,2	

P>0,05 Farklılık yoktur.

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarına, “hizmet verdikleri işletmede çiftçiye bakım işleri konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı” da sorulmuştur. Kamu yayımcılarının % 58,1’i katkı sağladığını, % 41,9’u ise katkı sağlamadığını ifade etmiştir. Tarım danışmanlarının ise %80,8’i katkı sağladığını, %19,2’si ise katkı

sağlamadığını ifade etmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye bakım işleri konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki ki-kare analizi ile incelendiğinde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye sulama yöntemi ve zamanına karar verme konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı sorulmuş olup kamu yayımcılarının %72,6'sından hayır, % 27,4'ünden evet cevapları alınmıştır. Tarım danışmanlarının ise %73,1'i evet, %26,9'u hayır cevabını vermiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdiği işletmede çiftçiye sulama yöntemi ve zamanına karar verme konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizi sonucunda anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmelerdeki çiftçilere sulama yöntemi ve zamanına karar verme konusunda somut katkı bakımından fark olduğu ve tarım danışmanlarının kamu yayımcılarına oranla daha etkili oldukları söylenebilir.

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye hangi gübreyi, ne miktarda kullanacağına karar verme konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı sorulduğunda kamu yayımcılarının %54,8'inden evet, % 45,2'sinden hayır cevapları alınmıştır. Tarım danışmanlarının da %80,8'i evet, %19,2'si hayır cevabını vermiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye gübreleme konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizi sonucunda anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre tarım danışmanlarının kamu yayımcılarına göre daha etkili oldukları söylenebilir.

Tarım danışmanları ve yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye hangi ilacı, ne miktarda kullanacağına karar verme konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı sorulduğunda ise kamu yayımcılarının %71'inden evet, % 29'undan hayır cevapları alınmıştır. Tarım danışmanlarının da %76,9'u evet, %23,1'i hayır cevabını vermiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye ilaçlama konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizi sonucunda değişkenler arasında anlamlı ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Hizmet verilen işletmede çiftçiye hasat yöntemi ve kayıpları konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı ile ilgili olarak; kamu yayımcılarının %27,4'ü katkı sağladığını, % 72,6'sı katkı sağlamadığını ifade etmiştir. Tarım danışmanlarının da %46,2'si katkı sağladığını, %53,8'i katkı sağlamadığını belirtmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye hasat yöntemi ve kayıpları konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Ki-kare testi sonucuna göre değişkenler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Hizmet verilen işletmede çiftçiye işgücü kullanımı ve eğitimi konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı ile ilgili olarak; kamu yayımcılarının %16,1'i katkı sağladığını, % 83,9'u katkı sağlamadığını ifade etmiştir. Tarım danışmanlarının da %38,5'i katkı sağladığını, %61,5'i katkı sağlamadığını belirtmiştir. Tarım danışmanı ve

kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye işgücü kullanımı ve eğitimi konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizi sonucunda anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre tarım danışmanlarının kamu yayımcılarına göre daha etkili oldukları söylenebilir.

Hizmet verilen işletmede çiftçiye girdi fiyatları konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı ile ilgili olarak; kamu yayımcılarının %14,5'i katkı sağladığını, % 85,5'i katkı sağlamadığını ifade etmiştir. Tarım danışmanlarının da %34,6'sı katkı sağladığını, %65,4'ü katkı sağlamadığını belirtmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye işgücü kullanımı ve eğitimi konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizi sonucunda anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre tarım danışmanlarının kamu yayımcılarına göre daha etkili oldukları söylenebilir.

Hizmet verilen işletmede çiftçiye kredi temini konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı ile ilgili olarak; kamu yayımcılarının %6,5'inden evet, % 93,5'inden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanlarının da %23,1'inden evet, % 76,9'ünden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye kredi temini konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Ki-kare testi sonucuna göre değişkenler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Hizmet verilen işletmede çiftçiye ürün satış fiyatı konusunda somut katkı sağlayıp sağlamadığı ile ilgili olarak; kamu yayımcılarının %11,3'ünden evet, % 88,7'sinden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanlarının da %23,1'inden evet, % 76,9'ünden hayır cevabı alınmıştır. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının hizmet verdiği işletmede çiftçiye ürün satış fiyatı konusunda somut katkı sağlaması ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan ki-kare analizi sonucunda anlamlı ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

4.2.16. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının görevlerine ilişkin görüşleri

Anket uygulanan teknik elemanların Tarımsal Yayım Ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmeliğinde yer alan yayımcı ve danışmanın görevlerine ilişkin görüşleri öğrenilmiş ve öncelik algılamasına göre en önemli 5 tanesinin sıralanması istenmiştir. Aşağıda yönetmelikte yer alan tarım danışmanı/kamu yayımcısının görevleri sıralanmıştır.

Tarım danışmanının / kamu yayımcısının görevleri

1. Üretimin her aşamasında göreviyle ilgili konularda tarımsal işletme sahiplerine veya hizmet verdiği diğer birimlere gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak, gerektiğinde ilgili mevzuata uygun tarımsal uygulamalar yapmak
2. Bitkisel ve hayvansal üretime yönelik sürdürülebilir üretim teknikleri konusunda her türlü bilgi ve yeni teknolojinin hedef kitleye ulaştırılmasını sağlamak
3. Çevrenin, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunması için tarımsal işletme sahiplerini ve hedef kitleyi bilgilendirmek

4. Tarımsal işletmelerin daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması ve etkin bir şekilde ürün ve hizmet pazarına yönelmelerine katkıda bulunmak
5. İşletme ekonomisi yayımı/danışmanlığı yapmak, gerekli tavsiyelerde bulunmak
6. İşletmelerin ekonomik analizleri, gelişim planlamaları, iş ve sermaye verimliliğinin iyileştirilmesi ve aile işletmelerine özgü sorunlar, ev ekonomisi, mekanizasyon ve bitkisel çoğaltım materyalleri ve tohumluk üretimi konularında yayım/danışmanlık yapmak
7. Tarımda çalışanların mesleklerini daha iyi yapmaları için, gerekli kişisel gelişim ve girişimcilik eğitimlerini yapmak
8. Görevli olduğu konularla ilgili olarak düzenlenecek eğitimlere katılmak
9. Yayım/danışmanlık faaliyetlerinde basılı, sesli ve görüntülü kitle yayım vasıtalarından yararlanmak ve bunları hazırlamak ve hazırlanmasına katkıda bulunmak
10. Tarımsal yayım ve danışmanlık faaliyetleriyle ilgili veri toplamak, kayıt tutmak
11. Tarımsal üretimi kayıt ve kontrol altına alacak belgelerin düzenlenmesini sağlamak
12. Üretici örgütlenmesi konusunda çalışmalar yapmak

Çizelge 4.42’de görüldüğü gibi kamu yayımcılarının öncelik algısına göre kamu yayımcısı ve tarım danışmanının en önemli görevleri önem sırasına göre 2. madde (%20,8), 1. madde (%20,4) ve 3. madde (%12,9) olduğu belirlenmiştir. Yine tarım danışmanlarından kamu yayımcısı ve tarım danışmanının görevlerini öncelik algılarına göre sıralamaları istendiğinde alınan cevaplar şu şekilde olup; bunların önem sırasına göre 1. madde (%23,6), 2. madde (%16,7) ve 3. madde (%13,9) olduğu tespit edilmiştir.

Kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının yönetmelikte yer alan görevleri ile ilgili görüşlerine bakıldığında ise, bunların önem sırasına göre 2. Madde (%20,8), 1. madde (%20,4) ve 3. madde (%12,9) olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.42. TYDY'nde yer alan görevlerine dair görüşleri

Görevler	1. öncelik						2. öncelik					
	Kamu		Ziraat Odası		Toplam		Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1. madde	20	35,7	12	50,0	32	40,0	8	14,3	2	8,3	10	12,5
2. madde	15	26,8	1	4,2	16	20,0	17	30,4	9	37,5	26	30,4
3. madde	5	8,9	2	8,3	7	8,7	8	14,3	5	20,8	13	16,2
4. madde	2	3,6	2	8,3	4	5,0	4	7,1	1	4,2	5	6,2
5. madde	2	3,6	1	4,2	3	3,7	3	5,4	1	4,2	4	5,0
6. madde	3	5,4	2	8,3	5	6,2	4	7,1	1	4,2	5	6,2
7. madde	3	5,4	3	12,5	6	7,5	4	7,1	1	4,2	5	6,2
8. madde	1	1,8	-	-	1	1,2	2	3,6	2	8,3	4	5
9. madde	-	-	-	-	-	-	1	1,8	1	4,2	2	2,5
10. madde	1	1,8	1	4,2	2	2,5	-	-	-	-	-	-
11. madde	1	1,8	-	-	1	1,2	1	1,8	-	-	1	1,2
12. madde	3	5,4	-	-	3	3,7	4	7,1	1	4,2	5	6,2
Toplam	56	100,0	24	100,0	80	100,0	56	100,0	24	100,0	80	100,0
Görevler	3. öncelik						TOPLAM					
	Kamu		Ziraat Odası		Toplam		Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Sayı	Payı (%)	Sayı	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1. madde	4	8,9	3	12,5	7	8,7	32	19,5	17	23,6	49	20,4
2. madde	6	10,7	2	8,3	8	10,0	38	22,6	12	16,7	50	20,8
3. madde	8	14,3	3	12,5	11	13,7	21	12,5	10	13,9	31	12,9
4. madde	5	8,9	3	12,5	8	10,0	11	6,5	6	8,3	17	7,1
5. madde	3	5,4	1	4,2	4	5,0	8	4,8	3	4,2	11	4,6
6. madde	9	16,1	1	4,2	10	12,5	16	9,5	4	5,5	20	8,3
7. madde	5	8,9	5	20,8	10	12,5	12	7,1	9	12,5	21	8,7
8. madde	3	5,4	4	16,7	7	8,7	6	3,6	6	8,3	12	5,0
9. madde	3	5,4	-	-	3	3,7	4	2,4	1	1,4	5	2,1
10. madde	-	-	-	-	-	-	1	0,5	1	1,4	2	0,8
11. madde	3	5,4	1	4,2	4	5,0	5	2,9	1	1,4	6	2,5
12. madde	7	12,5	1	4,2	8	10,0	14	8,3	2	2,8	16	6,7
Toplam	56	100,0	24	100,0	80	100,0	168	100,0	72	100,0	240	100,0

4.3. Tarım Danışmanı ve Kamu Yayımcılarının Eğitim İhtiyaçlarına Yönelik Bulgular

Yayım programlarının başarılı olmasında etkili en temel faktör yayım sistemi ve yaklaşımı yanında insan unsurunun, mevcut yayım elemanının kalitesidir. Bu kaliteyi belirleyen en önemli ölçüt ise yayımcının eğitimsel donanımı ve nitelikleridir (Özçatalbaş vd. 2010b).

4.3.1. İhtiyaç duyulan eğitim konuları

Çizelge 4.43'te tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının, bu çalışmanın yürütüldüğü süreç itibarıyla ihtiyaç duydukları eğitim konuları yer almaktadır. Kamu yayımcıları öncelikle tarımsal üretim tekniği (%22,8), proje hazırlama ve uygulama (%13,3) ve iletişim teknikleri/becerileri gibi konularda eğitime ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Tarım danışmanlarının ihtiyaç duydukları eğitim konuları önem sırasına göre tarımsal üretim tekniği (%38,1), proje hazırlama ve uygulama (%19) ve çiftçi eğitimidir (%9,5).

Kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının en önemli eğitim ihtiyacı tarımsal üretim tekniğidir (%26,8). Yapılan çeşitli çalışmalar da üretim tekniği konularının hala tarımsal yayımın önemli uğraş alanlarından biri olduğunu ortaya koymaktadır (Özçatalbaş ve Danış 2004). Tarım yayımcısı ve danışmanlarının ihtiyaç duyduğu diğer eğitim konularının önem sırasına göre, proje hazırlama ve uygulama (%14,8) ile iletişim teknikleri (%10,7) olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.43. Eğitim ihtiyaçları

Eğitim Konusu	1. Öncelik						2. Öncelik						3. Öncelik						Toplam					
	Kamu		Ziraat Odası		Toplam		Kamu		Ziraat Odası		Toplam		Kamu		Ziraat Odası		Toplam		Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Tarımsal üretim tekniği	31	50,0	8	30,8	39	44,3	4	6,5	2	7,7	6	6,8	6	9,7	2	7,7	8	9,1	41	22,8	24	38,1	65	26,8
İletişim teknikleri/becerileri	6	9,7	1	3,8	7	8,0	10	16,1	1	3,8	11	12,5	7	11,3	1	3,8	8	9,1	23	12,8	3	4,8	26	10,7
Yetişkin/çiftçi eğitimi	1	1,6	2	7,7	3	3,4	5	8,1	-	-	5	5,7	9	14,5	1	3,8	10	11,4	15	8,3	6	9,5	21	8,6
İnsan davranışı	-	-	-	-	-	-	1	1,6	2	7,7	3	3,4	4	6,5	-	-	4	4,5	5	2,8	-	-	5	2,1
Kırsal sosyoloji	3	4,8	1	3,8	4	4,5	3	4,8	1	3,8	4	4,5	2	3,2	1	3,8	3	3,4	8	4,4	3	4,8	11	4,5
Vücut dili	-	-	-	-	-	-	5	8,1	1	3,8	6	6,8	2	3,2	1	3,8	3	3,4	7	3,9	-	-	7	2,9
Sunum teknikleri	3	4,8	-	-	3	3,4	3	4,8	3	11,5	6	6,8	3	4,8	-	-	3	3,4	9	5	-	-	9	3,7
Bilişim teknikleri (internet/bilgisayar)	2	3,2	1	3,8	3	3,4	4	6,5	-	-	4	4,5	-	-	-	-	-	-	6	3,3	3	4,8	9	3,7
İş planı ve yönetimi	-	-	-	-	-	-	2	3,2	2	7,7	4	4,5	6	9,7	-	-	6	6,8	8	4,4	-	-	8	3,3
Tarımsal pazarlama	4	6,5	2	7,7	6	6,8	7	11,3	3	11,5	10	11,4	5	8,1	3	11,5	8	9,1	16	8,9	6	9,5	22	9
Üretici örgütlenmesi	6	9,7	2	7,7	8	9,1	7	11,3	4	15,4	11	12,5	4	6,5	5	19,2	9	10,2	17	9,5	6	9,5	23	9,5
Çatışma yönetimi	-	-	-	-	-	-	1	1,6	-	-	1	1,1	-	-	1	3,8	1	1,1	1	0,6	-	-	1	0,4
Proje hazırlama ve uygulama	4	6,5	4	15,4	8	9,1	8	12,9	2	7,7	10	11,4	12	19,4	6	23,1	18	20,5	24	13,3	12	19,0	36	14,8
Toplam	60	100,0	21	100,0	81	100,0	60	100,0	21	100,0	81	100,0	60	100,0	21	100,0	81	100,0	180	100,0	63	100,0	243	100,0

4.3.2. Eğitim verecek kuruluş tercihi

Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarına kendilerine yönelik eğitimin hangi kuruluş tarafından verilmesini istedikleri sorusu yöneltildiğinde Çizelge 4.44'te gösterilen yanıtlar alınmıştır. Toplam 59 kamu yayımcısı 59 görüş belirtmiştir. Toplam kamu yayımcılarından %46,8'i üniversiteler, %41,9'u araştırma enstitüleri ve %22,6'sı özel kuruluşlar tarafından kendilerine yönelik eğitimin verilmesini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. 26 tarım danışmanı da eğitim verecek kuruluş tercihi ile ilgili olarak 35 görüş belirtmiştir. Buna göre tarım danışmanlarından %38,5'i üniversiteleri, %88,5'i araştırma enstitülerini tercih ederken %7,7'si özel kuruluşlar tarafından kendilerine yönelik eğitimin verilmesini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Toplam kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının %44,3'ü üniversiteleri, %55,7'si araştırma enstitülerini ve %18,2'si özel kuruluşları tercih etmişlerdir.

Çizelge 4.44. Eğitim verecek kuruluş tercihi

Kuruluş	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Üniversiteler	29	49,2	46,8	10	28,6	38,5	39	41,5	44,3
Araştırma Enstitüleri	26	44,1	41,9	23	65,7	88,5	49	52,1	55,7
Özel Kuruluşlar	14	23,7	22,6	2	5,7	7,7	16	17,0	18,2
Cevap vermeyenler	3	-	32,3	-	-	-	2	-	2,3
Toplam	59	100,0		35	100,0		94	100,0	

4.3.3. Eğitim yeri tercihi

Çizelge 4.45'te tarım danışmanı ve kamu yayımcılarına kendilerine yönelik eğitimin nerede verilmesini istedikleri sorulup buna dair görüşleri belirlenmiştir. Toplam 59 kamu yayımcısı 59 görüş belirtmiştir. Kendilerine verilecek eğitimin çalıştığı ilçede yapılmasını uygun görenlerin oranı %27,4, Manisa Merkezde yapılmasını uygun görenlerin oranı %19,3 iken eğitim yerinin fark etmediğini ifade edenler %40,3 olarak saptanmıştır. %8,1 oranındaki tarım yayımcısı eğitim Antalya ve İzmir'de yapılmasının uygun olacağını ifade etmişlerdir. 26 tarım danışmanı da eğitim verilecek yer tercihi ile ilgili olarak 26 görüş belirtmiştir. Buna göre tarım danışmanlarından %50'si çalıştığı ilçeyi, %42,3'ü Manisa Merkezi tercih ederken %7,7'si eğitimin verilecek yerin önemli olmadığını belirtmişlerdir. Görüş bildiren kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının %31,9'u eğitimin çalıştığı ilçede verilmesini tercih ederken, %28,7'si eğitim yerinin önemli olmadığını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.45. Eğitim yeri tercihi

Eğitim Yeri	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Çalıştığım İlçe	17	28,8	27,4	13	50,0	50,0	30	31,9	34,1
Manisa Merkez	12	20,3	19,3	11	42,3	42,3	23	24,5	26,1
Diğer	5	8,5	8,1	-	-	-	5	5,3	5,7
Fark etmez	25	42,4	40,3	2	7,7	7,7	27	28,7	30,7
Cevap vermeyenler	3	-	4,8	-	-	-	3	-	3,4
Toplam	59	100,0		26	100,0		94	100,0	

4.3.4. Eğitim yöntemi tercihi

Çizelge 4.46’de ise tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının kendilerine yönelik verilecek eğitimde tercih ettikleri öğretim yöntemi gösterilmiştir. Toplam 59 kamu yayımcısı 108 görüş belirtmiştir. Görüş bildiren kamu yayımcılarından %46,3’ü iş başında/alanda, %27,8’i yüz yüze öğretim yöntemini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. 26 tarım danışmanı da öğretim yöntemi tercihi ile ilgili olarak 51 görüş belirtmiştir. Yüz yüze öğretim yöntemini seçenlerin oranı %25,5, demonstrasyon yöntemini seçenlerin oranı %25,5 iken eğitimin iş başında/alanda verilmesini isteyenlerin oranı %23,6’dır.

Çizelge 4.46. Eğitim yöntemi tercihi

Eğitim Yöntemi	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Yüz yüze	30	27,8	48,4	13	25,5	50,0	43	27,0	48,9
İş başında/ Alanda	50	46,3	80,6	12	23,6	46,1	62	39,0	70,4
Tarla günleri	10	9,3	16,1	9	17,6	34,6	19	12,0	21,6
Demonstrasyon	13	12,0	20,9	13	25,5	50,0	26	16,4	29,5
İnternet ağı/ uzaktan eğitim	5	4,6	8,1	4	7,8	15,4	9	5,7	10,2
Toplam	108	100,0		51	100,0		159	100,0	

Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi teorik ve uygulamalı dersler şeklinde verilmektedir. Bu eğitimlerin uygulamalı yapılması, yayımcının alanda kendisini rahat hissetmesi ve başarılı olabilmesi için son derece önemlidir (Özçatalbaş vd. 2010b). Araştırmadaki kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu iş başında/alanda (%39) eğitim yöntemini tercih etmiştir. Kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının kendilerine yönelik verilecek eğitimlerde tercih ettikleri diğer öğretim yöntemleri önem derecelerine göre yüz yüze eğitim (%27) ve demonstrasyon (%16,4) yöntemidir.

4.4. Tarım Danışmanı ve Kamu Yayımcılarının Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri

4.4.1. Karşılaşılan sorunlar

Araştırma yapılan bölgede kamu yayımcısı ve tarım danışmanların tarımsal yayım ve danışmanlıkla ilgili karşılaştığı başlıca sorunlar ve bunların her birinin kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarına göre önem dereceleri Çizelge 4.47’de gösterilmiştir. 56 kamu yayımcısı toplam 77 adet, 25 tarım danışmanı toplam 40 adet sorun belirtmiştir. Sorunlar 10 temel başlık altında gruplandırılıp aşağıda verilmiştir.

Mevzuata yönelik sorunlar

- Yayım ve danışmanlık konusunda mevzuattaki eksiklikler
- Özel danışmanlık sisteminin kamudan daha öne geçmesi
- Yönetmelikte yapılan sürekli değişiklikler
- TİD’in alan uygulamasına yönelik yetersizliklerinin düzenlenmemesi
- Tarım danışmanların ücretlerinin düşük olması
- Tarımsal Yayım ve danışmanlık hizmetine verilen desteğin yetersizliği

Prosedürel sorunlar

- TİD işlemlerinin merkeze bildirilmesindeki zorunluluk
- TİD evrakının sisteme girişinin masa başında zaman kaybettirmesi
- Tarım Danışmanların evrak yükünün çok olması (çok fazla imza attırma)
- TİD de Çok fazla miktarda evrak işlemlerinin varlığı
- Çiftçinin yapması gereken işlemlerin fazlalığı
- Köylerde yayım amaçlı ortak organizasyonların yapılamaması

Danışmanlığın öneminin kavranmaması

- Üreticilerin talebi üzerine danışmanlık/yayım yapılması gerektiği
- Üreticiye talep etmeden bilgi sunulması bilgiyi değersizleştiriyor
- Girdi fiyatlarının yüksekliği ve çiftçinin eğitim faaliyetlerine olan ilgi azlığı
- Çiftçilerin ekonomik sıkıntılarından dolayı teknik bilgiden çok ürün maliyeti ve satış fiyatına önem vermesi
- Üreticinin bilgiye değer vermemesinden dolayı işten zevk almama
- Üreticinin yayım/danışmanlık faaliyetlerine ilgisiz olması

Araç ve ekipman eksikliği

- Üreticiye birebir ulaşmada iletişim araçlarının etkin kullanılmaması
- Üretim sezonu içinde üreticiye ulaşma güçlüğü
- Ulaşım aracı yetersizliği ve tahsis sıkıntısı
- Ulaşım güçlüğü nedeniyle yeteri kadar çiftçi ziyareti yapamamak
- Üreticiye ulaşmada güçlüklerin olması

- Yayım ve danışmanlık faaliyetlerinde kullanılacak alet ekipman eksikliği
- Teknolojik araçların yeterince ve etkin kullanılmaması

Danışmanın teknik bilgi düzeyindeki yetersizlik

- Teknik anlamda kendini geliştirememesi
- Önder çiftçi bulamama sıkıntısı
- Hizmet verilen kişilerin ürün deseninin danışmanın uzmanlığı dışında olması
- Konusunda uzmanlaşmış personelin azlığı
- Güncel ve etkin bir bilgi seviyesinde kalmak için gerekli eğitim faaliyet yetersizliği
- Çiftçiyle iletişim kurmada yeterli bilgiye sahip olmama

Üreticinin teknik bilgi ve eğitim düzeyinin düşüklüğü

- Bilinçsiz gübreleme ve ilaçlama sorunları
- Üreticinin geleneksel yöntemleri uygulaması
- Çiftçilerin teknik uygulamalar konusunda yeterli bilgi sahibi olmaması
- Genç çiftçi sayısının az olması

İş yükü fazlalığı

- TİD personelinin sadece yayım çalışmaları ile ilgilenmemesi
- TİD için ek bir iş olarak verilmesi nedeniyle isteyerek çalışmama
- Personel yetersizliğinden dolayı tüm üreticilere zaman ayıramama
- Danışman/yayımcı başına düşen üretici sayısının fazla olması
- Çok fazla üreticiye hizmet verilmeye çalışılması
- Yeterince dinlenme imkânı olmaması

Kurumsallaşamama

- Tarım danışmanların mesleki itibarının azlığı (çiftçinin imza vermezsem işsiz kalırsın baskısı sonucu çiftçiye mecbur bırakılması)
- Devletin danışmanları hor gördüğünün düşünülmesi
- Hem kontrolör hem danışman olmanın getirdiği zorluklar
- TİD personelinin hizmet verdiği çiftçinin aranılarak puan vermelerinin istenmesi
- Danışmanların iş güvencesinin olmaması

Yöneltilen sorunlar

- Danışmanlar için görev tanımının tam anlamıyla yapılmaması
- Ziraat Odalarında meclis üyelerinin her birinin kendini yönetici olarak görmesi

Üreticinin yeniliklere açık olmaması

- Çiftçiye sunulan çözümlerin kabul edilme sürecinin zorluğu
- Çiftçilerin yeniliklere kapalı oluşu
- Çiftçinin önyargısı
- Her çiftçinin yeniliklere yaklaşımının olumlu olmaması

Çizelge 4.47'de görüldüğü gibi, kamu yayımcılarının önemli bir bölümü danışmanlığın önemini kavranmaması (%24,7) ve iş yükünün fazla olmasını (%18,2) sorun olarak görmektedirler. Yine prosedürel işlemler (%11,7), araç ekipman eksikliği (%11,7) ve üreticinin yeniliklere açık olmaması (%9,1) sorun olarak değerlendirilmektedir.

Tarım danışmanlarının önemli bir bölümü ise mevzuata ilişkin konuları (%27,5) ve kurumsallaşamamayı (17,5) sorun olarak görmektedir. Tarım danışmanlarının sorun olarak gördüğü diğer hususlar ise önem sırasına göre, prosedür (%12,5), danışmanlığın önemini kavranmaması (%10) ve iş yükünün fazla olmasıdır.

Kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının tarımsal yayım ve danışmanlıkla ilgili karşılaştığı başlıca sorunlar önem derecelerine göre danışmanlığın öneminin kavranmaması (%19,7), iş yükünün fazla olması (%15,4), mevzuata yönelik sorunlar (%15,4) ve prosedürel işlemlerin (%15,9) fazlalığıdır.

4.4.2. Daha etkili çalışabilmek için gerekli koşullar

Kamu yayımcıları ve tarım danışmanlarına “tarım danışmanı veya kamu yayımcısı olarak etkili olabilmeniz için hangi koşullar olmalı” sorusu sorulmuş ve elde edilen öneriler Çizelge 4.48’de değerlendirilmiştir. 59 kamu yayımcısı ve 23 tarım danışmanı önerilerde bulunmuştur. Öneriler 8 temel başlık altında gruplandırılıp aşağıda verilmiştir.

Mevzuatın iyileştirilmesine yönelik öneriler

- Mevzuatı iyileştirilmesi
- Yönetmeliğin devamlı hale gelmesi
- Kontrol ve denetçi görevinin aynı anda yürütülememesi (puanlama yüzünden)
- Görev tanımı net olmalıdır
- Tarım danışmanlarının kamudakilerle aynı haklara sahip olması

Prosedürel öneriler

- TİD işlemlerinin merkeze bildirilmesindeki zorunluluğun hafifletilmesi
- TİD evraklarının sisteme giriş için diğer imkânların araştırılması
- Tarım Danışmanların evrak yükünün azaltılması
- TİD deki evrak işlemlerinin azaltılması
- Çiftçinin yapması gereken işlemlerin azaltılması

Yayımcı ve danışmana yönelik öneriler

- Konusunda uzman yayımcı/danışman yetiştirilmesi ve çalıştırılması
- Eğitimlerin daha sık düzenlenmesi
- Yeni uygulamalardan haberdar olmak için bilgilendirilmek ve piyasa şartlarına göre uygulamak
- Hizmet içi eğitimlerle bilgilerin güncellenmesi
- Tarım danışmanlarının toplanıp sorunları hakkında konuşup dile getirmeleri
- Çiftçi ile birebir iletişim halinde olmalı-daha sık görüşmeli
- Üretici ile daha fazla vakit geçirmek
- Tüm üretim sezonu boyunca çiftçi ile birlikte olunmalı
- Sahada çiftçiye görsel eğitim verilmeli
- Etkili sunum tekniği ile çiftçiler bilgilendirilmeli
- Çiftçi eğitiminin arttırılması

Çalışma koşullarına yönelik öneriler

- Üreticiye bilgi aktarımı için uygun ortam sağlanması(toplantı salonu)
- Köye kırsala ulaşımın rahat şekilde yapılabilmesi-aracın yeterli olması
- Laboratuar kullanım imkânları sağlanmalı (teknik bilgi ve donanımı kullanabilecek uygun ortamın sağlanması)
- Araç ve gerekli teknik ekipmanın varlığı
- Sunum malzemelerinin yeterli olması
- Uygun çalışma ortamı ve gerekli alet ekipmanların varlığı
- Eğitim verilecek alanların arttırılması
- Donanımlı eğitim salonları
- Tarım danışmanlarının bürolarının olması

- Ekip çalışmasına imkan sağlanmalı
- Köylerde yayım amaçlı organizasyon sağlanamaması

Mesleğin prestijine yönelik öneriler

- Üreticinin yayımcı/danışmanın bilgisine değer vermesi, ilgili olması
- Mesleğin prestijinin artırılması
- Saygın bir mesleki itibarın oluşturulması
- Danışmanın verdiği bilgiye saygı duyulmasının sağlanması
- Hizmet alan üreticinin bakanlık tarafından aranarak sorgulamanın kaldırılması

Üretici odaklı öneriler

- Üreticilerin birlikler kurmaları
- Danışmanlık desteğinin üreticiyi tatmin etmesi
- Çiftçinin refah düzeyinin artırılması
- Genç çiftçi sayısının artırılması
- Üreticinin talebi halinde hizmet verilmeli

Teknik desteğin iyileştirilmesine yönelik öneriler

- Pestisit analiz ücretleri konusunda iyileştirme olması
- Toprak analizi ve su analizinin iyi şekilde yapılabilmesi

Kurumsal öneriler

- Danışmanların iş ve maaş güvencesinin olması
- Danışmanlara verilen mali desteğin artırılması
- Kurumlarda istihdamın artırılması
- Yayım hizmetlerinin altyapı şartlarının kurum olarak karşılanması
- Yayım çalışmaları projeler ile desteklenip cazip hale getirilmeli
- Danışmanların bakanlığa bağlı çalışıp maaşlarını bakanlıktan alması
- TİD için zamanının tamamını yayıma ayırabilecek hale getirilmesi
- Evrak işlerinin azaltılarak yayım hizmetinde daha etkin olunması
- Teknik personelin sadece sahada çalışması
- Sahada daha çok çalışılması
- Daha etkin çalışmak için hizmet verilen üretici sayısı düşürülmeli
- Daha etkin çalışmak için az sayıda üreticiyle çalışmak
- Yayım için ayrı bir bütçe oluşturulması
- Huzur ortamı oluşturmak
- Gönüllü çiftçilere hizmet götürülmesi
- Ürün ve alan bazlı çalışmanın geliştirilmesi
- Pratik ve kolay çözüm üretmek için bilgiye ulaşımın geliştirilmesi

Çizelge 4.48'de de görüldüğü gibi, kamu yayımcılarının önemli bir bölümü çalışma koşullarının iyileştirilmesinin (%33,9) daha etkili çalışabilmek için etkili olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca kurumsal öneriler (%32,2), yayımcı ve danışmana yönelik öneriler (%15,2) sunmuşlardır. Tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu etkili çalışabilmek için kurumsal öneriler (%30,5) sunmuşlardır. Bunu mevzuatın iyileştirilmesine yönelik öneriler (%17,4) ve danışmana yönelik öneriler (%17,4) izlemiştir.

Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının %31,7'si kurumsal önerilerde, %28'i çalışma koşullarına yönelik önerilerde ve %15,9'u yayımcı/danışmana yönelik önerilerde bulunmuştur.

Çizelge.4.47. TYD ile ilgili karşılaşılan sorunlar

Sorunlar	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Mevzuat	7	9,1	9,1	11	27,5	42,3	18	15,4	20,4
Prosedür	9	11,7	16,1	5	12,5	19,2	14	12,0	15,9
Danışmanlığın öneminin kavranmaması	19	24,7	33,9	4	10,0	15,4	23	19,7	26,1
Araç ve ekipman eksikliği	9	11,7	16,1	2	5,0	7,7	11	9,4	12,5
Danışmanın teknik bilgi düzeyindeki yetersizlik	6	7,8	10,7	2	5,0	7,7	8	6,8	9,1
Üreticinin teknik bilgi ve eğitim düzeyinin düşüklüğü	2	2,5	3,6	2	5,0	7,7	4	3,4	4,5
İş yükünün fazla olması	14	18,2	25,0	4	10	15,4	18	15,4	20,4
Kurumsallaşamama	3	3,9	5,4	7	17,5	26,9	10	8,5	11,4
Yönetmelik sorunlar	1	1,3	1,6	1	2,5	3,8	2	1,7	2,3
Üreticinin yeniliklere açık olmaması	7	9,1	11,3	2	5,0	7,7	9	7,7	10,2
Toplam	77	100,0		40	100,0		117	100,0	

Çizelge.4.48. Daha etkili çalışabilmek için gerekli koşullar

Öneriler	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Mevzuat iyileştirilmesine yönelik öneriler	3	5,1	4,8	4	17,4	15,4	7	8,5	8,0
Yayımcı/danışmana yönelik öneriler	9	15,2	14,5	4	17,4	15,4	13	15,9	14,8
Çalışma koşullarına yönelik	20	33,9	32,3	3	13,0	11,5	23	28,0	26,1
Kurumsal öneriler	19	32,2	30,7	7	30,5	26,9	26	31,7	29,6
Yönetmelik öneriler	1	1,7	1,6	-	-	-	1	1,2	1,1
Mesleğin prestijine yönelik öneriler	-	-	-	3	13,0	11,5	3	3,7	3,4
Teknik desteğin iyileştirilmesine yönelik öneriler	1	1,7	1,6	-	-	-	1	1,2	1,1
Üretici odaklı öneriler	6	10,2	9,7	2	8,7	7,8	8	9,8	9,1
Toplam Cevaplayan	59	100,0	95,2	23	100,0	88,5	82	100,0	93,2
Cevaplamayan	3	-	4,8	3	-	11,5	6	-	6,8
Toplam	62		100,0	26		100,0	88		100,0

4.4.3. Mesleki itibarın artırılması için yapılması gerekenler

Kamu yayımcıları ve tarım danışmanlarına “tarımsal danışmanlık/yayımcılık mesleğinin gelecekte yüksek itibarlı ve üreticiye yüksek yarar sağlaması için neler yapılmalıdır” sorusu sorulmuş ve elde edilen öneriler Çizelge 4.49’da değerlendirilmiştir. 59 kamu yayımcısı ve 23 tarım danışmanı konuyla ilgili önerilerde bulunmuştur. Öneriler 6 temel başlık altında gruplandırılıp aşağıda verilmiştir.

Yayımcı/danışmana yönelik öneriler

- Uzmanlık alanlarına göre gerekli eğitim verilir çalıştırılmalı
- Danışmanların/yayımcıların sürekli hizmet içi eğitime alınması
- Üretici tarafından dile getirilen sorunların her aşaması yerinde tespit edilmeli
- Yeterli teknik bilgi ve donanıma sahip olunması
- İletişim tekniklerinin yükseltilmesi
- Hizmet içi eğitime ağırlık verilmeli
- Gerçekten işini seven yayımcılar çalıştırılmalı-gönüllü faaliyet
- Çiftçi ile diyalogların sıkı bir şekilde yürütülmesi
- Fakültelerde eğitime daha çok önem verilmeli
- Fakültelerde eğitime daha çok önem verilmeli
- Teknik konularda bilgi birikimi yeterli olmalı

- Danışmanlara yardımcı olacak düzenli eğitim ve kurs düzenlenmeli
- Hizmet içi eğitimlerle bilgilerin güncellenmesi

Üretici ile ilgili öneriler

- Çiftçilerin talebi üzerine danışmanlık yapılması
- Üreticilerin ekonomik kazancının iyi olması yararlanabilirliği artırır
- Kanunun üreticiye iyi bir şekilde anlatılması
- Pazar konusunda bilinçlendirme yapılmalı
- Çiftçi sürekli bilgilendirilmeli-tarımsal bilgisi arttırılmalı
- Çiftçilerin ekonomik gücünün arttırılması
- Projeler oluşturularak çiftçinin geliri arttırılmalı
- Üretici örgütlenmesi sağlanmalı
- Alanlarda uygulamalı eğitim yapılmalı
- Büyük alanlarda standart üretim sağlanmalı
- Genç üreticiler tarıma teşvik edilmeli
- Danışmanlık hizmeti alan çiftçilere tarımda oluşan yenilikler destekleme kapsamında verilmeli
- Odalar ve birliklerden ziyade kişisel olarak yapılan başvurular işlevselliği arttıracaktır
- SKT'lerin etkinliğinin arttırılması
- Çiftçinin tarımsal verimi arttırılmalı

Çalışma olanaklarına yönelik öneriler

- Araç, telefon, bilgisayar ve teknoloji kullanımının arttırılması
- Danışmanların gerekli çalışma olanaklarının sağlanması
- Ulaşım sorununun çözülmesi
- Dijital platformlara erişilebilirlik ve kolaylık sağlanması
- Teknik ekipmanların belirlenerek tamamlanması
- Çiftçilerin dijital ortamlarda danışmana ulaşım imkânları oluşturulmalı
- Alet-ekipman eksikliğinin giderilmesi
- Danışmanlara eğitim vermek için uygun ortamlar sağlanmalı
- Danışmanın kendi bürosu ve aracı olmalı

Mevzuata yönelik öneriler

- Üretici önemli miktarda ücrete tabi olmalıdır
- Azami çalışma saatleri değerlendirilerek fiili hizmet eklenerek erken emeklilik imkânı olmalı
- İlaç ve gübreler kesinlikle danışmanın onayıyla reçete ile satılmalı
- Devlet sektöründeki yatırım ve desteklemeler danışmanlara da verilmeli
- Tarımsal danışman onayı olmadan üretim planını onay verilmemesi
- Üretim plan-programlanması bakanlık tarafından danışmanlık gerçekleştirilmesi
- Tarım yayımcı/danışmanlarının üretimde zorunlu olması
- İlçe tarım personeli ile daha sık araziye çıkılmalı
- Hakları bakımından danışman-yayımcı ayrımı yapılmamalı (devlet tarafından hakları korunmalı)
- Danışmanların kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği yaparak demonstrasyon oluşturmalı
- Üreticiye gerekli destek verilerek üretime teşvik edilmeli
- Devlet bünyesinde tamamen her anlamda destek verilmesi
- Tarım danışmanlarının yetkilerinin düzenlenmesi
- Özel danışmanlık sisteminin teşvik edilmesi

- Danışmanlığın kontrolörük (denetim) işleriyle aynı anda yürütülmemesi
- Kayıt dışı danışmanlığın önlenmesi
- Danışanların iş güvencesi sağlanmalı ve kadroya alınmalı

Yönetmel konulara yönelik öneriler

- Ziraat Odaları yönetimi çalışanlarına sahip çıkmalı
- Danışmanlıkta liyakat ve sınav sistemi adil olmalı
- Yayımının eli kuvvetlendirilmeli
- Üreticilerin sorunlarına Bakanlıkça çözüm bulunmalı, cevap verilmeli
- Odalar-birlikler danışmanları amaç dışında kullanmamalı
- Memnuniyet anketlerinin çiftçiler tarafından suiistimal edilmemesi ve koz olarak kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınması
- Her köyde bir danışman çalışmalı, başka danışman girmemeli

Kurumsal konulara yönelik öneriler

- Yurtdışındaki gelişmelerin yakından takip edilmesi
- Nitelikli eğitimciler yetiştirilmeli
- Gelirin (maaş) iyileştirilmesi
- Yayım ve danışmanlık faaliyetleri için altyapı oluşturulması
- Faaliyet alan üreticilerin desteklenmesi
- Danışanların iş güvencesinin sağlanması
- Tarım danışanlarının masa başında değil sahada çalışmasının sağlanması
- Sadece yayım/danışmanlık işi yapan personelin varlığı
- Daha etkin çalışmak için üretici sayısı sınırlandırılmalı
- Hizmet verilen işletmelerin sayısının etkin çalışmaya uygun olması
- Üretim konusunda saha çalışması arttırılmalı
- Çiftçi-danışmanı/yayımcının güven zemini oluşturulmalı
- Danışmanlık teşvikinde devlet daha cömert davranmalı
- Ürün ve alan bazlı danışmanlık modeline geçilmesi
- Tarım sektörünün iyileştirilmesi
- TİD sistemi daha kullanışlı ve pratik olmalı
- Danışanların devlet kadrosunda çalışarak iş güvencesinin sağlanması
- Danışmanların çiftçiler için hazırladığı evrak yükü azaltılmalı
- Bitkisel üretim eğitimleri arttırılmalı
- Kişisel iletişimde iyi eğitim almalı
- Danışman yayımcı sadece sahada çalışmalı
- Daha kurumsal bir yapıya kavuşmak
- Çiftçi-danışan/yayımcı birlikte çalışmaya kendisi karar vermeli, mecbur bırakılmamalı
- Çiftçilerin evraklara attığı imza sayısı azaltılmalı
- Tüm danışmanlar için ücret eşitlenmeli
- Prosedürlerin daha az ve uygulanabilir olması
- Çiftçiye atılacak imza sayısı azaltılmalı
- Reklamlar arttırılmalı-kamu spotları yapılmalı
- Emekliliği gelmiş iş yapmayan personel yerine genç ve nitelikli personelin gelmesi
- Devlet destekli projelerin danışman onayıyla olması yayımcının yaptırım gücünü arttırır.

Çizelge 4.49’da da görüldüğü gibi, kamu yayımcılarının önemli bir bölümü yayımcı ve danışmana yönelik (%33,9) öneriler sunmuşlardır. Ayrıca yönetsel konulara yönelik (%19,8) ve üreticiye yönelik önerilerde (%16,8) de bulunmuşlardır. Tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu mesleki itibarın artırılması için mevzuatın iyileştirilmesine yönelik (%38,7) öneriler sunmuşlardır. Bunu yönetsel konulara yönelik öneriler (%31,8) ve danışmana yönelik öneriler (%20,4) izlemiştir.

Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının %29’u yayımcı ve danışmana yönelik, %23,4’ü yönetsel konulara yönelik ve %22,1’i mevzuata yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

Çizelge 4.49. Mesleki itibarının artırılması için yapılması gerekenler

Öneriler	Kamu			Ziraat Odası			Toplam		
	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)	Sayı	Belirtilen görüşler içindeki payı (%)	Toplam içindeki payı (%)
Yayımcı/danışmana yönelik	33	32,7	53,2	9	20,4	34,6	42	29,0	47,7
Üretici odaklı	17	16,8	27,4	1	2,3	3,8	18	12,4	20,4
Çalışma koşullarına yönelik	10	9,9	16,1	1	2,3	3,8	11	7,6	12,5
Mevzuata yönelik	15	14,8	24,2	17	38,7	65,4	32	22,1	36,4
Kurumsal	6	5,9	9,7	2	4,5	7,7	8	5,5	9,1
Yönetsel	20	19,8	32,3	14	31,8	53,8	34	23,4	38,6
Toplam Cevaplayan	59	100,0	95,2	23	100,0	88,5	82	100,0	93,2
Cevaplamayan	3	-	4,8	3	-	11,5	6	-	6,8
Toplam	101		100,0	44		100,0	145		100,0

4.5. Tarım Danışmanı ve Kamu Yayımcılarının Bilgi Kaynakları

Tarımsal yeniliklerin üretimde sağladığı kolaylık ve avantajlar yeniliklerin yayılması konusunu önemli kılmaktadır. Yeniliklerin kolayca benimsetilmesi ve yayılmasının sağlanabilmesi için çok çeşitli bilgi kaynaklarının etkilerinin bilinmesi ve sonuçların değerlendirilerek uygulamaya aktarılması oldukça önemlidir. Özellikle yeni ürün çeşitlerinin üretiminin yaygınlaştırılması istendiğinde, çiftçilere ulaşmak amacıyla çok farklı bilgi kaynaklarından faydalanılabilmektedir (Özçatalbaş 1990).

Araştırma kapsamındaki tarım danışmanı ve kamu yayımcılarına bir sorunla karşılaştıklarında kime başvurdukları, bilgi kaynaklarının neler olduğu sorulmuştur. Alınan cevaplara göre bilgi kaynağına son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurulduğu ve yararlılık durumu gösteren çizelgeler düzenlenmiştir.

Çizelge 4.50. Bilgi kaynağı olarak arkadaş/meslektaş başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1-12 kez	21	72,4	8	30,8	43	78,2
13 ve üzeri	22	27,6	5	69,2	12	21,8
Toplam	29	100,0	26	100,0	55	100,0

$X^2=1,197$ $P=0,274$ $df=1$ Anlamlı fark yoktur.

Çizelge 4.50’de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının arkadaş/meslektaş bilgi kaynağına son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu ortaya konmuştur. Kamu yayımcılarının %72,4’ünün 1-12 kez arası, %27,6’sının 13 ve üzeri kez arkadaşının bilgisinden faydalandığı belirlenmiştir. Tarım danışmanlarının ise % 30,8’inin 1-12 kez, %69,2’sinin de 13 ve üzeri kez arkadaşının bilgisinden faydalandığı belirlenmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının bir sorunla karşılaştıklarında meslektaşının bilgisinden yararlanma sıklığı ile kamuda ve Ziraat Odası’nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Ki-kare testi sonucuna göre değişkenler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 4.51. Arkadaş/meslektaş bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	1	2,3	-	-	1	1,8
Az yararlı	-	-	1	7,7	1	1,8
Orta derecede yararlı	3	6,8	1	7,7	4	7,0
Yararlı	18	40,9	5	38,5	23	40,3
Çok yararlı	22	50,0	6	46,1	28	49,1
Toplam	44	100,0	13	100,0	57	100,0

Çizelge 4.51’de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak arkadaş/meslektaş başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %50’si çok yararlı, %40,9’u yararlı, %6,8’i orta derecede yararlı olduğunu belirtirken %2,3’ü yararsız olduğunu belirtmiştir. Ayrıca tarım danışmanlarının %46,1’i çok yararlı, %38,5’i yararlı, %7,7’si orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.52. Tarımsal Araştırma Enstitüsü bilgi kaynağına başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1-2 kez	4	50,0	5	55,6	9	52,9
3 ve üzeri	4	50,0	4	44,4	8	47,1
Toplam	8	100,0	9	100,0	17	100,0

$X^2=0,909$ $P=0,340$ $df=1$ Anlamlı fark yoktur.

Çizelge 4.52’de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının Tarımsal Araştırma Enstitüsü bilgi kaynağına son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu saptanmıştır. Kamu yayımcılarının yarısı 1-2 kez arası, diğer yarısı 3 ve üzeri kez Tarımsal Araştırma Enstitüsü bilgi kaynağından faydalandığını belirtmiştir. Tarım danışmanlarının ise % 55,6’sının 1-2 kez, %44,4’ünün de 3 ve üzeri kez Tarımsal Araştırma Enstitüsünün bilgisinden faydalandığı belirtmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının bir sorunla karşılaştıklarında Tarımsal Araştırma Enstitüsünden bilgi kaynağı olarak yararlanma sıklığı ile kamuda ve Ziraat Odası’nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Ki-kare testi sonucuna göre değişkenler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 4.53. Tarımsal Araştırma Enstitüsü bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	1	12,5	-	-	1	5,9
Az yararlı	-	-	-	-	-	-
Orta derecede yararlı	-	-	1	11,2	1	5,9
Yararlı	3	37,5	4	44,4	7	41,2
Çok yararlı	4	50,0	4	44,4	8	47,1
Toplam	8	100,0	9	100,0	17	100,0

Çizelge 4.53’te kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak Tarımsal Araştırma Enstitüsüne başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %50’si çok yararlı, %37,5’i yararlı olduğunu belirtirken %12,5’i yararsız olduğunu belirtmiştir. Ayrıca tarım danışmanlarının %44,4’ü çok yararlı, %44,4’ü yararlı ve %11,2’si orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.54. Tarım İl/İlçe Müdürlüğüne başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1-5 kez	8	40,0	4	50,0	12	42,9
6 ve üzeri	12	60,0	4	50,0	16	57,1
Toplam	20	100,0	8	100,0	28	100,0

$X^2=0,233$ $P=0,629$ $df=1$ Anlamlı fark yoktur.

Çizelge 4.54'te kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının İl/İlçe Müdürlüğü bilgi kaynağına son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu saptanmıştır. Kamu yayımcılarının ise % 40'ının 1-5 kez arası, %60'ının da 6 ve üzeri kez Tarım İlçe Müdürlüğüne bilgisinden faydalandığı belirtilmiştir. Tarım danışmanlarının yarısı 1-5 kez arası, diğer yarısı da 6 ve üzeri kez Tarım İl/İlçe Müdürlüğünden bilgi kaynağı olarak faydalandığını belirtmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının bir sorunla karşılaştıklarında Tarım İl/İlçe Müdürlüğünden bilgi kaynağı olarak yararlanma sıklığı ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Ki-kare testi sonucuna göre değişkenler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 4.55. Tarım İl/İlçe Müdürlüğü bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	-	-	-	-
Az yararlı	1	5,0	-	-	1	3,6
Orta derecede yararlı	4	20,0	1	12,5	5	17,8
Yararlı	9	45,0	3	37,5	12	42,9
Çok yararlı	6	30,0	4	50,0	10	35,7
Toplam	20	100,0	8	100,0	28	100,0

Çizelge 4.55'te kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak Tarım İl/İlçe Müdürlüğüne başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %30'u çok yararlı, %45'i yararlı, %20'si orta derecede yararlı olduğunu belirtirken %5'i az yararlı olduğunu belirtmiştir. Tarım danışmanlarının ise %50'si çok yararlı, %37,5'i yararlı ve %12,5'i orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.56. Üniversite bilgi kaynağına başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1-4 kez	7	63,6	6	85,7	13	72,2
5 ve üzeri	4	36,4	1	14,3	5	27,8
Toplam	11	100,0	7	100,0	18	100,0

$X^2=1,039$ $P=0,308$ $df=1$ Anlamlı fark yoktur.

Çizelge 4.56'da kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının üniversite bilgi kaynağına son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu belirlenmiştir. Kamu yayımcılarının % 63,6'sının 1-4 kez arası, %36,4'ünün de 5 ve üzeri kez üniversitenin bilgisinden faydalandığı belirlenmiştir. Tarım danışmanlarının %85,7'si 1-4 kez arası, %14,3'ü de 5 ve üzeri kez üniversite bilgi kaynağından faydalandığını belirtmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının bir sorunla karşılaştıklarında üniversiteden bilgi kaynağı olarak yararlanma sıklığı ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Ki-kare testi sonucuna göre değişkenler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 4.57. Üniversite bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	-	-	-	-
Az yararlı	-	-	2	28,6	2	11,1
Orta derecede yararlı	-	-	1	14,3	1	5,5
Yararlı	3	27,3	2	28,6	5	27,8
Çok yararlı	8	72,7	2	28,6	10	55,6
Toplam	11	100,0	7	100,0	18	100,0

Çizelge 4.57'de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak üniversiteye başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %72,7'si çok yararlı ve %27,3'ü yararlı olduğunu belirtmiştir. Tarım danışmanlarının ise %28,6'sı çok yararlı, %28,6'sı yararlı ve %14,3'ü orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.58. Kooperatif bilgi kaynağına başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1-5 kez	1	100,0	1	33,3	2	50,0
10 kez	-	-	1	33,3	1	25,0
15 kez	-	-	1	33,4	1	25,0
Toplam	1	100,0	3	100,0	4	100,0

Çizelge 4.58’de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının kooperatife bilgi kaynağı olarak son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu belirlenmiştir. Kooperatife bilgi kaynağı olarak başvuran kamu yayımcılarının tamamı 5 kez faydalandığını belirtirken; tarım danışmanlarının %33,3’ü 1 kez, %33,3’ü de 10 kez bilgi kaynağı olarak kooperatiften faydalandığını belirtmiştir. Ancak yeterli veri olmaması nedeniyle değişkenler arasındaki olası ilişki istatistiki olarak tespit edilememiştir.

Çizelge 4.59. Kooperatif bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	-	-	-	-
Az yararlı	-	-	-	-	-	-
Orta derecede yararlı	-	-	-	-	-	-
Yararlı	-	-	1	33,3	1	25,0
Çok yararlı	1	100,0	2	66,7	3	75,0
Toplam	1	100,0	3	100,0	4	100,0

Çizelge 4.59’da kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak kooperatife başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre başvuran kamu yayımcılarının tamamı çok yararlı olduğunu belirtmiştir. Tarım danışmanlarının ise %66,7’si çok yararlı, %33,3’ü yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.60. Türkiye Ziraat Odaları bilgi kaynağına başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1-2 kez	-	-	2	100,0	2	50,0
20 kez	1	50,0	-	-	1	25,0
25 kez	1	50,0	-	-	1	25,0
Toplam	2	100,0	2	100,0	88	100,0

Çizelge 4.60'da kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak Türkiye Ziraat Odalarına son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu belirlenmiştir. Bilgi kaynağı olarak Türkiye Ziraat Odalarına başvuran kamu yayımcılarının yarısı 20 kez, diğer yarısı 25 kez faydalandığını belirtirken; tarım danışmanlarının ise tamamı 2 kez Türkiye Ziraat Odalarından bilgi kaynağı olarak faydalandığını belirtmiştir. Analize uygun sayıda veri olmaması nedeniyle aralarındaki bir ilişki olup olmadığı istatistiki olarak tespit edilememiştir.

Çizelge 4.61. Türkiye Ziraat Odaları bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	-	-	-	-
Az yararlı	-	-	-	-	-	-
Orta derecede yararlı	-	-	2	100,0	2	50,0
Yararlı	2	100,0	-	-	2	50,0
Çok yararlı	-	-	-	-	-	-
Toplam	2	100,0	2	100,0	4	100,0

Çizelge 4.61'de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak Türkiye Ziraat Odalarına başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre başvuran kamu yayımcılarının tamamı çok yararlı olduğunu belirtirken, tarım danışmanlarının tamamı ise orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.62. Üretici birlikleri bilgi kaynağına başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1 kez	1	50,0	1	50,0	2	50,0
50 kez	1	50,0	1	50,0	2	50,0
Toplam	2	100,0	2	100,0	4	100,0

Çizelge 4.5.13'te kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak üretici birliklerine son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu belirlenmiştir. Bilgi kaynağı olarak üretici birliklerine başvuran kamu yayımcılarının ve tarım danışmanlarının yarısı 1 kez, diğer yarısı da 50 kez faydalandığını belirtmiştir.

Çizelge 4.63. Üretici Birlikleri bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	-	-	-	-
Az yararlı	-	-	-	-	-	-
Orta derecede yararlı	1	50,0	1	50,0	2	50,0
Yararlı	1	50,0	1	50,0	2	50,0
Çok yararlı	-	-	-	-	-	-
Toplam	2	100,0	2	100,0	4	100,0

Çizelge 4.63'te kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak üretici birliklerine başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre başvuran kamu yayımcılarının ve danışmanlarının yarısı yararlı, diğer yarısı da orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.64. Basılı yayınlar (Kitap-broşür-dergi) bilgi kaynaklarına başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1-5 kez	7	46,7	3	60,0	10	50,0
6 ve üzeri	8	53,3	2	40,0	10	50,0
Toplam	15	100,0	5	100,0	88	100,0

$X^2=0,267$ $P=0,606$ $df=1$ Anlamı fark yoktur.

Çizelge 4.64'de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının basılı yayınlara bilgi kaynağı olarak son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu belirlenmiştir. Kamu yayımcılarının % 46,7'sinin 1-5 kez arası, %53,3'ünün de 6 ve üzeri kez basılı yayınlardan faydalandığı belirlenmiştir. Tarım danışmanlarının %60'ı 1-5 kez arası, %40'ı da 6 ve üzeri kez basılı yayınlardan bilgi kaynağı olarak faydalandığını belirtmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının bir sorunla karşılaştıklarında basılı yayınlardan bilgi kaynağı olarak yararlanma sıklığı ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Ki-kare testi sonucuna göre değişkenler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 4.65. Basılı yayınlar (Kitap-broşür-dergi) bilgi kaynaklarının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	-	-	-	-
Az yararlı	-	-	-	-	-	-
Orta derecede yararlı	3	20,0	2	40,0	5	25,0
Yararlı	8	53,3	3	60,0	11	55,0
Çok yararlı	4	26,7	-	-	4	20,0
Toplam	15	100,0	5	100,0	20	100,0

Çizelge 4.65'te kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak basılı yayınlara başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %53,3'ü yararlı, %26,7'si yararlı ve %20'si orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir. Tarım danışmanlarının ise %60'ı yararlı, %40'ı da orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.66. İnternet bilgi kaynağına başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1-10 kez	11	32,4	5	45,5	16	35,6
11 ve üzeri	23	67,6	6	54,5	29	64,4
Toplam	34	100,0	11	100,0	88	100,0

$X^2=0,623$ $P=0,430$ $df=1$ Anlamlı fark yoktur.

Çizelge 4.66'da kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının internete bilgi kaynağı olarak son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu belirlenmiştir. Kamu yayımcılarının % 32,4'ünün 1-10 kez arası, %67,6'sının de 11 ve üzeri kez internetten bilgi kaynağı olarak faydalandığı belirlenmiştir. Tarım danışmanlarının %45,5'i 1-10 kez arası, %54,5'i de 11 ve üzeri kez internetten bilgi kaynağı olarak faydalandığını belirtmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının bir sorunla karşılaştıklarında bilgi kaynağı olarak internetten yararlanma sıklığı ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Ki-kare testi sonucuna göre değişkenler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 4.67. İnternet bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	1	9,1	1	1,1
Az yararlı	-	-	-	-	-	-
Orta derecede yararlı	6	17,6	1	9,1	7	7,9
Yararlı	17	50,0	7	63,6	24	27,3
Çok yararlı	11	32,4	2	18,2	13	14,7
Toplam	34	100,0	11	100,0	45	100,0

Çizelge 4.67'de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak internete başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %32,4'ü çok yararlı, %50'si yararlı ve %17,6'sı orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir. Tarım danışmanlarının ise %18,2'si çok yararlı ve %63,6'sı yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.68. Gazete bilgi kaynağına başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
2 kez	1	33,3	-	-	1	25,0
3-5 kez	2	66,7	-	-	2	50,0
6 kez	-	-	1	100,0	1	25,0
Toplam	3	100,0	1	100,0	88	100,0

Çizelge 4.68’de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının gazeteye bilgi kaynağı olarak son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu belirlenmiştir. Gazeteye bilgi kaynağı olarak başvuran kamu yayımcılarının %33,3’ü 2 kez, %66,7’si 3-5 kez arası faydalandığını belirtirken; tarım danışmanlarının tamamı 6 kez bilgi kaynağı olarak gazeteden faydalandığını belirtmiştir.

Çizelge 4.69. Gazete bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	-	-	-	-
Az yararlı	-	-	-	-	-	-
Orta derecede yararlı	1	33,3	-	-	1	25,0
Yararlı	1	33,3	1	100,0	2	50,0
Çok yararlı	1	33,4	-	-	1	25,0
Toplam	3	100,0	1	100,0	4	100,0

Çizelge 4.69’da kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak gazeteye başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %33,4’ü çok yararlı, %33,3’ü yararlı ve %33,3’ü orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir. Tarım danışmanlarının ise tamamı yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.70. Televizyon/radyo programı bilgi kaynağına başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı	Sayı	Payı	Sayı	Payı
1-3 kez	6	50,0	2	40,0	8	47,0
4 ve üzeri	6	50,0	3	60,0	9	53,0
Toplam	12	100,0	5	100,0	17	100,0

Çizelge 4.70’de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak televizyon ve radyo programına son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu belirlenmiştir. Televizyon ve radyo programına bilgi kaynağı olarak başvuran kamu yayımcılarının yarısı 4 ve üzeri kez faydalandığını belirtirken; tarım danışmanlarının

%40'ı 1-3 kez arası, %60'ı da 4 ve üzeri kez televizyon ve radyo programından bilgi kaynağı olarak faydalandığını belirtmiştir.

Çizelge 4.71. Televizyon/radyo programı bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	-	-	-	-
Az yararlı	2	16,7	1	20,0	3	16,7
Orta derecede yararlı	-	-	-	-	-	-
Yararlı	6	50,0	2	40,0	8	47,0
Çok yararlı	4	43,3	2	40,0	6	33,3
Toplam	12	100,0	5	100,0	17	100,0

Çizelge 4.71'de kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının gazeteye bilgi kaynağına olarak başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %43,3'ü çok yararlı, %50'si yararlı ve %16,'si az yararlı olduğunu belirtmiştir. Tarım danışmanlarının ise %40'ı çok yararlı, %40'I yararlı ve %20'si az yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.72. Kurs ve eğitimlere başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1-3 kez	1	100,0	1	33,3	2	50,0
4 ve üzeri	-	-	2	66,7	2	50,0
Toplam	1	100,0	26	100,0	4	100,0

Çizelge 4.72'de görüldüğü gibi kurs ve eğitimlere bilgi kaynağı olarak başvuran kamu yayımcılarının tamamı 3 kez faydalandığını belirtirken; tarım danışmanlarının %33,3'ü 1-3 kez arası, %66,7'si de 4 ve üzeri kez kurs ve eğitimlerden bilgi kaynağı olarak faydalandığını belirtmiştir..

Çizelge 4.73'te kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının kurs ve eğitimlere bilgi kaynağı olarak başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının tamamı az yararlı olduğunu belirtirken; tarım danışmanlarının %33,4'ü yararlı, %66,6'sı orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.73. Kurs ve eğitimlerin yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	-	-	-	-
Az yararlı	1	100,0	-	-	1	25,0
Orta derecede yararlı	-	-	2	66,6	2	50,0
Yararlı	-	-	1	33,4	1	25,0
Çok yararlı	-	-	-	-	-	-
Toplam	1	100,0	3	100,0	4	100,0

Çizelge 4.74. Toplantı, konferans, seminer bilgi kaynağına başvurma sıklığı

İlişki Sıklığı (1 yılda)	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
1-2 kez	6	42,9	6	37,5	12	40,0
3 ve üzeri	8	57,1	10	62,5	18	60,0
Toplam	14	100,0	16	100,0	30	100,0

$X^2=0,702$ $P=0,402$ $df=1$ Anlamlı fark yoktur.

Çizelge 4.74'te kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak toplantı, konferans, seminere son 1 yıl içinde ne kadar sıklıkla başvurduğu ortaya konmuştur. Kamu yayımcılarının % 42,9'unun 1-2 kez arası, %57,1'inin de 3 ve üzeri kez söz konusu bilgi kaynaklarından faydalandığı belirlenmiştir. Ayrıca tarım danışmanlarının %37,5'i 1-2 kez arası, %62,5'i de 3 ve üzeri kez faydalandığını belirtmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının bir sorunla karşılaştıklarında bilgi kaynağı olarak toplantı, konferans ve seminerden yararlanma sıklığı ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Ki-kare testi sonucuna göre değişkenler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 4.75. Toplantı, konferans, seminer bilgi kaynağının yararlılık durumu

Yararlılık Durumu	Kamu		Ziraat Odası		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Yararsız	-	-	-	-	-	-
Az yararlı	1	7,1	-	-	1	3,3
Orta derecede yararlı	1	7,1	2	25,0	5	16,7
Yararlı	8	57,1	3	43,7	15	50,0
Çok yararlı	4	28,7	3	31,3	9	30,0
Toplam	14	100,0	16	100,0	30	100,0

Çizelge 4.75'te kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının bilgi kaynağı olarak toplantı, konferans, seminere başvurduklarında ne kadar faydalandıkları hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre kamu yayımcılarının %57,1'i yararlı, %28,7'si çok yararlı

olduğunu belirtirken; tarım danışmanlarının %43,7'si yararlı, %31,3'ü çok yararlı ve %25'i orta derecede yararlı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.76'da tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının bir sorunla karşılaştıklarında kullandıkları bilgi kaynaklarından yararlanma sıklığı ile kamuda ve Ziraat Odası'nda çalışma arasındaki olası ilişki incelenmiştir. Yapılan Ki-kare testi sonucuna göre anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 4.76. Bilgi kaynaklarından son bir yılda yararlanma sıklığı

Bilgi Kaynağı	Kamu	Ziraat Odası
	Ortalama (kez/kişi/yıl)	Ortalama (kez/kişi/yıl)
Arkadaş /meslektaş	31,9	17,7
Tarımsal Araştırma Enstitüsü	2,8	10,3
Tarım İl / İlçe Müdürlüğü	15,2	12,9
Üniversite	5,4	2,1
Kitap-broşür-dergi	13,8	18,4
İnternet	53,7	39
Toplantı, konferans, seminer	2,9	3,4
Gazete	3,3	6
Televizyon ve radyo programı	5,3	12,6
Kurslar ve eğitimler	3,0	9,3
Kooperatif	5,0	10,0
Türkiye Ziraat Odaları Birliği	22,5	1,5
Üretici birlikleri	25,5	25,5

Kamu yayımcılarının internet bilgi kaynağından yararlanma sıklığı ortalaması 53,7 kez/kişi iken tarım danışmanlarında 39 kez/kişi olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde arkadaş/meslektaş bilgi kaynağından yararlanma sıklığı tarım yayımcılarında 15,2 kez/kişi iken tarım danışmanlarında 12,9 kez/kişi; Tarım İl/İlçe Müdürlüğü bilgi kaynağından yararlanma sıklığı ortalaması sırasıyla 31,9 kez/kişi ve 17,7 kez/kişi; kitap, broşür, dergi bilgi kaynaklarından yararlanma sıklığı ortalaması 13,8 kez/kişi ve 18,4 kez/kişi olduğu saptanmıştır. Ayrıca kamu yayımcıları ve tarım danışmanlarının üretici birlikleri bilgi kaynağından yararlanma sıklığı ortalaması 25,5 kez/kişi olduğu; kamu yayımcılarının Türkiye Ziraat Odaları Birliği bilgi kaynağından yararlanma sıklığı ortalaması 22,5 kez/kişi iken tarım danışmanlarının 1,5 kez/kişi olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.77.a'da kamu yayımcılarının bir sorunla karşılaştıklarında başvurdukları bilgi kaynaklarından yararlanma durumları ortaya konmuştur. Kamu yayımcılarının en çok başvurduğu bilgi kaynakları önem sırasına göre meslektaş/arkadaş (%26,3), internet (%20,4), Tarım İl/İlçe Müdürlüğü (%11,9) ve basılı yayınlar (%8,9) olduğu belirlenmiştir. Kamu yayımcılarından başvurdukları bilgi kaynaklarını çok yararlı görenlerin oranı %38,9 olup bunların önem sırasına göre arkadaş (%33,8), internet (%16,9), üniversite (%12,3) ve Tarım İl/İlçe Müdürlüğü (%9,1) olduğu tespit edilmiştir.

Başvurdukları bilgi kaynaklarını yararlı gören kamu yayımcılarının oranı %45,5 olup önem sırasına göre arkadaş (%23,7), internet (%22,4), Tarım İl/İlçe Müdürlüğü (%11,8) ve basılı yayınlar (%10,5) olduğu tespit edilmiştir. Başvurdukları bilgi kaynaklarını orta derecede yararlı gören kamu yayımcılarının oranı %11,4 olup bunların önem sırasına göre internet (%31,6), arkadaş (%15,8) ve basılı yayınlar Tarım İl/İlçe Müdürlüğü (%11,8) ve basılı yayınlar (%10,5) olduğu tespit edilmiştir. Az yararlı ve yararsız görenlerin oranı da %4,2'dir.

Çizelge 4.77.b.'de de kamu yayımcılarının son bir yılda bir sorunla karşılaştıklarında başvurdukları bilgi kaynaklarından ne oranda faydalandıkları ortaya konmuştur. Bir sorunla karşılaştığında üniversite, kooperatif ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğini bilgi kaynağı olarak kullanan kamu yayımcılarının tamamı, değerlendirmelerini çok yararlı ve yararlı olarak belirtmişlerdir. Arkadaş/meslektaş bilgi kaynağına başvurup çok yararlı ve yararlı bulanların oranı %90,9 olduğu belirlenmiştir. Kamu yayımcılarının Tarımsal Araştırma Enstitüsü bilgi kaynağına başvurup çok yararlı ve yararlı bulanların oranı ise %87,5 olduğu belirlenmiştir. İnternete bilgi kaynağı olarak başvurup çok yararlı ve yararlı bulanların oranı ise %82,3 olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.78.a'da da tarım danışmanlarının bir sorunla karşılaştıklarında başvurdukları bilgi kaynaklarından yararlanma durumları ortaya konmuştur. Tarım danışmanlarının en çok başvurduğu bilgi kaynakları önem sırasına göre meslektaş/arkadaş (%16,9), internet (%14,3), Tarımsal Araştırma Enstitüsü (%11,7) ve Tarım İl/İlçe Müdürlüğü (%10,4) olduğu belirlenmiştir. Tarım danışmanlarından başvurdukları bilgi kaynaklarını çok yararlı görenlerin oranı %32,5 olup; bunların önem sırasına göre arkadaş (%24,0), Tarımsal Araştırma Enstitüsü (%16) ve Tarım İl/İlçe Müdürlüğü (%16,0) olduğu tespit edilmiştir. Tarım danışmanlarından başvurdukları bilgi kaynaklarını yararlı görenlerin oranı %42,8 olup; bunların önem sırasına göre internet (%21,2), arkadaş (%15,2) ve Tarımsal Araştırma Enstitüsü (%12,1) olduğu tespit edilmiştir. Başvurdukları bilgi kaynaklarını az yararlı ve yararsız görenlerin oranı da %6,5'tir.

Çizelge 4.78.b'de de tarım danışmanlarının son bir yılda bir sorunla karşılaştıklarında başvurdukları bilgi kaynaklarından ne oranda faydalandıkları ortaya konmuştur. Bir sorunla karşılaştığında üniversite, kooperatif ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğini bilgi kaynağı olarak kullanan tarım yayımcılarının tamamı, değerlendirmelerini çok yararlı ve yararlı olarak belirtmişlerdir. Arkadaş/meslektaş bilgi kaynağına başvurup çok yararlı ve yararlı bulanların oranı %90,9 olduğu belirlenmiştir. Tarım yayımcılarının Tarımsal Araştırma Enstitüsü bilgi kaynağına başvurup çok yararlı ve yararlı bulanların oranı ise %87,5 olduğu belirlenmiştir. İnternete bilgi kaynağı olarak başvurup çok yararlı ve yararlı bulanların oranı ise %82,3 olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.77a. Kamu yayımcılarına göre bilgi kaynaklarının yararlılık durumu

Bilgi Kaynağı	Yararsız		Az Yararlı		Orta Derecede Yararlı		Yararlı		Çok Yararlı		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Arkadaş /Meslektaş	1	50,0	-	0	3	15,8	18	23,7	22	33,8	44	26,3
Tarımsal Araştırma Enstitüsü	1	50,0	-	-	-	-	3	3,9	4	6,5	8	4,8
Tarım İl / İlçe Müdürlüğü	-	-	1	20,0	4	21,0	9	11,8	6	9,1	20	11,9
Üniversite	-	-	-	-	-	-	3	3,9	8	12,3	11	6,6
Kooperatif	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1,5	1	0,6
Türkiye Ziraat Odaları Birliği	-	-	-	-	-	-	2	2,6	-	-	2	1,2
Üretici Birlikleri	-	-	-	-	1	5,3	1	1,3	-	-	2	1,2
Basılı yayınlar (Kitap-Broşür-Dergi)	-	-	-	-	3	15,8	8	10,5	4	6,4	15	8,9
İnternet	-	-	-	-	6	31,6	17	22,4	11	16,9	34	20,4
Gazete	-	-	-	-	1	5,3	1	1,3	1	1,5	3	1,8
Televizyon ve Radyo Programı	-	-	2	40,0	-	-	6	7,9	4	6,5	12	7,2
Kurslar ve Eğitimler	-	-	1	20,0	-	-	-	-	-	-	1	0,6
Toplantı, Konferans, Seminer	-	-	1	20,0	1	5,3	8	10,5	4	6,5	14	8,4
Toplam	2	100,0	5	100,0	19	100,0	76	100,0	65	100,0	167	100,0
Yararlılık durumuna göre dağılımı	2	1,2	5	3,0	19	11,4	76	45,5	65	38,9	167	100,0

Çizelge 4.77b. Kamu yayımcıları için bilgi kaynaklarının yararlılık düzeyi

Bilgi Kaynağı	Yararsız		Az Yararlı		Orta Derecede Yararlı		Yararlı		Çok Yararlı		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Arkadaş /Meslektaş	1	2,3	-	-	3	6,8	18	40,9	22	50,0	44	100,0
Tarımsal Araştırma Enstitüsü	1	12,5	-	-	-	-	3	37,5	4	50,0	8	100,0
Tarım İl / İlçe Müdürlüğü	-	-	1	5,0	4	20,0	9	45,0	6	30,0	20	100,0
Üniversite	-	-	-	-	-	-	3	27,3	8	72,7	11	100,0
Kooperatif	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100,0	1	100,0
Türkiye Ziraat Odaları Birliği	-	-	-	-	-	-	2	100,0	-	-	2	100,0
Üretici Birlikleri	-	-	-	-	1	50,0	1	50,0	-	-	2	100,0
Basılı yayınlar (Kitap-Broşür-Dergi)	-	-	-	-	3	20,0	8	53,3	4	26,7	15	100,0
İnternet	-	-	-	-	6	17,6	17	50,0	11	32,3	34	100,0
Gazete	-	-	-	-	1	33,3	1	33,3	1	33,4	3	100,0
Televizyon ve Radyo Programı	-	-	2	16,7	-	-	6	50,0	4	33,3	12	100,0
Kurslar ve Eğitimler	-	-	1	100,0	-	-	-	-	-	-	1	100,0
Toplantı, Konferans, Seminer	-	-	1	7,1	1	7,1	8	57,1	4	28,6	14	100,0
Toplam	2	1,2	5	3,0	19	11,4	76	45,5	65	38,9	167	100,0

Çizelge 4.78a. Tarım danışmanlarına göre bilgi kaynaklarının yararlılık durumu

Bilgi Kaynağı	Yararsız		Az Yararlı		Orta Derecede Yararlı		Yararlı		Çok Yararlı		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Arkadaş /Meslektaş	-	-	1	25,0	1	7,1	5	15,2	6	24,0	13	16,9
Tarımsal Araştırma Enstitüsü	-	-	-	-	1	7,1	4	12,1	4	16,0	9	11,7
Tarım İl / İlçe Müdürlüğü	-	-	-	-	1	7,1	3	9,1	4	16,0	8	10,4
Üniversite	-	-	2	50,0	1	7,1	2	6,1	2	8,0	7	9,1
Kooperatif	-	-	-	-	-	-	1	3,0	2	8,0	3	3,9
Türkiye Ziraat Odaları Birliği	-	-	-	-	2	14,3	-	-	-	-	2	2,6
Üretici Birlikleri	-	-	-	-	1	7,1	1	3,0	-	-	2	2,6
Kitap-Broşür-Dergi	-	-	-	-	2	14,3	3	9,1	-	-	5	6,5
İnternet	1	100,0	-	-	1	7,1	7	21,2	2	4,0	11	14,3
Gazete	-	-	-	-	-	-	1	3,0	-	-	1	1,3
Televizyon ve Radyo Programı	-	-	1	25,0	-	-	2	6,1	2	4,0	5	6,5
Kurslar ve Eğitimler	-	-	-	-	2	14,3	1	3,0	-	-	3	3,9
Toplantı, Konferans, Seminer	-	-	-	-	2	14,3	3	9,1	3	6,0	8	10,4
Toplam	1	100,0	4	100,0	14	100,0	33	100,0	25	100,0	77	100,0
Yararlılık durumuna göre dağılım	1	1,3	4	5,2	14	18,2	33	42,8	25	32,5	77	100,0

Çizelge 4.78b. Tarım danışmanları için bilgi kaynaklarının yararlılık düzeyi

Bilgi Kaynağı	Yararsız		Az Yararlı		Orta Derecede Yararlı		Yararlı		Çok Yararlı		Toplam	
	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)	Sayı	Payı (%)
Arkadaş /Meslektaş	-	-	1	7,7	1	7,7	5	38,5	6	46,1	13	100,0
Tarımsal Araştırma Enstitüsü	-	-	-	-	1	11,2	4	44,4	4	44,4	9	100,0
Tarım İl / İlçe Müdürlüğü	-	-	-	-	1	12,5	3	37,5	4	50,0	8	100,0
Üniversite	-	-	2	28,6	1	14,2	2	28,6	2	28,6	7	100,0
Kooperatif	-	-	-	-	-	-	1	33,3	2	66,7	3	100,0
Türkiye Ziraat Odaları Birliği	-	-	-	-	2	100,0	-	-	-	-	2	100,0
Üretici Birlikleri	-	-	-	-	1	50,0	1	50,0	-	-	2	100,0
Kitap-Broşür-Dergi	-	-	-	-	2	40,0	3	60,0	-	-	5	100,0
İnternet	1	9,1	-	-	1	9,1	7	63,6	2	18,2	11	100,0
Gazete	-	-	-	-	-	-	1	100,0	-	-	1	100,0
Televizyon ve Radyo Programı	-	-	1	20,0	-	-	2	40,0	2	40,0	5	100,0
Kurslar ve Eğitimler	-	-	-	-	2	66,7	1	33,3	-	-	3	100,0
Toplantı, Konferans, Seminer	-	-	-	-	2	25,0	3	37,5	3	37,5	8	100,0
Toplam	1	1,3	4	5,2	14	18,2	33	42,8	25	32,5	77	100,0

5. SONUÇ

Bu bölümde Manisa ilinde kamu yayımı ve üretici örgütlerine dayalı yayım kapsamında tarımsal yayım ve tarım danışmanlığının mevcut durumunu ortaya koymak, olası sorunları saptamak ve daha etkin bir hizmet sunumu için uygun koşulları belirlemek üzere elde edilen veriler analiz edilmiş ve tartışılmıştır.

5.1. Kişisel Bilgilere İlişkin Sonuçlar

Çalışmada yayımcı ve danışmanların ortalama yaşı 35,9 olup kamu yayımcılarının yaş ortalaması 37,1, tarım danışmanlarının yaş ortalaması ise 33'tür. Yine kamu yayımcılarının %44'ü erkek, % 29'u kadın; tarım danışmanlarının ise %53,8'i erkek, %46,2'si kadındır.

Kamu yayımcılarının %35,5'inin ilçede; %29'unun büyük kentte (Ankara, İstanbul, İzmir) ve %21'inin köyde doğmuştur. Tarım danışmanlarının ise %73,1'i ilçede; %11,5'i diğer il merkezlerinde doğduğu belirlenmiştir.

Manisa ilinde yapılan bu çalışmada İl Tarım Müdürlüğü'nde Tarımsal İşletme Danışmanı (TİD) olarak görev yapan 62 kamu yayımcısı ve Manisa ilinde faaliyette bulunan ve bir üretici kuruluşu olan Ziraat Odası'nda görev yapan 26 tarım danışmanı ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket uygulanan kamu yayımcısı ve tarım danışmanları 26 farklı üniversitenin 4 fakülte/meslek yüksek okulunun 16 farklı bölümünden mezundur. Kamu yayımcılarının ve tarım danışmanlarının önemi bir bölümü lisans mezunu olup lisans sonrası eğitim görenlerin oranı düşüktür. Kamu yayımcılarının ve tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu ziraat mühendisidir. Ziraat mühendisi kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının da büyük çoğunluğu Bitki Koruma ve Bahçe Bitkileri bölümü mezunudur.

5.2. Çalışma Etkinliklerine Yönelik Sonuçlar

Araştırma kapsamındaki kamu yayımcılarının ve tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu haftada 2 ya da 3 gün köyde (mahallede) çiftçi ile görüşmektedir. Genel olarak tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetine ayrılan zaman hem kamu yayımcılarında hem tarım danışmanlarında yetersizdir. Kamu yayımcılarının %7,4'ü, tarım danışmanlarının ise %36'sı zamanının tamamını yayım faaliyetine ayırmaktadır. Bu durum özellikle kamu yayımında önemli aksamalara yol açmaktadır.

Ziraat Odası'nda çalışan tarım danışmanlarının tamamı yönetmelik gereği tarım danışmanlığı sertifikasına sahipken, kamuda sertifika alma zorunluluğu olmadığı için sertifikaya sahip kamu yayımcılarının oranı düşüktür.

Kamu yayımcılarının büyük çoğunluğu (%82,3) tarımsal yayım ve danışmanlıkla ilgili hiçbir kursa ve eğitime katılmamıştır. Tarım danışmanlarında ise bu oran yalnızca %3,8'dir. Tarım danışmanlarının tarımsal yayım ve danışmanlıkla ilgili aldıkları kurs ve eğitimler kamu yayımcılarına göre daha yüksektir. Tarım danışmanları gelecek kaygısı taşıdıklarını ve bu yüzden kendilerini mesleki olarak geliştirmek için daha fazla eğitim ve kursa katıldıklarını belirtmişlerdir. Eğitim veya kursa katılan kamu

yayımcılarının ve tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu bağ ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği ve zararlıları ile mücadele konusundaki eğitim ve kurslara ilgi göstermişlerdir. Bu ilginin nedeni bölgenin egemen ürün deseninin bağ ve bahçe bitkileri olmasıdır. Tarımsal yayım ve danışmanlıkla ilgili kamu yayımcılarının katıldığı etkinlik ortalaması 0,3 kez/kişi iken tarım danışmanlarınınki 1,3kez/kişidir. Buna göre özel sektörde görev yapan danışmanların kamuya oranla 4 kat daha fazla eğitim aldığı tespit edilmiştir. Katıldığı kurs ve eğitimleri çok yararlı ve yararlı olarak değerlendiren kamu yayımcılarının ve tarım danışmanlarının oranı yüksektir.

Tarım danışmanların yarısı ileride iş değiştirme düşüncesine çeşitli nedenlerle olumlu bakarken, kamu yayımcıların da bu oran çok düşüktür. Bu durum tarım danışmanlarının kamu yayımcılarına göre maaş düşüklüğü ve sözleşmeli çalışmaktan dolayı gelecek kaygısı taşıdıklarına işaret etmektedir ve bu nedenle iş değiştirme gerekçelerini açıklamaktadır.

Üreticilerin büyük çoğunluğu bağ ve bahçe yetiştiriciliği konusunda gerekli olan bilgileri edinmek için tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetine başvurmuştur. Bu nedenle araştırma bölgesindeki tarım danışmanı ve yayımcılarının çoğunluğunun danışmanlık yaptığı alanın bağ ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği olduğu görülmektedir. Bu kapsamda tarımsal üretimle ilgili teknik bilgi düzeyi açısından kendini değerlendiren tarım yayımcılarının 100 puan üzerinden kendilerini yeterli görme puanı ortalama 79,2 iken, tarım danışmanlarında bu değer 81,9'dur. Mesleki (yayım formasyonu) bilgi düzeyi açısından kendini değerlendiren tarım yayımcılarının ortalama puanı 75,7, tarım danışmanlarının mesleki bilgi düzeyi ise ortalama 79,1'dir.

Kamu yayımcıları ve tarım danışmanlarının kendilerini kamu yayımcılığı veya tarım danışmanlığı yapmaya yeterli gördüğü başlıca alanlar gübreleme, organik tarım ve iyi tarım uygulamalarıdır. Kendilerini uzman olarak gördükleri diğer alanlar ise önem sırasına göre, tarla bitkileri ve hayvancılıktır.

Kamu yayımcılarının mesleki deneyim süreleri 1 ila 30 yıl arasında değişmekte olup, ortalaması 7,6 yıldır. Tarım danışmanlarının ise mesleki deneyim süreleri ise 1 ile 7 yıl arasında değişmekte olup, ortalaması 3,9 yıldır. Araştırma kapsamındaki kamu yayımcıları daha fazla mesleki deneyime sahiptir. Yine cinsiyet durumu açısından bakıldığında kadın kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının mesleki deneyim bakımından erkeklere göre daha az deneyime sahip oldukları belirlenmiştir.

Kamu yayımcılarının hizmet verdikleri üretici sayısı ortalama 361, tarım danışmanlarında 70 üreticidir. Kamu yayımcılarının hizmet verdiği üretici sayısı daha fazladır. Bu durum kamu yayımcılarının etkin şekilde çalışabilmesine olanak vermemektedir. Yine kamu yayımcıları ve tarım danışmanlarının hizmet verdikleri üretici sayısı ortalaması erkeklerde 293,4 iken, kadınlarda 192,7'dir. Erkek kamu yayımcıları ve tarım danışmanları kadınlara göre daha fazla üreticiye hizmet vermektedirler.

Kamu yayımcılarına göre ideal üretici sayısı 54 iken, tarım danışmanları için bu sayı 55,4 olup, ideal üretici sayısı ortalaması 54,4 kişi/üretici olarak belirlenmiştir. Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının etkin hizmet için ideal üretici sayısı ortalaması erkeklerde 57,9 iken, kadınlarda 47,5'tir. Araştırma kapsamındaki kadın ve

erkek kamu yayımcıları ile tarım danışmanları arasında daha etkin hizmet için ideal üretici sayısı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tarım danışmanı ve kamu yayımcılarının önemli bir kısmı üreticinin kendilerini arazisini veya hayvanını kontrol eden kişi, teknik bilgi veren uzman ve yüksek eğitim almış bilgili kişi olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Kamu yayımcıları ve tarım danışmanlarının çoğunluğu Tarımsal Yayım ve Danışmanlık sistemi ile çiftçiye rehberlik edildiğini, ihtiyaç duyduğunda çiftçinin yanında olduğunu düşünmektedirler. Tarımsal Yayım ve Danışmanlık sistemi ile çiftçinin sorunlarının çözüldüğünü ve çiftçiyle iyi diyalog kurulduğunu da düşünmektedirler.

Son üretim sezonunda kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının hizmet verdiği üreticileri öncelikli olarak zirai mücadele ve üretim tekniği konularında sorunla karşılaşmaktadırlar.

Kamu yayımcıları ve tarım danışmanlarının önemli bir bölümü son üretim sezonunda üreticinin karşılaştığı sorunlara çözüm ararken kendi bilgi ve tecrübesinden faydalanmıştır. Önem derecesine göre, ilaç ve gübre bayileri, aile ve arkadaş, İl/İlçe Müdürlükleri ve internetten de bilgi kaynağı olarak yararlanmışlardır.

Araştırma kapsamındaki tarım danışmanların yarısı 1400-2000 TL, diğer kısmı da 2001-3000 TL arası maaş almaktadır. Tarım danışmanları gelirlerinin tamamını tarım danışmanlığı yaparak kazanmaktadırlar.

Tarım danışmanları ve kamu yayımcılarının hizmet verdikleri işletmede çiftçiye sağladığı somut katkılar açısından kendini değerlendirmiştir. Kişisel değerlendirmede Ziraat Odası'nda çalışan tarım danışmanları hizmet verilen işletmede çiftçiye toprak hazırlığı, sulama yöntemi ve zamanına karar verme, hangi gübreyi ne miktarda kullanacağına karar verme, işgücü kullanımı ve eğitimi ile girdi fiyatları konusunda somut katkı bakımından kamu yayımcılarına oranla daha etkilidir.

Kamu yayımcıları ve tarım danışmanlarının çoğunluğu yayımcı veya danışman olarak çalışmaktan mutlu olmadığını; mesleklerinin rahat bir iş olmadığını, kırsal alanda çalışmanın zevkli olmadığını, yayımcı veya danışman olarak çalışmanın masa başında çalışmaktan iyi olmadığını; üreticinin iyi sayılamayacağını ve problem çözmenin zevkli olmadığını düşünmektedirler. Ayrıca kamu yayımcıları ve tarım danışmanlarının çoğunluğu çiftçiye yardımcı olmanın güzel olduğunu düşünmektedirler.

Kamu yayımcısı ve tarım danışmanlarının TYDY'nde yer alan görevleri önem sırasına göre bitkisel ve hayvansal üretime yönelik sürdürülebilir üretim teknikleri konusunda her türlü bilgi ve yeni teknolojinin hedef kitleye ulaştırılmasını sağlamak, üretimin her aşamasında göreviyle ilgili konularda tarımsal işletme sahiplerine veya hizmet verdiği diğer birimlere gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak, gerektiğinde ilgili mevzuata uygun tarımsal uygulamalar ve çevrenin, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunması için tarımsal işletme sahiplerini ve hedef kitleyi bilgilendirmektir.

5.3. Eğitim İhtiyaçlarına Yönelik Sonuçlar

Araştırmanın yürütüldüğü süreç itibariyle kamu yayımcıları ve tarım danışmanları öncelikle tarımsal üretim tekniği ile proje hazırlama ve uygulama konularında eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. İhtiyaç duyulan diğer eğitim konuları önem sırasına göre iletişim teknikleri, çiftçi eğitimi ve üretici örgütlenmesidir. Kamu yayımcıları ve tarım danışmanları söz konusu eğitimlerin araştırma enstitüleri, üniversiteler ve özel kuruluşlar tarafından Manisa Merkez ve çalışılan ilçede verilmesini tercih etmektedirler. Eğitim verilecek yerin fark etmediğini ifade edenler de vardır. Ayrıca verilecek eğitimde tercih edilen öğretim yöntemi ile ilgili olarak; kamu yayımcıları ve tarım danışmanları önem sırasına göre iş başında/alanda, yüz yüze, demonstrasyon, tarla günleri ve uzaktan eğitimi tercih etmişlerdir.

5.4. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Sonuçlar

Tarım yayımcılarının önemli bir bölümü danışmanlığın önemini kavranmaması ve iş yükünün fazla olmasını sorun olarak görmektedirler. Yine prosedürel işlemler, araç ekipman eksikliği ve üreticinin yeniliklere açık olmaması sorun olarak değerlendirilmektedir. Tarım danışmanlarının önemli bir bölümü ise mevzuata ilişkin konuları ve kurumsallaşamamayı sorun olarak görmektedir. Tarım danışmanlarının sorun olarak gördüğü diğer hususlar ise önem sırasına göre, prosedür, danışmanlığın önemini kavranmaması ve iş yükünün fazla olmasıdır.

Kamu yayımcılarının önemli bir bölümü çalışma koşullarının iyileştirilmesinin daha etkili çalışabilmek için etkili olacağını görüşündedirler. Ayrıca kurumsal öneriler, yayımcı ve danışmana yönelik öneriler sunmuşlardır. Tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu ise etkili çalışabilmek için kurumsal öneriler sunmuşlardır. Bunu mevzuatın iyileştirilmesine yönelik öneriler ve danışmana yönelik öneriler izlemiştir.

Kamu yayımcılarının çoğunluğu tarımsal yayımcılık ve danışmanlık mesleğinin gelecekte yüksek itibarlı olması ve üreticiye yüksek yarar sağlaması için yayımcı ve danışmana yönelik öneriler sunmuşlardır. Ayrıca yönetsel konulara yönelik ve üreticiye yönelik önerilerde de bulunmuşlardır. Tarım danışmanları ise mevzuatın iyileştirilmesine yönelik, yönetsel konulara yönelik ve danışmana yönelik öneriler sunmuşlardır.

5.5. Bilgi Kaynaklarına Yönelik Sonuçlar

Kamu yayımcıları ve tarım danışmanlarının en sık başvurduğu bilgi kaynağı internettir. Kamu yayımcılarında başvuru yapılan diğer bilgi kaynakları önem sırasına göre arkadaş/meslektaş, üretici birlikleri ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği'dir. Tarım danışmanlarında ise üretici birlikleri, arkadaş/meslektaş ve Tarım İl/İlçe Müdürlükleridir. Kamu yayımcılarının en çok yararlı bulduğu bilgi kaynakları önem sırasına göre arkadaş/meslektaş, internet, Tarım İl/İlçe Müdürlükleridir. Tarım danışmanlarının ise arkadaş/meslektaş, internet, Tarımsal Araştırma Enstitüleridir.

Öneriler

Manisa İlinde tarımsal yayım ve danışmanlık konusunda çalışan ve anket çalışmasına katılan görevlilerin konuyla ilgili görüşleri alınmış ve değerlendirilerek ortaya çıkan problemlerin çözümü yönünde önemli olduğu değerlendirilen öneriler aşağıda sunulmuştur.

- TİD kapsamında çalışan kamu yayımcılarına düşen üretici sayısının fazla olması ve üreticiye ulaşımı sağlayacak araçların yetersiz olması önemli bir sorun olup, yayımcıların sorumlu oldukları üretici sayıları etkin çalışılabilecek uygun sayıya düşürülmeli ve ulaşımı sağlamak amacıyla yeter sayıda araç temin edilmelidir.
- Ziraat Odalarında daha fazla tarım danışmanının görev alması teşvik edilmelidir.
- Kamu danışmanlık ve yayım hizmetleri talep yönlendirmeli yayımı esas alacak duruma getirilmelidir.
- Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı İl ve İlçe Müdürlükleri ile Bakanlığa bağlı Eğitim Merkezleri ve Araştırma Enstitüleriyle eş güdümlü olarak çalışılarak tarım danışmanı ve yayımcılara uzmanlaşmaları için ihtiyaç duydukları eğitimler belirli aralıklarla sürekliliği sağlanacak şekilde düzenlenmelidir.
- Araştırma bölgesinde üreticilerin büyük çoğunluğunun karşılaştığı zirai mücadele ve üretim tekniği konularında yaşanan problemlerin çözümlenebilmesi için üreticilere yönelik eğitimler düzenlenmelidir. Böylece konu hakkında bilgi sahibi olan üreticiler daha az sorun yaşayacaklardır.
- Tarım yayımcılarının ve danışmanları bir sorunla karşılaştıklarında uzman bilgi kaynaklarına ulaşmak yönünde kolaylaştırıcı uygulamalar yapılmalıdır.
- Tarım danışmanları ve yayımcılarının çalışmalarının ve başarı durumlarının değerlendirilmesine (performans) yönelik çalışılarak objektif kriterlerin belirlenmesi gerekir.
- Tarım danışmanlarının sözleşmeli çalışmaları, ücretlerinin yetersizliği, görev tanımları dışındaki işlere mecbur bırakılmaları ve kamudaki tarım yayımcıları ile aynı haklara sahip olmamaları motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir. Tarım danışmanlarının motive olabilmeleri için başarılı olanların ödüllendirilmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Performansı yüksek olan tarım danışmanlarına teşvik sistemi geliştirilerek belirlenen tarımsal danışmanlık desteği uygun miktarda artırılmalıdır. Tarım danışmanlarının iş tanımında belirtildiği gibi yayım dışında çalışmalarını önleyici etkin düzenlemeler yapılmalıdır.
- Tarım yayımcılarının %7,4'ü zamanının tamamını, tarım danışmanlarının ise %36'sını yayıma ayırmaktadır. Özellikle kamu yayımında önemli aksamalara yol açan bu durumun düzeltilmesi gerekmektedir. Her iki

grupta da oranın yükseltilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede tarım yayımcıları ve danışmanların asli görevlerini engellemeyecek düzeyde bürokratik ve idari işlerle meşgul olmaları söz konusu olabilir, ancak olabildiğince çalışma saatlerinde yayım amaçlı hizmet vermeleri sağlanmalıdır.

6. KAYNAKLAR

- Anonim 1:<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012.06.20120612-16.html> [Son erişim tarihi: 24.01.2018].
- Anonim 2:<http://www.manisa.gov.tr> [Son erişim tarihi: 15.01.2018].
- Anonim 3:<http://manisa.tarim.gov.tr> [Son erişim tarihi: 15.01.2018].
- Anonim 4:http://www.manisa.bel.tr/s23_manisa-cografyasi.aspx [Son erişim tarihi: 13.01.2018].
- Anonim 5:<http://www.tuik.gov.tr> [Son erişim tarihi: 15.01.2018].
- Anonim 6:<https://www.tarim.gov.tr/EYYDB/Haber/129/2016-Yili-Tarimsal-Yayim-ve-Danismanlik-Destegi> [Son erişim tarihi: 16.01.2018].
- Artık, A. 2012. Paydaş görüşlerinden hareketle Adana ilinde serbest tarım danışmanlığı sisteminin değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 138 s.
- Ateş, A. 2006. Antalya ilinde örtüaltı yetiştiriciliğinde özel tarımsal danışmanlık hizmetlerini üzerine bir araştırma. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 57s.
- Cengiz, N. 2018. Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin etkinliği üzerine bir araştırma: Antalya ili örneği. Doktora tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ, 257 s.
- Ceylan, I.C. 2012. Türkiye'de danışmanlık sistemleri. Kumlu, S. (Ed.), AB ve Türkiye'de danışmanlık sistemleri ve süt sığırcılığı işletmelerinin yönetimi. Aydın İli Damızlık Sığırcılığı Yetiştiricileri Birliği Yayını, Aydın, ss. 63-79.
- Çakmak, E. 2010. Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (Tar-Gel) kapsamında sistemin inceleme ve değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Gaziosman Paşa Üniversitesi, Tokat, 70 s.
- Çukur, T. 2007. Türkiye'de uygulanan tarımsal yayım politikaları ve AB'ye uyum açısından öneriler üzerine bir araştırma. Doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, 275 s.
- Demirbük, M. ve Kızılaslan, N. 2017. Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesinin değerlendirilmesi: Sivas örneği. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 6(1): 78-82.
- Derman, A. 2010. Mardin ilinde tarımsal yayımı geliştirme projesi kapsamında görev yapan elemanların tarımsal yayım ve danışmanlık sistemine bakışları. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 65 s.
- Gökçe, O. 2004. 1000 Köye 1000 Tarımcı Projesi üzerine bir inceleme, Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat.
- Gülkök, I. 2015. Avrupa Birliğinde danışmanlık hizmetleri ve Türkiye'de uygulanabilirliği. AB uzmanlık tezi, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara, 119 s.

- İmamoğlu, H. 2017. Tarımsal danışmanlık hizmetlerinin tarımsal üretim üzerine etkilerinin analizi: Balıkesir ili örneği. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 104 s.
- Kara, U.K. 2007. Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi'nin tarımsal yayım açısından değerlendirilmesi: Şanlıurfa ili örneği. Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, 97 s.
- Kara, U.K., Aktaş, Y. ve Kara F.Ö. 2009. Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi'nin (KÖY-MER) tarımsal yayım açısından değerlendirilmesi: Şanlıurfa ili örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 15(1): 25-34.
- Kızılaslan, H. ve Çakmak, E. 2012. Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi kapsamında tarım danışmanlığı sisteminin değerlendirilmesi: Tokat ili örneği. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 2012(2): 73-84.
- Özçatalbaş, O. 1994. GAP bölgesinde (Şanlıurfa'da) tarımsal yayımın analizi ve etkin bir yayım çalışması için gerekli koşulların saptanması üzerine bir araştırma. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 261 s.
- Özçatalbaş, O. ve Gürgen, Y. 1998. Tarımsal Yayım ve Haberleşme. Baki Kitap ve Kırtasiye Basımevi, ISBN: 975-72024-02-3, Adana, 382 s.
- Özçatalbaş, O. ve Daniş, D. 2004. Türkiye'de yürütülen tarımsal yayım çalışmalarının Eurepgap Belgesi ile ilişkisi. Türkiye 6. Tarım Ekonomisi Kongresi, ss. 588-595, 16-18 Eylül, Tokat.
- Özçatalbaş, O., Budak, D. B., Boz ve İ., Karaturhan, B. 2010.a. Türkiye'de tarım danışmanlığı sisteminin geliştirilmesine yönelik önlemler. 7. Teknik Kongre, ss. 1135-1149, 11-15 Ocak, Ankara.
- Özçatalbaş, O., Boz, İ., Budak, D.B., Karaturhan, B. ve Demiryürek, K. 2010.b. Türkiye'de tarımsal eğitim ve yayım ilişkisi. Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, ss. 934-941, 22-24 Eylül, Şanlıurfa.
- Özçatalbaş, O. 2011. The agricultural extension in Turkey. Innovative Processes in Extension: Problems and Prospects Conference in Kiev, ss. 631-637, 13 Mayıs, The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kiev.
- Özçatalbaş, O. 2015. Dünyada tarım yayımı ve danışmanlığı. *GAP TEYAP Dergisi*, 2015(1) : 16-18.
- Özkan, E., Aydın, B., Altun, A., Demir, O., Altıntaş, A., Anaç, H., Tan, M., Pezikoğlu, F., Altıntaş, A. ve Kara, A. 2010. Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesinde çalışan sözleşmeli elemanlarla ilgili durum analizi. 7. Teknik Kongre, ss. 1150-1167, 11-15 Ocak, Ankara.
- Şişman, Z. 2010. Türkiye'de ve AB ülkelerinde tarımsal yayım çalışmalarının incelenmesi. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 46. Dönem AB Temel Eğitim Kursu, Ankara, 41 s.
- Toktaş, S. 2010. Adana ilinde Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (Tar-Gel uygulamalarının değerlendirilmesi). Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 170 s.

ÖZGEÇMİŞ

HANİFE DURMUŞ
hanife.durmus@tarim.gov.tr

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi
2012-2018	Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi ABD Antalya
Lisans	Anadolu Üniversitesi
2008-2013	İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Eskişehir
Lisans	Akdeniz Üniversitesi
2006-2011	Mühendislik Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü, Antalya

MESLEKİ VE İDARİ GÖREVLER

Gıda Mühendisi	GTHB
2016-Devam Ediyor	Manisa Kırkağaç İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Antalya
Memur	Celal Bayar Üniversitesi
2014-2016	Uluslararası İlişkiler Ofisi, Manisa